echt

[redacted]

Aan mijn hooggeachten Neef
mr. C. G. C. van Hengst.
V. d. S.

BIJDRAGE

TOT

DE LEER DER VERJARING

EN

DER WETTELIJKE VERVALTERMIJNEN

OP

PRIVAATRECHTELIJK GEBIED.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT
1125 9805

Diss. Utrecht. 1880

BIJDRAGE

TOT

DE LEER DER VERJARING EN DER WETTELIJKE VERVALTERMIJNEN

OP

PRIVAATRECHTELIJK GEBIED.

PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. P. DE JONG,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT,

OP VOORDRACHT VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID,

TE VERDEDIGEN

op Vrijdag den 17den December 1880, des namiddags te 2 uren,

DOOR

ALEXANDER FREDERIK VAN LYNDEN,

GEBOREN TE AMSTERDAM.

UNIVERSITEITS BIBLIOTHEEK UTRECHT

UTRECHT — G. A. VAN HOFTEN — 1880.

Aan mijne Ouders.

INHOUD.

Pag.

HOOFDSTUK I. Verjaring . . . . . 1.

§ 1. Inleiding. A. Het begrip „tijd" . . . . . 1.

B. De invloed van den tijd in het recht. 4.

§ 2. De verjaring in het algemeen. . . . . 10.

§ 3. De verjaring in het Romeinsche Recht. . . . . 22.

§ 4. De verjaring in het Kanonieke Recht . . . . . 38.

§ 5. De verjaring in het Germaansche Recht . . . . 38.

§ 6. De verjaring in het Hedendaagsche Recht . . . 40.

HOOFDSTUK II. Wettelijke Vervaltermijnen . . 45.

§ 1. Inleiding . . . . . 45.

§ 2. De vervaltermijnen in het Romeinsche Recht . . 51.

§ 3. De vervaltermijnen in de buitenlandsche moderne wetgevingen . . . . . 77.

§ 4. De vervaltermijnen in het Nederlandsche Privaatrecht . . . . . 82.

Pag.

HOOFDSTUK III. Praktische verschilpunten tusschen verjaring en vervaltermijnen. 109.

§ 1. Inleiding . . . . . 109.

§ 2. De aanvang van het tijdsverloop. . . . . 111.

§ 3. Schorsing. . . . . 113.

§ 4. Stuiting . . . . . 115.

§ 5. Het gevolg van het verstrijken van den verjaringstijd of van den termijn . . . . . 117.

§ 6. De toepassing door den rechter . . . . . 118.

§ 7. Afstand . . . . . 121.

§ 8. Het bewijs . . . . . 124.

§ 9. Conflict van wetten . . . . . 126.

STELLINGEN (Rechtswetenschap.) . . . . . 131.

STELLINGEN (Staatswetenschap.) . . . . . 135.

EERSTE HOOFDSTUK.

VERJARING.

---

§ 1. Inleiding. A. Het begrip „tijd".

De tijd, ziedaar een begrip waarvan men zich de beteekenis helder voor oogen dient te stellen, indien men met eenige kans op goeden uitslag een onderzoek wil ondernemen naar het begrip »verjaring". Dikwijls heeft men zich van dien tijd eene verkeerde voorstelling gemaakt, waarvan eene valsche voorstelling van het begrip verjaring de consequentie was.

De waarheid: nihil ex tempore fit, is onloochenbaar indien men daarmede niet meer bedoelt dan dit, dat de tijd »op zich zelf" geen scheppend element is [1]; door dit te loochenen zou men de onbetwistbare waarheid miskennen, dat niets alleen en op zichzelf iets kan voortbrengen en dat tot voortbrenging nooit minder dan twee factoren moeten werken. Even onbetwistbaar echter is het, dat de tijd een dier factoren kan zijn, die, in verbinding met een of meer andere, tot voortbrenging in staat is.

Men stelle zich helder voor den geest wat hier met »tijd" bedoeld wordt.

---

1) Mr. H. Boonacker, „Iets over Déchéance van Rechtsvorderingen", Diss. Leiden. 1879.

Wat verstaat men in 't algemeen onder »tijd"?

Het begrip van den tijd moet noodwendig in den mensch gevormd worden, wanneer hij zich zelf waarneemt, door het zelfbewustzijn waardoor hij zich zelf in een opvolging van toestanden, van aandoeningen gevoelt. In het gevoel van het telkens plaats maken van de eene aandoening voor de andere wortelt het begrip van opvolging, van tijd. Aldus verklaart Mr. Opzoomer 1) den empirischen oorsprong van het begrip van den tijd. »Zoo is" — zegt ZHGel. verder — »het begrip van tijd verkregen door de »waarneming van verandering, van het volgen van den »eenen toestand op den anderen. De tijd heeft geen zelf»standig bestaan. Zijn begrip is niet het begrip van een »wezen, dat werkelijkheid hebben zou, ook al was er geen »der dingen ooit geweest of al hield alle verandering eens»klaps op. De tijd is niets anders dan de vorm der wer»kelijk plaats hebbende verandering. Ware er nooit eenige »verandering in ons, en dus ook om ons heen, voorge»vallen, ware alles in en om ons zoo gebleven als wij in »het eerste oogenblik van ons bestaan het vonden, wat »zou ons tot de vorming van het begrip van tijd kunnen »brengen? Die vorming zelf van een nieuw begrip zou »verandering in ons zijn."

Dit is het begrip van den tijd. Wanneer men nu spreekt van de voortbrengende kracht van den tijd, onderscheide men. Dan stelle men zich den tijd niet voor als een abstract begrip zonder zelfstandig bestaan, maar dan versta men onder 't woord: tijd, de som van die elkaar opvolgende feiten en toestanden, die het begrip van den tijd in den boven omschreven zin in den mensch vormen, terwijl hij hunne telkens plaats hebbende afwisseling waarneemt. Die

---

1) Mr. C. W. Opzoomer, „Het Wezen der Kennis", Hoofdstuk I § 8.

reeks van feiten en toestanden hebben invloed op de voortbrenging en de ontwikkeling en dus ook op de vernietiging der dingen die onder het bereik van dien invloed komen. Dien invloed noemt men den invloed van den tijd.

Door die onderscheiding uit het oog te verliezen, en zich steeds een begrip van den tijd in abstracto voortestellen, zou men zich onjuiste en verwarde denkbeelden kunnen vormen, en over 't hoofd zien dat de voortbrengende en vernietigende kracht van den tijd ligt in de kracht van eene reeks van elkaar opvolgende onbepaalde en deels ook onbekende feiten en toestanden, die alle tot de verandering medewerken. En inderdaad kan nu die tijd, d. w. z. die reeks van feiten en toestanden, in verbinding met een anderen factor, bepaaldelijk een' toestand, iets nieuws voortbrengen.

Voor voortbrenging kunnen verschillende eischen gesteld zijn. In vele gevallen wordt de tijd niet als factor ter voortbrenging vereischt. Maar ook in niet minder gevallen — en dit evenzeer op geestelijk als op stoffelijk gebied — is de tijd een der hoofdfactoren ter voortbrenging; in die gevallen zou zonder den invloed van eene reeks van feiten en toestanden niets worden voortgebracht en niets veranderen.

Het gaat niet aan, uit vrees voor gevaarlijke consequentieën dien krachtigen invloed te ontkennen. Die dit doet, vergeet dat de natuur der dingen zich niet schikt naar de wenschen en luimen van het individu. Aan den nauwkeurigen waarnemer van het leven, die het oog vestigt op de natuur der dingen en op de geschiedenis, moet 't wel degelijk blijken, dat de tijd een machtige factor ter voortbrenging kan zijn, en dat hij kan ontwikkelen en vernietigen. Men heeft slechts rondom zich te zien om tal van toestanden en betrekkingen op te merken, wier bestaan alleen kan worden toegeschreven aan het gedu-

Wat verstaat men in 't algemeen onder »tijd"?

Het begrip van den tijd moet noodwendig in den mensch gevormd worden, wanneer hij zich zelf waarneemt, door het zelfbewustzijn waardoor hij zich zelf in een opvolging van toestanden, van aandoeningen gevoelt. In het gevoel van het telkens plaats maken van de eene aandoening voor de andere wortelt het begrip van opvolging, van tijd. Aldus verklaart Mr. Opzoomer 1) den empirischen oorsprong van het begrip van den tijd. »Zoo is" — zegt ZHGel. verder — »het begrip van tijd verkregen door de »waarneming van verandering, van het volgen van den »eenen toestand op den anderen. De tijd heeft geen zelf»standig bestaan. Zijn begrip is niet het begrip van een »wezen, dat werkelijkheid hebben zou, ook al was er geen »der dingen ooit geweest of al hield alle verandering eens»klaps op. De tijd is niets anders dan de vorm der wer»kelijk plaats hebbende verandering. Ware er nooit eenige »verandering in ons, en dus ook om ons heen, voorge»vallen, ware alles in en om ons zoo gebleven als wij in »het eerste oogenblik van ons bestaan het vonden, wat »zou ons tot de vorming van het begrip van tijd kunnen »brengen? Die vorming zelf van een nieuw begrip zou »verandering in ons zijn."

Dit is het begrip van den tijd. Wanneer men nu spreekt van de voortbrengende kracht van den tijd, onderscheide men. Dan stelle men zich den tijd niet voor als een abstract begrip zonder zelfstandig bestaan, maar dan versta men onder 't woord: tijd, de som van die elkaar opvolgende feiten en toestanden, die het begrip van den tijd in den boven omschreven zin in den mensch vormen, terwijl hij hunne telkens plaats hebbende afwisseling waarneemt. Die

---

1) Mr. C. W. Opzoomer, „Het Wezen der Kennis", Hoofdstuk I § 8.

reeks van feiten en toestanden hebben invloed op de voortbrenging en de ontwikkeling en dus ook op de vernietiging der dingen die onder het bereik van dien invloed komen. Dien invloed noemt men den invloed van den tijd.

Door die onderscheiding uit het oog te verliezen, en zich steeds een begrip van den tijd in abstracto voortestellen, zou men zich onjuiste en verwarde denkbeelden kunnen vormen, en over 't hoofd zien dat de voortbrengende en vernietigende kracht van den tijd ligt in de kracht van eene reeks van elkaar opvolgende onbepaalde en deels ook onbekende feiten en toestanden, die alle tot de verandering medewerken. En inderdaad kan nu die tijd, d. w. z. die reeks van feiten en toestanden, in verbinding met een anderen factor, bepaaldelijk een' toestand, iets nieuws voortbrengen.

Voor voortbrenging kunnen verschillende eischen gesteld zijn. In vele gevallen wordt de tijd niet als factor ter voortbrenging vereischt. Maar ook in niet minder gevallen — en dit evenzeer op geestelijk als op stoffelijk gebied — is de tijd een der hoofdfactoren ter voortbrenging; in die gevallen zou zonder den invloed van eene reeks van feiten en toestanden niets worden voortgebracht en niets veranderen.

Het gaat niet aan, uit vrees voor gevaarlijke consequentieën dien krachtigen invloed te ontkennen. Die dit doet, vergeet dat de natuur der dingen zich niet schikt naar de wenschen en luimen van het individu. Aan den nauwkeurigen waarnemer van het leven, die het oog vestigt op de natuur der dingen en op de geschiedenis, moet 't wel degelijk blijken, dat de tijd een machtige factor ter voortbrenging kan zijn, en dat hij kan ontwikkelen en vernietigen. Men heeft slechts rondom zich te zien om tal van toestanden en betrekkingen op te merken, wier bestaan alleen kan worden toegeschreven aan het gedu-

rende langen tijd voortduren van een bepaalden toestand, of aan het gedurende langen tijd telkens zich herhalen van bepaalde feiten; en op dezelfde wijze ziet men weder tal van toestanden en betrekkingen tenietgaan. De inductie moge dikwijls moeielijkheden aanbieden, een nauwkeurig onderzoek zal in die gevallen het causaalverband tusschen die toestanden en betrekkingen en de gedurende een langen tijd plaats gegrepen hebbende feiten en toestanden in een helder daglicht stellen.

Trouwens, hoewel men in concreete gevallen dikwijls weigerde den invloed van den tijd te erkennen, wees men, wanneer men in 't algemeen sprak en uit de waarneming der dingen algemeene waarheden wilde afleiden, wel degelijk op de krachtige werkzaamheid van den tijd, dan sprak men wel eens van den tand des tijds.

B. De invloed van den tijd in het Recht.

Niet 't minst op 't gebied van het recht doet de invloed van den tijd zich krachtig gevoelen.

De zich zoo duidelijk openbarende eischen van het maatschappelijke leven leidden hier spoediger dan op ander gebied tot 't vinden van 't ware, zoo dat ook de juristen vóór andere philosophen kwamen tot de erkenning van het bestaande, van het historisch gewordene, d. i. van het onder den invloed van den tijd gewordene. Zoo verhieven de wetgevers dat, wat volgens de algemeene rechtsovertuiging recht was, tot wet, welke wet op hare beurt een bron van recht werd; maar daarnaast erkenden zij, om die wet zooveel mogelijk gelijken tred te doen houden met de ontwikkeling der rechtsovertuiging, als »Entste»hungsform des Rechts" 1) het gewoonterecht, d. w. z.

1) Dr. Joseph Unger, „System des österreichischen allgemeinen Privatrechts", Band I, Cap. I § 5.

dat recht, »welches sich durch eine in längerer Befolgung »und Anwendung ausgesprochene rechtliche Ueberzeugung »im Volk oder in gewissen Kreisen desselben bildet", [1]) m. a. w. rechtsregelen, die steeds bij herhaalde toepassing als recht zijn beschouwd en dus onder den invloed van den tijd tot recht zijn geworden En niet alleen zien we dat gewoonterecht gehandhaafd naast de wet, maar ook onder datgene, wat vroeger of later tot wet wordt verheven, is veel gewoonterecht, daaronder zijn vele regelen en instellingen moribus introductae. [2])

Niet alleen in het objectieve, maar ook in het subjectieve recht is de tijd krachtig werkzaam. Onder den invloed van den tijd worden rechtsbetrekkingen voortgebracht en vernietigd. Eeuwige en onveranderlijke rechten kent geen rechtsleer die zich bouwt op de gegevens van het werkelijke leven. Volkomen terecht mag TROPLONG [3]) zeggen: »les droits, considérés dans leur idéal, sont impé»rissables et éternels, et le temps, qui n'a de prise que »sur ce qui est contingent, ne peut pas plus les ébranler »qu'il ne lui est donné de porter atteinte à Dieu même, »à ce type universel et pure, dont ils sont le reflet et la »manifestation. C'est en s'élevant à cette hauteur que Vico [4]) »a rappelé cette règle de la jurisprudence transcendante: »Tempus non est modus constituendi vel dissolvendi juris. »Car le temps ne peut ni commencer ni finir ce qui est »éternel et absolu."

---

1) UNGER, t. a. p. — Dr. CARL GEORG WÄCHTER, „Handbuch des im Königreiche Württemberg geltenden Privatrechts", Band II, Cap. II § 9.

2) Zie hierover F. L. VON KELLER, „Pandekten", Band I Theil I, Cap. I § 1—3.

3) TROPLONG, „Droit Civil expliqué", de la Prescription, Tome I, Chap. I n°. 1.

4) Science nouvelle, p. 352.

Maar wanneer TROPLONG gaat nederdalen de l'idéal au déterminé, de Dieu à l'homme, dan blijft hij halverwege, voordat hij tot het doen zijner waarnemingen in 't werkelijke leven is aangeland, in de lucht zweven en roept ons van uit de hoogte toe: »que le droit, en se mettant »en action entre des êtres finis et imparfaits, n'est pas »moins à l'abri des injures immédiates du temps", omdat — want dit schijnt voor argument te moeten dienen — »l'homme vieillit et meurt, mais ses droits lui survivent »et forment l'héritage de ses descendants. L'humanité prise »en masse a aussi ses droits, et le cours des âges ne »saurait les lui ravir. Ce sont là des fragments de ce »droit inaltérable, éternel et divin, tombé dans l'huma»nité, et qui dureront autant qu'elle." Hierom wordt dan ook de kracht van den tijd ten aanzien der verjaring miskend, hoewel TROPLONG zeer voorzichtig zegt, dat »la »prescription, en effet, n'est pas l'ouvrage de *la seule* »puissance du temps", en dat ze haar grond heeft in menschelijke handelingen, in 't bezit, en in een vermoeden, dat hij die zijn eigendom verwaarloost, dit prijs geeft.

Wanneer men hemel en aarde weet te onderscheiden, legt men zich echter niet gemoedelijk neêr bij die »vérité »consolante, qui, jusque dans l'étude aride de la juris»prudence, nous montre le fil qui unit la créature à la »divinité". Slechts wat volmaakt is, is eeuwig en onveranderlijk. En juist 't gemis van die volmaaktheid in 't aardsche leven moet noodwendig samengaan met het feit dat de rechten, door de levensbetrekkingen ontstaande, niet eeuwig en onveranderlijk zijn. [1]) Deze zijn wel degelijk als alle aardsche betrekkingen onderworpen aan

1) Hoe weinig volmaakt, of liever hoe weinig zuiver in hunnen oorsprong, de menschelijke rechten kunnen zijn, wordt helder aangetoond door TROPLONG zelf, t. a. p. n°. 9 en volgg., waarin hij de verjaring uit het droit naturel tracht af te leiden.

de voortbrengende, ontwikkelende en vernietigende kracht van den tijd; die rechten staan onder den invloed van de telkens veranderende en zich afwisselende feiten en omstandigheden. En zoo kan die tijd zijn: »eine der »Bedingungen wovon der Erwerb oder Verlust eines Rechts abhängig gemacht wird". 1) Geen wetgever heeft 't ontkend dat »in Ansehung vieler Rechtsverhältnisse sich die Zeit »erhebt zu einer höhern selbständigen Bedeutung, indem »sie eines der Momente wird, von denen die Rechtsver»änderung abhängt; in diesen Fällen gewinnt die Zeit ein »besonderes juristisches Interesse, indem sie zu den juris»tischen Thatsachen in eine nähere Beziehung tritt, und »selbst einen der Factoren bildet, deren Product die »Entstehung oder Endigung eines Rechtsverhältnisses, der »Erwerb oder Verlust eines Rechts oder einer rechtlichen »Fähigkeit ist". 2)

Wanneer wij de wetboeken der volken openslaan, wanneer wij nagaan wat in 't leven der menschheid als subjectief recht heeft gegolden en nog geldt, dan kan het ons niet onduidelijk zijn, waaruit sints de vroegste tijden rechtsbetrekkingen geboren worden, en welke de factoren zijn die, met elkaar in verbinding gebracht, rechten doen ontstaan. Tot de voortbrenging van rechten worden minstens twee factoren vereischt. Rechten ontstaan uit een toestand en een feit.

Met het vereischte van dien toestand wordt bedoeld dat, hetzij twee personen, hetzij een persoon en eene zaak, zich in een bepaalden toestand moeten bevinden om in het leven te kunnen roepen een rechtsbetrekking van den eenen persoon tot den anderen of van den per-

---

1) Friedrich Carl von Savigny, „System des heutigen Römischen Rechts", Band IV, Buch II, Cap. III § 177.

2) Unger, t. a. p. Band II, Abth. V, Cap. XIX § 103.

soon tot de zaak. De persoon moet hebben de »Möglichkeit »und Fähigkeit, concrete Rechte zu erwerben, überhaupt »die Befugnisse, welche in der Persönlichkeit überhaupt »oder in der besonderen gewisser Classen van Personen »liegen und vermöge eines allgemeinen Rechtssatzes dem »betreffenden Subjecte zukommen". 1)

Die toestand is een »factisches Verhältniss", waarin personen en zaken zich moeten bevinden voordat er rechtsbetrekkingen tusschen hen en dus rechten kunnen ontstaan.

Om dat recht te doen ontstaan wordt nu nog vereischt een feit of eene handeling, waardoor als 't ware de betrokken personen of zaken tot elkaar worden gebracht, »eine Thatsache, welche nach dem bestehenden Rechte an »sich geeignet ist, das betreffende Recht zu begründen »und durch welche, indem sie in dem concreten Subjecte »sich verwirklichte, das Recht an dieses Subject geknüpft »wurde." 2) Hieronder valt ook de successio van rechten, waarbij 't recht op zich zelf niet ontstaat, maar van den eenen op den anderen overgaat en dus alleen ten opzichte van het subject een nieuw recht ontstaat. Door die verbinding nu van dien toestand en zulk een feit ontstaat een recht, die verbinding vormt den rechtstitel. »Die zum »Erwerb des Rechts führenden und erforderlichen juristi»schen Thatsachen bilden den Titel des erworbenen Rechts. »Denn dieser Titel ist nichts Anderes als die Gesammtheit »der Thatsachen, durch welche eine Rechtserwerbung be»werkstelligt wird." 3)

Die toestand en dat feit zijn in hunne verbinding de rechtserzeugende Thatsachen. 4)

---

1) Wächter, t. a. p. Kap. XIII § 77.

2) Wächter, t. a. p.

3) Wächter, t. a. p. — Zie hierover Unger, t. a. p. II § 72.

4) Men onderscheide deze redeneering van de door Unger, t. a.

Rechten kunnen nu echter ook ontstaan uit een toestand en een verloop van tijd, »indem die Dauer eines gewissen »Zustandes auf die Gestaltung der Rechtsverhältnisse »einwirkt", [1]) zoodat het recht ontstaat door den invloed van den tijd, d. w. z. van eene lange reeks van feiten en toestanden, die hun invloed doen gevoelen op den bepaalden toestand, waarin twee personen of een persoon en een zaak zich bevinden, en op de betrekking die tusschen hen bestaat, welke eindelijk eene rechtsbetrekking wordt, zoodat er een recht is voortgebracht. Dit gebeurt wanneer aan eene betrekking, die gedurende een verloop van tijd onder bepaalde omstandigheden heeft stand gehouden, door de erkenning van hen die daartoe bevoegd zijn een blijvend en vast karakter wordt toegekend. Die reeks van afwisselende feiten en toestanden kunnen nu echter ook een zoodanigen invloed hebben, niet alleen dat enkele daarvan de voortbrenging van het recht in hare ontwikkeling schorsen of zelfs geheel stuiten, maar ook een zoodanigen dat zij gezamenlijk in tegenovergestelde richting werkzaam zijn en een recht tusschen twee personen of van een persoon op eene zaak ontbinden en geheel vernietigen.

Zoo gaan dan ook de rechten te niet door een toestand en een feit, hetzij door een toestand en een verloop van tijd.

In dien zin zien wij dan ook reeds in de oudste rechtsbronnen den tijd een rol spelen en door de wet-

---

p., bestreden theorie der „ältere Schule" van den titulus en modus acquirendi; volgens die theorie werden het ontstaan van 't recht en 't gevolg geven aan, 't gebruik maken van 't recht, niet altijd genoeg als geheel verschillende zaken beschouwd. Zie WÄCHTER, t. a. p. II § 32 n°. 6.

1) Dr. BERNHARD WINDSCHEID, „Lehrbuch des Pandektenrechts", Band I, Buch II, Kap. III § 102.

gevers der volken den stempel der wet drukken op hetgeen reeds in de rechtsovertuiging zich had gevestigd, en zich in de overtuiging van den maatschappelijken mensch wel had moeten vestigen, op den invloed van den tijd op rechten en rechtstoestanden; en, waar ter wille der maatschappelijke orde de regelen, die het volk als rechtsregelen had aangenomen, tot wettelijke, afgeronde en van alle onzekerheid ontdane bepalingen worden verheven, daar zien wij ook de wetgevers werkzaam om de regelen omtrent den invloed van den tijd te gieten in den vorm van zekere en wettelijke bepalingen, waarin, ter wille der maatschappelijke orde en van het beginsel van gelijk recht voor allen, de duur van den invloed uitoefenenden tijd wordt vastgesteld, zooals dat overeenkwam met de rechtsideën. En zoo zijn, evenals andere bepalingen der wet sproten uit de rechtsovertuiging, ook de bovenbedoelde wettelijke bepalingen gesproten uit het in de rechtsovertuiging gevestigde begrip van den invloed van den tijd.

---

§ 2. De verjaring in het algemeen.

Die invloed van den tijd doet zich nu op verschillende wijze [1]) gevoelen en wel 't eigenaardigst bij het gewichtigste rechtsinstituut, dat aldus tot stand kwam, de verjaring, berustende op een algemeen verjaringsbegrip, op een ontstaan en te niet gaan van rechten onder den invloed van den tijd, door het gedurende een verloop van tijd voortduren van een bepaalden toestand, terwijl »dieser »thatsächliche Zustand zich durch seine Fortdauer in einen zu »Recht bestehenden, nicht mehr angreifbaren verwandelt." [2])

---

1) Zie Windscheid, t. a. p. I § 102. — Wächter, t. a. p. II § 117. — v. Savigny, t. a. p. IV § 177. — Unger, t. a. p. II § 103.

2) Windscheid, t. a. p. I § 105.

Over de juistheid van zulk een verjaringsbegrip is veel strijd gevoerd. In Duitschland vooral ontbrandde deze strijd tusschen oudere [1]) en nieuwere rechtsgeleerden; de oudere, die het bestaan van een algemeen verjaringsbegrip verdedigden, schijnen tot zwijgen gebracht te zijn, althans het nageslacht heeft de verdediging hunner zaak niet op zich genomen, en, bezield met de kennelijke voorliefde van zoo vele rechtsgeleerden om ouden theorieën den kop in te drukken, het tevens veiliger gewaand zich aantesluiten bij de laatste overwinnaars. En toch ten onrechte wordt het bestaan van zulk een algemeen verjaringsbegrip bestreden; de gronden daartegen aangevoerd zijn weinig overtuigend.

Als UNTERHOLZNER [2]) zijne definitie, dat verjaring zou zijn: »jede Veränderung in den rechtlichen Befug»nissen oder Verhältnissen, welche hauptsächlich als die »Folge der eine Zeit lang fortgesetzten Ausübung oder »Nichtausübung eines Rechts angesehen werden musz", neêrgeschreven heeft met de bedoeling, door VON SAVIGNY [3]) daarin gevonden, nl. »den gewöhnlichen Verjährungsbegriff »durch eine Art von Vermittlung zu retten", dan moet het dezen toegegeven worden dat dit niet meer dan een halve maatregel is. Maar aan UNTERHOLZNER's leer moet meer waarde toegekend worden; hij maakte eene onderscheiding die misschien vroeger wel eens uit het oog was verloren, door gevallen, die niet onder het begrip van verjaring vallen, daarvan afteschеiden, ja zelfs, hij had —

---

1) Dezen worden genoemd bij v. SAVIGNY, t. a. p. IV § 178 en bij UNGER, t. a. p. II § 104.

2) Dr. K. A. D. UNTERHOLZNER, „Ausführliche Entwickelung der gesammten Verjährungslehre aus den gemeinen in Deutschland geltenden Rechten". 2e Auflage, bearbeitet von dr. TH. SCHIRMER. Band I § 1.

3) VON SAVIGNY, t. a. p. IV § 178.

zooals later in deze verhandeling zal worden aangetoond — nog verder moeten gaan, en nog meer gevallen daarvan moeten afscheiden. 't Is duidelijk dat volstrekt niet te kort wordt gedaan aan 't bestaan van een algemeen begrip van verjaring, wanneer men gevallen, waarin geen sprake is van verjaring, daarvan afscheidt. Hiermede vervalt een van VON SAVIGNY's bezwaren. Zijn tweede, praktische bezwaar is het gevaar, »dasz jener Begriff, seiner Allge»meinheit wegen, eine Anwendung auf alle denkbaren »Fälle ausgeübter oder versäumter Rechte zuläszt, also »auch auf solche Fälle, worin unser positives Recht über»haupt keine Veränderung als Folge derselben anerkannt, »dem Zeitlauf also gar keinen Einflusz eingeräumt hat."

In de onderscheidene wijzen waarop men, zooals VON SAVIGNY zelf aantoont, het algemeen verjaringsbegrip opvat, ligt het argument tegen dit bezwaar. Een algemeen begrip heeft geen wettelijke kracht, zelfs niet, wanneer er wettelijke bepalingen bestaan, die uit dat begrip zijn voortgevloeid. Er bestaat een algemeen begrip van verjaring, en uit dat begrip zijn wettelijke bepalingen voortgevloeid, waarvan het gevolg is, dat alleen een wettelijke verjaring plaats heeft in die gevallen, waarin de wet dat wil, alleen daar, waar de wetgever dat begrip heeft gehuldigd. [1]) Men mag hier evenwel niet zoover gaan van te beweren, dat de wetgever de macht zou hebben in zekere gevallen den invloed van den tijd uittesluiten. Terecht zegt WINDSCHEID: [2]) »die Zeit ist eine »Macht, der sich kein menschliches Gemüth entziehen »kann; was lange bestanden hat, entscheint uns blosz »deszwegen, weil es bestanden hat, als ein Festes Unum»stöszliches". Noch de wil van den wetgever, noch

---

1) THIBAUT, „Pandekten". § 1002, 1003. Zie ook van denzelfden schrijver: „Besitz und Verjährung". pag. 63 vlg.

2) T. a. p. I § 105.

de wil van wien ook, is in staat die dringende werkzaamheid der omstandigheden, wier afwisselende reeks in ons 't begrip van den tijd vormen, tegen te houden. Waar de wet niet medewerkt, daar werkt die tijd zuiver en alleen; en hoe dikwijls is die tijd niet de natuurlijke oorsprong van een recht, waaraan zelfs de wet hare bescherming later niet meer ontzegt?

Dat de Romeinen de usucapio en de praescriptio wisten te onderscheiden is ook geen argument tegen het verjaringsbegrip. 1)

Volgens de bestrijders van het verjaringsbegrip zou verjaring slechts zijn een uitvloeisel van wettelijke bepalingen die daargesteld zijn ter wille van de rechtszekerheid, 2) de zekerheid van personen en eigendommen en tot vermindering van het aantal processen. En men kon zich bij deze opvatting op de uitspraken van Romeinsche juristen beroepen. Wat wilde men meer? Had niet CICERO 3) gezegd, dat de verjaring een »finis sollicitudinis et periculi

---

1) VON SAVIGNY, t. a. p. IV § 178.

2) Mr. G. DIEPHUIS, „Het Nederlandsch Burgerlijk Regt", Deel IX n°. 548.

Mr. C. W. OPZOOMER, „Het Burgerlijk Wetboek", Aanteekening op Artikelen, die nog verklaring behoeven. Deel II Aant. op art. 1983.

R. T. H. P. L. A. VAN BONEVAL FAURE, Specimen Inaugurale continens „Observationum ad tit. VII libri IV Codicis Civilis Capita IV". Gron. 1848.

Mr. R. VAN BONEVAL FAURE, „Het Nederlandsche Burgerlijke Procesrecht". Deel I § 33. — GRAWEIN, „Verjährung und gesetzliche Befristung" I § 14 I.

VON SAVIGNY, t. a. p. IV § 177. — WÄCHTER, t. a. p. II § 117. — UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 27.

DURANTON, „Cours de Droit Français", Tome XXI, Tit. XX n°. 89.

3) Oratio pro Caecina. C. 26.

»litium" was? Had niet GAJUS [1]) met zooveel woorden getuigd: »bono publico usucapio introducta est, ne »scilicet quarundam rerum diu, et fere semper incerta »dominia essent, quum sufficeret dominis ad inquirendas »res suas statuti temporis spatium"? En had ook niet NERATIUS [2]) het uitgesproken: »usucapio rerum etiam »ex aliis causis concessa interim propter ea, quae nostra »existimantes possideremus, constituta est, ut aliquis »litium finis esset"? En PAULUS [3]) had gesproken van de »vetustas, quae semper pro lege habetur, minuendarum »scilicet litium causa". En de imperatoren hadden, de verjaring van de actio hypothecaria vaststellende, gezegd: »nostrae provisionis esse perspeximus hoc quoque emendare, ne possessores ejusmodi prope immortali timore tene»antur". [4]) En VALENTINIANUS III [5]) had van THEODOSIUS getuigd: »hnmano generi profunda quiete prospexisse", als hij vaststelde: »post XXX annos nulla penitus jurgia, quae »medio tempore mota non fuerant, excitari".

Ziedaar tal van gezegden waarmede men niet te voorzichtig kan zijn, vooral wanneer men er een rechtsgrond in wil zoeken.

't Is zeer te betwijfelen of al deze gezegden wel den grond der verjaring aangeven, terwijl zij niets doen dan het nut en de goede gevolgen der verjaring aantoonen. BARTOLUS [6]) scheen dit te beseffen toen hij de usucapio bono publico introducta van GAJUS zeer behendig omzette in eene usucapio »propter" bonum publicum introducta.

---

1) Dig. XLI. 3. de usurp. et usuc. l. 1. Zie ook Gaji Inst. II § 44.

2) Dig. XLI. 5. pro suo. l. 5 pr.

3) Dig. XXXIX. 3. de aquae pluv. arc. l. 2. pr.

4) Cod. VII. 39. de praescript XXX. vel XL ann. l. 7. pr.

5) Nov. Valent Tit. 26 § 3.

6) Zie TROPLONG, t. a. p. n°. 42.

Doch die rechtszekerheid was dan ook volgens het algemeen gevoelen niet meer dan de strekking, de eigenlijke rechtsgrond der verjaring werd elders gezocht. Deze was bij de usucapio het bezit en bij de praescriptio het verzuim 1), aan de langdurigheid van welk bezit en verzuim de wet het ontstaan en het te niet gaan van rechten knoopte; hier is het dus een door de wet erkennen en bestendigen van een bestaanden toestand, bij de usucapio van een toestand van bezit, bij de praescriptio van een' toestand van niet-schuldigheid. Dit echter was velen niet voldoende, men vond het toch wel wat vreemd, om iemand maar eenvoudig zijn recht te ontnemen omdat hij 't niet uitoefende, en voor een ander daaruit recht te doen ontstaan. Men redde zich nu met te zeggen, dat het niet aanging dat iemand door zijne nalatigheid en zijne willekeur eene voor de maatschappij gevaarlijke rechtsonzekerheid zou kunnen laten bestaan, en men ging nu het verlies van recht qualificeeren als straf voor nalatigheid 2). Dit werd door anderen 3) die het bezit en het verzuim als voldoende rechtsgronden aannamen, bestreden. Trouwens, al moge 't verlies van recht als straf voor de nalatigheid eenigszins te rechtvaardigen zijn, hoe zou dit ooit een

---

1) Opzoomer, t. a. p. — Faure, „Procesrecht", I § 33. — Pothier, „Traité des obligations", 3e partie, Chap 8. — Wächter t. a. p. II § 117.

2) Von Savigny, t. a. p. IV § 177 waarschuwt er voor, dat men die straf niet als rechtsgrond beschouwe, daar men daarmede slechts 't verlies van recht door de verjaring wil billijken.

Duranton, t. a. p. n°. 89. — Troplong, t. a. p. n°. 42, die zich verklaart voor de meening van Bartolus dat de verjaring is ingevoerd odio negligentiae, non favore praescribentis.

Zie ook l. 1. Dig. de usurp. 41. 3. — L. 2. Cod. de ann. exc. 7. 40 en l. 3 eod.

3) Opzoomer, t. a. p. — Diephuis, t. a. p. n°. 666.

grond kunnen zijn tot verkrijging van recht door de andere partij?

Ook een vermoeden werd aangevoerd tot rechtvaardiging der verjaring, een vermoeden dat nergens door de wet was gesanctioneerd, en waarbij veel kans bestond dat in de meeste gevallen het tegendeel van de waarheid vermoed werd, maar dat toch dienst zou doen als praesumptio juris et de jure. 1) Nu eens was het een vermoeden dat het recht altijd of de verbintenis nooit bestaan had, zoodat er van verjaring eigenlijk geen sprake kon zijn, dan weder was het een vermoeden dat de eene partij zijn recht ten voordeele van de andere opgaf. Van dit laatste maakt vooral DURANTON 2) met veel ingenomenheid melding. Van de usucapio sprekende, zegt hij: »dans beaucoup de »cas d' ailleurs on peut raisonnablement supposer un »abandon volontaire de la part du maître, ce qui a fait »dire aux jurisconsultes romains: Vix est, ut non videatur »alienare, qui patitur rem suam usucapi." 3) Maar dit geldt dan toch alleen in 't geval dat iemand patitur rem suam usucapi, en niet in die tallooze gevallen waarin van pati geen sprake is, en het eigendom buiten weten van, en ondanks den eigenaar geusucapieerd wordt. Bij de praescriptio gaat DURANTON zelfs zoover, dat hij het vermoeden in vele gevallen grondt op »les rapports de »parenté ou d' amitié qui peuvent exister entre les »parties".

Men ziet op welke zwakke gronden men de verjaring bouwt als men haar slechts aanneemt als instelling van

---

2) T. a. p. n°. 89.

3) L. 28 Dig. de verborum significatione, 50, 16.

1) Noch het krachtigste tegenbewijs van den eischer, noch de meest stellige bekentenis van den schuldenaar vermag dit vermoeden op te heffen.

openbare orde, ter wille der rechtszekerheid; op welke losse gronden men rechten laat ontstaan en vernietigt; op hoe weinig betrouwbare vermoedens men rechten bouwt; men moet allerlei redmiddelen te baat nemen om het beginsel te handhaven; dat ter wille der rechtszekerheid, op utiliteitsgronden, geen rechten kunnen gegeven of ontnomen worden, begreep men, en kon bezwaarlijk ontkend worden.

Tot de onjuiste meening dat de verjaring in beginsel slechts een finis sollicitudinum et periculi litium zou zijn, kan bijgedragen hebben het feit dat inderdaad dikwijls de verjaring wordt ingeroepen en ook heeft gediend als middel om, door spoedig een einde aan een geding te maken, persoon of eigendom voor lastige aanspraken te vrijwaren. »In vielen Fällen der Usucapion (nicht in »allen)", zegt VON SAVIGNY 1), »wird in der That kein »Eigenthum verändert, sondern nur für die längst einge»tretene Veränderung der zufällig fehlende Beweis ersetzt. »Eben so liegt in vielen Fällen der Klagverjährung kein »wirklicher Verlust des bis dahin fortdauernden Klagrechts, »sondern es war schon längst auf andere Weise die »Schuld selbst (also auch die Klage) getilgt, und die »Klagverjährung dient jetzt blos dazu, den fehlenden »Beweis dieser Tilgung zu ersetzen". Hier vooral treedt het praktische nut der verjaring op den voorgrond, hier wordt zij toegepast louter en alleen wegens hare »grosze praktische Wichtigkeit". 't Is tevens duidelijk dat zij hier »von etwas eingeschränkterer Anwendbar»keit" is; zij wordt immers slechts in subsidio ingeroe-

1) T. a. p. IV § 177. — Zie ook WÄCHTER, t. a. p. II § 117. — GRAWEIN, t. a. p. I § 14 pag. 210, beschouwt 't als hoofddoel der verjaring: „dem Schuldner gegen nur scheinbar noch bestehende „Ansprüche ein bequemes Schutzmittel zu gewähren".

pen, niet om daaruit het verkrijgen of het verliezen van rechten af te leiden. Die rechten konden niet door verjaring verkregen of verloren zijn, want zij hadden in 't eerste geval reeds lang bestaan, en waren in 't tweede geval reeds lang verloren gegaan voordat de verjaring had plaats gehad; alleen omdat het bewijs van het bestaan of van het niet-bestaan van het recht te veel moeite en tijd zou vorderen, roept men gemakshalve de verjaring in.

Is het dus aan den eenen kant waar dat de verjaring vermindering van het aantal processen ten gevolge kan hebben, daar toch meestal wanneer de eene partij de verjaring zal kunnen inroepen, ook in 't zoo even gemelde geval, de andere partij geen proces zal beginnen, zoo is het echter aan den anderen kant niet minder waar, dat zij weder tal van processen, en wel zeer lastige, doet ontstaan juist over de vraag of in een concreet geval al of niet verjaring heeft plaats gehad.

Zij die aldus de verjaring alleen op utiliteitsgronden trachten te bouwen, maken zich schuldig aan verwarring van oorzaak en gevolg.

Het gevolg van de verjaring, evenals van elk ander rechtsinstituut, is zekerheid der rechten en rechtsbetrekkingen en der orde in de maatschappelijke samenleving, maar de oorzaak ligt in de rechtsovertuiging, in de overtuiging van de individuen eener maatschappij die zonder recht ondenkbaar is. Na de waarneming der maatschappelijke verschijnselen valt 't niet moeielijk in de individuen het bestaan te erkennen van de overtuiging, dat onder bepaalde omstandigheden door den invloed van den tijd rechten kunnen ontstaan of verloren gaan Ja, aan hen, die zich niet tevreden stellen met de ziekelijke doctrinaire stelsels van natuurrechtsleeraars en speculatieve philosophen, kan het recht in zijne oorspronkelijke gedaante niet anders voorkomen dan een door de maatschappij erkende, feite-

lijke, onder den invloed van den tijd geworden toestand of verhouding. En zoo zijn ook alle subjectieve rechten in hunne oorspronkelijke gedaante niet anders dan feitelijke verhoudingen, die onder den invloed van den tijd zijn geworden en door de maatschappij zijn erkend en bekrachtigd. 1)

De ontkenning daarvan zou in hare consequentie voeren tot ontkenning van het gewoonterecht. Men behoeft slechts om te zien in de maatschappij om terstond op te merken, dat er tal van rechtsverhoudingen bestaan, die niet door een feit of eene willekeurige handeling zijn tot stand gebracht, maar die haar bestaan te danken hebben aan een gedurende een verloop van tijd voortduren van andere rechtsverhoudingen of rechtstoestanden. Het kan inderdaad niet ontkend worden, dat men niet alle rechten uit bepaalde rechtshandelingen of uit rechtsoverdracht kan afleiden, en dat men bij 't nagaan der geschiedenis van een recht altijd na eenig onderzoek tot een punt komt, waar men voor het recht geen anderen grond kan aanwijzen dan een feitelijk bezit van eenigen tijd, en toch zal niemand daarom dit recht betwisten aan hem, die het op den huidigen dag bezit. Uit dit alles blijkt de onmiskenbare invloed van den tijd op het recht, en de erkenning daarvan moest noodwendig voeren tot het instellen van de verjaring door den wetgever. 2)

---

1) De motieven die leiden tot de erkenning als recht van zekere betrekkingen komen hier niet ter sprake, het zijn motieven van ethischen, socialen en politieken aard.

Uit het volkenrecht in zijn tegenwoordig stadium van ontwikkeling is veel te leeren omtrent den oorsprong en 't wezen van recht. Men wachte zich hierbij echter voor verwarring tusschen privaat- en publiekrecht. Ook uit de instelling der praescriptio immemorialis kan men veel belangrijks putten.

2) De volgende woorden van DIEPHUIS (t. a. p. n°. 548) zijn niet recht duidelijk: „Men ergere zich niet aan de kracht, hier aan

Dit moge voldoende zijn om de juistheid van een algemeen begrip van verjaring aantenemen. De verjaring is echter niet alleen onmisbaar wegens hare natuurlijke werking en hare gunstige gevolgen voor de maatschappelijke orde, maar ook als volkomen in overeenstemming met het begrip van rechtvaardigheid en billijkheid. Hierover zijn de schrijvers het eens, hoewel enkele, waaronder vooral DURANTON, het hunne roeping achten aan te toonen dat door de verjaring wel eens recht wordt, wat lange, lange jaren geleden eigenlijk geen recht, ja misschien onrecht was. 1) Het vermeende nadeel echter dat hierdoor geleden wordt is niet onbillijk. De rechtvaardigheid toch

---

„het verloop van den tijd toegekend; men klage niet, dat op die „wijze regten op ééne lijn gesteld worden met de stof, die de loop „der jaren met ontbinding bedreigt. Voorzeker kan de tijd op zich „zelf en onvoorwaardelijk noch regten geven, noch ze ontnemen, „en zijn deze op zich zelve niet, gelijk stoffelijke voorwerpen, eene „prooi van den tand des tijds. Maar dat de tijd onder zekere „omstandigheden invloed uitoefent op die regten, kan immers niet „ontkend worden *zonder verwerping der verjaring zelve*, die de wet„gever intusschen ten stelligste heeft erkend, en er kan ook wel „geene reden bestaan om de kracht, door hem aan den tijd toe„gekend, te verbloemen. Zij is toch slechts onder zekere omstan„digheden en bepalingen, en dan niet zonder goede gronden, „daaraan toegekend. *Men achtte haar noodig* in het maatschappelijk „belang tot zekerheid der bezittingen en regtsbetrekkingen der „bijzondere personen, enz." De consequentie en de argumentatie in deze plaats zullen weinigen bevredigen; zij laten althans nog ruimte voor de vraag: indien de wetgever de verjaring niet had ingesteld en haar onnoodig had geacht, zouden dan de rechten eeuwig en onveranderlijk zijn? Vanwaar zou een menschelijke wetgever zulk eene verbazingwekkende macht ontleenen, dat hij de onwederstaanbare macht van den tijd zou kunnen ontkennen? dat hij de verjaring al of niet noodig zou kunnen achten?

1) DURANTON, t. a. p. n°. 93, zegt na 't noemen van eenige voorbeelden: „Ainsi l'on voit par ces seules exemples que la pres-

vordert niet alleen, dat men meester zij van een recht dat men door overdracht van daartoe bevoegde personen verkregen heeft, maar ook, dat men rechten ontleene uit het gedurende langen tijd uitoefenen van eene reeks van daden of uit het zich achtereenvolgens bevinden in tal van verhoudingen, waartegen niemand ooit is opgekomen, waarbij aan 't recht niet is getwijfeld, en waarbij men, in 't bewustzijn van niemand te benadeelen en zonder bedrog te plegen, zijne beste krachten besteed heeft aan het voorwerp van dat recht. Even rechtvaardig is het, dat hij die, hetzij willens of onwillens, een recht dat hij bezat heeft verwaarloosd en niet uitgeoefend, dit verliest. 't Zij er verre vandaan dat hier de waarheid, dat de mensch vrij is in 't al of niet uitoefenen van zijne privaatrechten, worde tegengesproken, maar men wachte zich voor de consequentie dat deze vrijheid een grenzenlooze willekeur in het uitoefenen der rechten zou toelaten. Uit de individualiteit van den mensch volgt, dat het zijne roeping is zijne persoonlijkheid en zijne rechten te handhaven, en de mensch is tevens een maatschappelijk wezen, dat niet geheel willekeurig van de rechten mag gebruik maken ten nadeele der orde in de maatschappij, die deze zijne rechten erkent en hem tegen aanranding daarvan in bescherming neemt. De maatschappij stelt hem, die zijne roeping èn als individu, 't handhaven van zijn rechten, èn als

---

„cription considérée sous le rapport de l'équité est subordonnée, „dans son application, aux diverses circonstances de la cause". Van het recht van den praedo, qui possidet quia possidet, nadat er verjaring heeft plaats gehad, zegt hij (n°. 91): „la loi civile, „par des motifs puisés dans l'intérêt général, la consacrera sans „doute; mais la justice, la loi naturelle, la désavouera, ou bien „le droit de propriété n'est qu'un vain mot". — Zie hierover MARCADÉ: „Explication du Code Napoleon". Liv. III, Tit. XX de la Prescription, Chap. I § 1 n°. II.

maatschappelijk wezen niet vervult, niet in betere conditie dan hem, die deze roeping getrouw vervuld heeft.

De eeuwigheid en onveranderlijkheid van privaatrechten is in strijd met 't begrip gerechtigheid.

---

§ 3. De verjaring in het Romeinsche Recht.

Een overzicht van de geschiedenis van het instituut der verjaring kan hier niet gemist worden.

Eerst met de Wet der Twaalf Tafelen, in 't jaar 451 vóór Christus door de Tienmannen aan het Romeinsche volk gegeven, kan het historisch onderzoek met vrucht worden aangevangen. De invloed van andere wetgevingen, bepaaldelijk van de Grieksche, in deze materie op het Romeinsche recht is niet bekend; een onderzoek daarnaar leidt tot niet anders dan tot niet te bewijzen onderstellingen. Dat echter, voordat door de Twaalf Tafelen de usucapio als wijze van eigendomsverkrijging werd gewettigd, er reeds verjaring, en wel bepaaldelijk in Griekenland, bestond, wordt door de schrijvers 1) erkend. Dat vóór de benoeming der decemviri door den Romeinschen Senaat mannen naar Griekenland werden gezonden om aldaar de wetten te bestudeeren 2) pleit voor de mogelijkheid dat de Grieksche wetgeving wel eenigen invloed op de samenstellers der Twaalf Tafelen zal hebben gehad. DURANTON zegt daaromtrent: »Il est »possible, il est même probable que cette institution fût »déja en usage lors de la promulgation de cette célèbre »loi, fondement de la législation romaine, et que les »Décemvirs, qui en avaient été chercher les éléments chez »les principaux peuples de la Grèce, n'aient fait que rég-

---

1) TROPLONG, t. a. p. I n°. 15 noot 2. — DURANTON, t. a. p. n°. 76. — UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 8.

2) Dr. J. A. WIJNNE, „Algemeene Geschiedenis", I § 39.

»ler les conditions et les effets de l' usucapion avec plus »de précision: car l' état social des Romains avait acquis »déjà d'assez puissans développemens pour qu'on doive »penser que ce peuple n'ait pas été privé aussi long-temps »d'un principe aussi essentiel à l' affermissement du droit »de propriété dans les mains des possesseurs."

Van ongeveer dezelfde meening is UNTERHOLZNER, wiens oordeel aldus luidt: »sich mit Vermuthungen in die Zeit »vor den Zwölf Tafeln hinein zu wagen, scheint geringe »Ausbeute zu versprechen. Dasz die usucapio von den »Verfassern des Zwölftafelgesetzes erfunden worden sei, ist »gewisz die unwahrscheinlichste von allen. Auszerdem »kann man annehmen, dasz die usucapio bereits vor dem »Zwölftafelgsetz als einheimisches Recht in Rom gegolten »habe, oder dasz sie aus irgend einem fremden Rechte »in die neuen Gesetze aufgenommen worden sei. Wer über- »haupt geneigt ist, dem Solonischen Rechte einen groszen »Einflusz auf die Zwölftafelgesetze zuzuschreiben, der wird »vielleicht hier die Quelle suchen wollen. Die wahrschein- »lichkeit ist aber gering. Was Platon [1]) über die Ersitzung »vorträgt, ist der Römischen usucapio wenig ähnlich; »wenn man also annehmen darf, dasz Platon bei seiner »Gesetzvorschlägen sich groszentheils an die Solonische »Gesetzgebung angeschlossen habe, so geht daraus vielmehr »die Vermuthung hervor, dasz die Römische usucapio »nicht aus der Solonischen Gesetzgebung geflossen sei. »Auch was wir aus Isokrates [2]) von einer Verjährung »des Griechischen Rechts wissen, ist wenig geeignet, einen

---

1) PLATO, in zijn 12e boek „over de Wetten", leert onder welke omstandigheden een bezit van eenigen tijd van eene (roerende) zaak het recht van den vorigen eigenaar doet ophouden.

2) ARCHIDAMUS § 9: „Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἐκεῖν' ὑμᾶς λέληθεν, ὅτι „τὰς κτήσεις καὶ τὰς ἰδίας καὶ τὰς κοινάς, ἂν ἐπιγένηται πολὺς „χρόνος, κυρίας καὶ πατρῴας ἅπαντες εἶναι νομίζουσιν."

»Griechischen Ursprung der Römischen usucapio zu be-
»weisen".

Als »entscheidend" voert UNTERHOLZNER [1]) nog aan, dat CICERO en de latere schrijvers de usucapio als wijze van eigendomsverkrijging terugvoeren tot de Twaalf Tafelen »ohne auch nur entfernt anzudeuten, dasz sie damals »keine usucapio gewesen".

Sints wanneer dan ook, [2]) hetzij vóór, hetzij door de Twaalf Tafelen, de usucapio was een middel om dominium te verkrijgen en een Romeinschrechtelijke instelling geworden. Usucapionis jus propium est civium Romanorum. [3]) De bedoelde wet luidt aldus: usus auctoritas fundi biennium, ceterarum rerum annus est. [4]) Over de opvatting dezer wet is door de rechtsgeleerden veel getwist. [5]) 't Is hier de plaats niet in dezen strijd door te dringen en partij

---

1) T. a. p. I § 8 noot 37.

2) Eigenaardig is nog de volgende aanteekening van TROPLONG (t. a. p. I n°. 15 noot 1): „Domat a remarqué que la prescription „n'avait pas lieu dans la loi hebraïque, puisque cette loi défendait „les aliénations perpétuelles, et n'autorisait que les aliénations de „jouissances pendant un certain temps. (Lois civiles, liv. 3, t. 7, „sect. 4.) Domat, enclin à se laisser dominer par les idées „théocratiques, admire cette loi si sainte. Nous aimons mieux „dire avec MÉLANCHTON: Proinde sic statuimus, nihilominus divina „praecepta esse quae a sensu communi et naturae judicio mutuati „docti homines gentiles litteris mandarunt, quam quae exstant in „ipsis saxeis Mosis tabulis. Neque ille ipse coelestis Pater pluris „a nobis fieri eas leges voluit, quam quas in ipsos animorum „nostrorum sensus impresserat".

3) GAJUS, Inst. II § 65. Zie ook VARRO, de re rustica, II c. 10 § 4 en ULPIANUS, tit. XIX § 2.

4) Tab. VI, fr. 3.

5) Zie hierover vooral UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 7; zijne meening, dat usus auctoritas zou beteekenen: Nutzungsrecht und rechtliche Gewer, is zeer aannemelijk.

te kiezen, 't is hier voldoende de wet in hare algemeene onbetwiste beteekenis op te vatten, n.l. dat men door het tweejarig ongestoord bezit van een fundus daaraan een recht van eigendom verwierf, en aan de overige zaken [1]) door een éénjarig bezit. Dat eigendom was een dominium ex jure Quiritium waarin hetzij het bezit ter goeder trouw, hetzij, hoewel slechts bij uitzondering, het bezit ter kwader trouw, hetzij het dominium in bonis na het vereischte verloop van tijd, overging. [2]) Van hier uit zien we nu langzamerhand dat begrip zich ontwikkelen en zich vormen tot een vast beginsel in de rechtsovertuiging. De wettelijke Romeinsche instellingen daaromtrent zijn geen uitvloeisels van de willekeur en de grilligheid van den wetgever, louter op utiliteitsgronden rustende, [3]) maar zij zijn de uitvloeisels van de zich meer en meer ontwikkelende rechtsovertuiging en daarom juist voor volgende tijden van zoo belangrijke waarde. Merkwaardig in dit opzicht is de longi temporis praescriptio. Opdat een zaak geusucapieerd zou kunnen worden, moest zij vatbaar zijn voor dominium Quiritarium; degene die usucapieerde moest Romeinsch burger zijn; een peregrinus kon niet usucapieeren, want de usucapio was een modus civilis dominii acquirendi. In het solum provinciale kon men dus niet usucapieeren, dit was niet vatbaar voor privaateigendom,

---

1) Cicero pro Caecina. c. 19 § 54. Lex usum et auctoritatem fundi jubet esse biennium. At utimur eodem jure in aedibus quae in Lege non appellantur.

2) Gajus, Inst. II, 43, 52—61, 41, 204. — Just. Inst. II, 6, pr. — Ulpianus, I, 16.

3) Terecht zegt Duranton, t. a. p. XX n°. 76: „des institutions „de cette importance ne s'improvisent guère; le besoin les annonce „d'avance, et le législateur n'a plus ensuite qu'à convertir en „règle fixe et certaine ce que l'usage a lui-meme insensiblement „introduit".

het behoorde aan den staat. Een onvolkomen rechtstoestand was hiervan het gevolg. Een peregrinus kon geen recht verkrijgen, hoelang hij ook eene zaak gehad en verzorgd had; men begreep de behoefte aan eene bepaling waardoor men door langdurig bezit tegen stoornis gewaarborgd was. De praetor nam in zijn edict de clausule op, waarbij hij die in de provincie 10 (inter praesentes) of 20 jaar (inter absentes) een fundus in bezit had, daardoor van dien fundus eigenaar werd, waarna niemand hem meer in de uitoefening van zijn recht kon storen. Dit was de longi temporis praescriptio [1]), eene exceptio waarmede men elke rechtsvordering na 10 of 20 jaar kon afweren, waarin dus een groot verschil lag met de usucapio, die ook eene rei vindicatio gaf.

Van het langzamerhand verdwijnen van het vroeger zoo belangrijke verschil tusschen cives Romani en de peregrini, en tusschen solum Italicum en solum provinciale, was het gevolg dat door JUSTINIANUS het nudum jus Quiritium, dat zijn waarde had verloren, werd opgeheven [2]). Voortaan zou er slechts één dominium zijn, voor allen gelijk, en ook 't solum provinciale zou voor privaateigendom vatbaar zijn. Hiermede ging eene versmelting van de usucapio met de praescriptio longi temporis samen, die langzamerhand door vele bepalingen van JUSTINIANUS

---

1) Uit de bovenaangehaalde plaats van ISOKRATES leidt UNTERHOLZNER (t. a. p. I § 10) de mogelijkheid af, dat de longi temporis praescriptio oorspronkelijk Grieksch recht zou zijn en eerst in de edicta provincialia der Grieksche gewesten en daaruit in de overige zou zijn opgenomen, totdat zij eindelijk in Italië geldig recht werd, waar ze noodig was als verdedigingsmiddel tegen pandrechtelijke aanspraken.

2) Cod. de usuc. transf. VII, 31. L. un. Cod. de nudo jure Quir. toll. 7, 25.

plaats had en hiermee eindigde, dat men het eigendom van res mobiles verkreeg door een bezit van drie jaar en het eigendom van res immobiles door een bezit van 10 jaar inter praesentes of van 20 jaar inter absentes; en dit gold sints 530 voor het geheele Romeinsche Rijk. De usucapio diende thans niet meer tot aanvulling der modi naturales; dit was niet meer noodig, de formeele eigendomsverkrijgingen waren er niet meer; elke eigendomsverkrijging was op zich zelf voldoende, en de usucapio was nu eene geheel op zich zelf staande wijze van eigendomsverkrijging, waardoor men eigenaar kon worden van eene zaak zonder overdracht van en ondanks den vorigen eigenaar. Na den vereischten tijd was men volkomen eigenaar, men had eene exceptio en eene rei vindicatio. 't Was onvermijdelijk dat zich naast het beginsel, dat door verjaring eigendom kan verkregen worden, ook het beginsel, dat door verjaring rechten kunnen verloren gaan, zich zou ontwikkelen, indien men bedenkt hoe de meeste zaken niet door usucapio konden verkregen worden dan ten koste van eens anders recht, dat verloren ging. Dat beginsel uitte zich in de verjaring der rechtsvorderingen, d. w. z. een te gronde gaan van eene rechtsvordering ten gevolge van het gedurende een langen tijd door den eischer niet uitoefenen van dat recht, dus van het gedurende langen tijd voortduren van een toestand van niet-schuldigheid tusschen de partijen, welke toestand na den bepaalden tijd een rechtstoestand wordt en niet meer te veranderen is. Die verjaring is in het oudere recht niet bekend; de rechtsvorderingen konden — hoewel de op zich zelf werkende en niet door de wet erkende invloed van den tijd zich wel degelijk op de rechten zal hebben doen gevoelen — in infinitum worden ingesteld. Het beginsel van de verjaring der rechtsvorderingen heeft zich gevormd geruimen tijd na de instelling van de eigendomsverkrijging door verjaring, waaruit het zich heeft

ontwikkeld. DEMELIUS [1]) zegt: »der Gedanke, dass ein »Klagrecht zu Grunde geht wegen dauernder Unthätigkeit »des Berechtigten, ohne welche es in infinitum fortwähren »würde, ist im ältern Rechte in keiner Spur sichtbar Er »ist erst ins Recht gekommen mit der Aufstellung der »praescriptio triginta annorum und ihrer Ausdehnung zu »einer allgemeinen Klagverjährung. Er erscheint zuerst »als Verjährung der Eigenthumsklage, welche ihrerseits »wieder mit der Ersitzungsidee in engem genetischen Zu»sammenhange steht. Das Institut der römischen Klag»verjährung ist aus der Ersitzungsidee allmählich hervor»gewachsen" [2]).

Die praescriptio XXX vel XL annorum nu schijnt in nauw verband te staan met de longi temporis praescriptio, en tot stand gekomen te zijn nadat zich in de rechtsovertuiging het beginsel had gevestigd, dat de bezitters eener zaak de aanspraken van anderen op dat bezit mochten afweren met een beroep op een langdurig bezit, op de vetustas [3]). Het eerst wordt hiervan melding gemaakt in eene constitutie der keizers VALENTINIANUS en VALENS [4])

---

1) DEMELIUS, „Untersuchungen aus dem römischen Civilrechte", 1856. Band I, I § 1.

2) Zie DEMELIUS t. a. p. I § 2, waar hij de meening, o. a. van HUSCHKE, bestrijdt, dat de verjaring der rechtsvorderingen haren oorsprong zou nemen in 't oude jus civile en wel in de bovengenoemde wet der Twaalf Tafelen. Zie ook § 11 waarin de o. a. door PUCHTA verdedigde meening, dat de longi temporis praescriptio „aus dem Charakter einer blossen Klagverjährung in den einer „Ersitzung, einer Erwerbung des jene Zeit hindurch ununterbrochen „ausgeübten Rechts, übergegangen" zou zijn, bestreden wordt, daar deze inderdaad nooit anders is geweest als een rechtsverkrijging per continuationem possessionis.

3) UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 17. — DEMELIUS, t. a. p. I § 11.

4) L. 2. Cod. de praescr. XXX vel XL ann. 7, 39. VALENTI-

en wel in deze woorden: »Male agitur cum dominis prae»diorum, si tanta precario possidentibus praerogativa »defertur, ut eos post quadraginta annorum spatia qua»libet ratione decursa inquietare non liceat, quum lex »Constantiniana jubeat, ab his possessionis initium non »requiri, qui sibi potius quam alteri possederunt".

Die wet van KONSTANTIJN 1) bepaalde dus dat een langdurig bezit, hier van veertig jaar, een recht gaf, ook zonder 't aanwezig zijn van een bonum initium', dat vereischt werd bij de longi temporis praescriptio. Na veertig jaar mag de vorige eigenaar dus den bezitter niet meer met zijne actie inquietare; zijne actie is na dien tijd verloren gegaan. 't Is duidelijk dat hier nog slechts sprake is van het te niet gaan van zakelijke acties 2). De verjaring der zakelijke acties ontwikkelde zich uit de bestaande verjaringsinstituten. Bij de longi temporis praescriptio begon men langzamerhand meer gewicht te leggen op 't zwijgen, 't stilzitten van den eigenaar, op 't feit dat hij door eene enkele handeling, 't instellen eener actie, de verjaring kon verhinderen; men begon te spreken van eene praescriptio diuturni silentii. 3) In de praktijk leidde dit tot 't aannemen van eene verjaring der acties, die verder werd

---

NIANUS I heerschte in 't westen van 364—375 en VALENS in 't oosten van 364—378.

1) KONSTANTIJN DE GROOTE (323—337). Dat de bewuste wet zou zijn van den zoon en opvolger van KONSTANTIJN DEN GROOTE is onwaarschijnlijk. Zie UNTERHOLZNER I § 17 noot 55. — DEMELIUS t. a. p. I § 11, noot 4.

2) L. 2. Th. C. de l. t. praescr. 4, 13. Annorum XL praescriptio, quam vetustatem leges ac jura nuncupare voluerunt, admittenda non est, cum actio personalis intenditur.

3) L. 1. Cod. de Comm. rer. alien. 4, 52. L. 1. Cod. si adv. cred. 7, 36. L. 10. Cod. de acquir. et retin. poss. 7, 32. L. 6. Cod. de praescr. longi temp. 7, 33.

uitgebreid dan de wetgever wilde; althans de keizer DIOCLETIANUS en MAXIMIANUS (284—305) vonden het noodig te bepalen dat de verjaring niet plaats had bij de actiones hereditariae noch bij de actiones personales. 1) »Offenbars »hätte man auf die von den Kaisern verworfene Ausdeh- »nung des Instituts auf Fälle, in welchen an Ersitzung »nicht zu denken war, gar nicht kommen können, wäre »nicht die Idee des diuturnum silentium vermittlend »wirksam gewesen. Durchdringen konnte sie, so lange »die Praescriptio noch mit dem gesammten Usucapions- »apparate des justum initium behaftet blieb, natürlich »nicht". 2)

Doch toen de bezitter zonder justum initium een verdedigingsmiddel had gekregen in de praescriptio XXX vel XL annorum, zou op dat longum silentium steeds meer kracht worden gelegd, de verjaring was nu hoofdzakelijk 't gevolg van het gedurende langen tijd niet instellen van eene actie en niet meer van een degelijk bezit ter goeder trouw.

De verjaring der zakelijke acties, als van zelf hieruit voortgekomen, werd door de wet erkend, en nu zien wij ook de verjaring der persoonlijke acties zich als van zelf een baan breken; de behoeften der maatschappij schenen haar te vorderen; de wetgever moet uitdrukkelijke bepalingen daarstellen om hare toepassing tegen te houden. 3) Langs verschillende stadien zet de verjaring der persoonlijke acties hare ontwikkeling voort, daarin geholpen door de steeds meerdere uitbreiding die aan de praescriptio XXX vel XL annorum gegeven wordt. »Je mehr aber der

---

1) L. 4. Cod. in quib. caus. cess. l. t. praescr. 7, 34. L. 5. Cod. quib. non obj. l. t. praescr. 7, 35.

2) DEMELIUS, t. a. p. I § 12.

3) Zie L. 2. Theod Cod. de longi temp. praescr. 4, 13.

»Kreis, in dessen Bereiche die praescriptio XXX annorum »Anwendung fand, sich erweiterte, desto mehr hat die »Praxis wieder angefangen, auf die Gleichstellung der »actiones de universitate und personales mit den in rem »speciales in dieser Beziehung hinzudrängen". [1]) Keizer THEODOSIUS II (408—450) eindelijk geeft aan de stem der rechtsovertuiging gehoor en stelt in eene wet van 't jaar 424 eene dertigjarige verjaring der persoonlijke acties, evenals van de zakelijke, vast: [2]) »Sicut in rem speciales, »ita ad universitatem ac personales actiones ultra XXX »annorum spatium minime protendantur."

't Is merkwaardig de ontwikkeling van het verjaringsbegrip bij de Romeinen waartenemen, en daaruit te zien hoe men ten onrechte die verjaring heeft beschouwd als een soort van »jus singulare, quod contra tenorem rationis »propter aliquam utilitatem autoritate constituentium intro»ductum est". [3]) Dat bij de Romeinen geen algemeen verjaringsbegrip bestond, moge juist zijn, maar men meene daarmee niet meer dan dat niet overal en altijd de verjaring in 't Romeinsche recht is toegepast; onder dat voorbehoud kan men zonder gevaar zeggen: »Die Ver»jährung ist ein singulaires Rechtsinstitut, welches als »solches durch eine logisch ausdehnende Erklärung nicht

---

1) DEMELIUS, t. a. p. I § 12.

2) Lex unica Codicis Theodosiani de actionibus certo tempore finiendis 4, 14. Zie eok L. 3. Cod. Just. de praescr. XXX vel XL ann. 7, 39. De meening van CUJACIUS dat deze nieuwe bepaling zou zijn van THEODOSIUS DEN GROOTE (378—395) wordt op goede gronden bestreden door UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 18. In hoeverre de bepaling van THEODOSIUS, die door VALENTINIANUS III (423—455) ook voor 't westen werd vastgesteld, later nog werd beperkt, bepaaldelijk ten opzichte der actiones praejudiciales, zie daarover UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 19.

3) L. 14 en 16. Dig. de legib. 1, 3.

»erweitert werden darf". [1]) De verjaring moet slechts daar worden toegepast waar de wet haar erkent, maar daaruit mag niet afgeleid worden dat de wetsbepalingen daaromtrent niet de uiting waren van een rechtsbeginsel, van een beginsel dat zich allengskens in de rechtsovertuiging had gevormd en hare volkomen ontwikkeling nog niet in 't Romeinsche recht had bereikt. De gang dier ontwikkeling doet zich nu aldus uit de geschiedenis kennen. Als van zelf, door de praktijk, — wanneer, is niet met zekerheid te bepalen — drong zich in de rechtsovertuiging het beginsel, dat rechten kunnen voortgebracht worden door een toestand en een verloop van tijd.

Die toestand is die, waarin zich eene zaak en een persoon, die die zaak ter goeder trouw [2]), dus als quasi-eigenaar bezit, zich bevinden. Duurt die toestand een geruimen tijd, doet die persoon zich onder de verschillende omstandigheden, die zich achtereenvolgens met betrekking tot dien persoon en die zaak voordoen, altijd als eigenaar kennen, zonder dat iemand zich daartegen verzet of een beter recht schijnt te hebben, dan ontstaat er recht, doordat die feitelijke toestand als een rechtstoestand wordt erkend; dan bestaat er eigendom Later behoeft die toestand niet eens meer aan de vereischten van een bezit ter goeder trouw te voldoen; een gewoon bezit zonder bonum initium is voor de praescriptio XXX annorum voldoende; hier bestond veel kans dat dat, wat eenmaal onrecht was, recht werd; maar recht mocht er toch ontstaan als iemand dertig jaar lang als eigenaar zich voordeed en als zoodanig werd beschouwd, zonder dat hij iemand scheen te benadeelen; ieder erkende hem als eigenaar, daarom mocht de wet hem ook als zoodanig erkennen.

---

1) THIBAUT, „Über Besitz und Verjährung", p. 114. Zie UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 25.

2) UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 91.

Merkwaardig in dit opzicht is de zoogenaamde praescriptio immemorialis 1), die — dit wordt niet ontkend — als van zelf, door de praktijk, in het Romeinsche recht is ingevoerd.

Toen deze begrippen eenmaal tot de rechtsleer behoorden, dwongen de omstandigheden, de praktijk, die geleerd had, dat onsterfelijke rechten niet bestonden en dat eeuwige acties onmogelijk waren, des te gereeder tot een verjaring der rechtsvorderingen. Ook hier betrof 't het door de wet bestendigen van een toestand, die na langen duur door de maatschappij erkend wordt, en wel een toestand van niet-schuldigheid tusschen twee personen. Gesteld, er bestaat een schuldverhouding tusschen twee personen; wordt nu die schuld niet opgeëischt, dan wordt die verhouding losser; door eene reeks van feiten en omstandigheden doen zich die personen niet in de betrekking van schuldeischer en schuldenaar kennen, ja, het tegenovergestelde is eerder waar, zij doen zich voor alsof er geen schuld tusschen hen bestond, totdat eindelijk niemand meer hen als schuldeischer en schuldenaar beschouwt; ieder erkent dien toestand van niet-schuldigheid, het recht is dan verloren en de ander van zijn schuld bevrijd, en ook deze toestand moet door de wet, die rekening heeft te houden met het werkelijke leven, worden erkend als rechtstoestand. Dat hier geen goede trouw te pas komt, spreekt van zelf, de bewuste toestand ontslaat ten gevolge van het niet uitoefenen van een recht, en dit kan moeielijk ter kwader trouw geschieden.

Nu kunnen er gevallen zijn, waarin uit een langdurigen toestand geen rechten worden verkregen, noch verloren

1) Savigny noemt haar een surrogaat der usucapio, daar zij plaats vond in eenige gevallen, waarin niet geusucapieerd kon worden. Zij gold voornamelijk bij publieke rechten.

gaan. Er zijn personen die geen rechten kunnen verwerven, die geen rechtsbetrekkingen tot anderen kunnen tot stand brengen of zich daarin bevinden; eene betrekking met hen is nooit een rechtstoestand en wordt nooit als zoodanig erkend, dan bij uitzondering: dus daaruit kunnen geen rechten ontstaan. »Wer überhaupt keiner Rechte »fähig ist, der kann natürlich auch durch Verjährung »keine rechtlichen Vortheile erwerben. So ist namentlich »eine ersitzende Verjährung auch schon deswegen unmög»lich, weil ein Bezitz ohne Rechtsfähigkeit nicht gedacht »werden kann" [1]). Onder deze personen behooren slaven, kinderen in de vaderlijke macht; deze laatsten met uitzonderingen. 't Geval kan zich ook zoo voordoen, dat de persoon in wiens nadeel de verjaring loopt, niet bij machte is verandering te brengen in den toestand, die eenmaal onder den invloed van den tijd een rechtstoestand zal worden; dan zou een derde recht verwerven door gebruik te maken van eene door de wet erkende onbevoegdheid tot handelen; dat mag de wet niet toelaten. Vandaar de schorsing der verjaring, ten voordeele van vrouwen, minderjarigen, onder curateele gestelden, afwezigen [2]). De toestand moet bestaan tusschen twee vrije, tot handelen bevoegde personen, die meester zijn over hunne privaatrechten, en door hunne daden verandering in dien toestand kunnen brengen, opdat daaruit een rechtstoestand kunne ontstaan. Op tweeërlei wijze kan de wet hierin voorzien; zij kan zeggen dat er geen verjaring plaats heeft, of zij kan, zooals veelal in 't oude Romeinsche recht geschiedde [3]), de verjaring doen plaats hebben en dan later aan den benadeelde een rechtsmiddel tot restitutie geven. Dat ook zaken

---

1) UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 29.

2) UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 32 en volgg.

3) UNTERHOLZNER, t. a. p.

die niet in commercio zijn niet door verjaring kunnen verkregen worden, spreekt van zelf.

De verjaring wordt gestuit wanneer er zich omstandigheden voordoen die van een ander recht doen blijken dan door de verjaring zou ontstaan, die aantoonen dat het recht dat iemand bezig is te verkrijgen aan een ander behoort, die 't nog niet verloren heeft, of die aantoonen dat het recht nog bestaat, van welks bestaan men onzeker begon te worden en dat weldra zou opgehouden hebben te bestaan. De voornaamste omstandigheden die de verjaring stuiten, zijn de onderbreking van het bezit, de eisch van den schuldeischer, dit is dus het uitoefenen van het recht door hem tegen wien de verjaring loopt, en de erkenning van de schuld door den schuldenaar, dit is de erkenning van het recht van hem tegen wien de verjaring loopt, door hem ten wiens voordeele de verjaring werkzaam is [1].

De verjaring is in het Romeinsche recht het uitvloeisel van het beginsel dat door een toestand en een verloop van tijd rechten ontstaan en vernietigd worden. Het feit, dat op menige plaats waar de verjaring wordt toegepast, daarvoor utiliteitsgronden worden aangevoerd en zij als eene billijke bepaling wordt aangeprezen, is geen reden om de verjaring te beschouwen als eene instelling, louter in 't belang der publieke orde. Het uitvoerig behandelen van concreete gevallen kan ons in het Romeinsche recht, dat zich door zulk eene rijke casuistiek onderscheidt, niet verwonderen, en het aantoonen van de nuttigheid van eene instelling, dat om zoovele redenen door den wetgever kan noodig geacht worden, is geen bewijs dat die instelling enkel en alleen ter wille van die nuttigheid zou zijn daargesteld en niet het uitvloeisel van een beginsel zou kunnen zijn. Is dit laatste 't geval, dan kan men nog

1) Unterholzner, t. a. p. I § 122 en volgg., II § 262.

volkomen juist zeggen, dat zulk eene instelling bono publico introducta est. Dat nuttigheid geen grond van recht kan zijn en ter wille der nuttigheid geen rechten mogen toegekend of ontnomen worden, zal ook den Romeinen niet onbekend geweest zijn; en toch door de verjaring werden rechten voortgebracht en gingen rechten verloren. Ter wille der nuttigheid mag het formeele recht gewijzigd worden, door het erkende materieele recht ter wille der nuttigheid te wijzigen kan men onrecht stichten: om dit te doen had de rechtsontwikkeling der Romeinen een te hoogen graad bereikt. Een zoo in 't materieele recht ingrijpend rechtsinstituut kan uit niets anders dan uit een rechtsbeginsel gevloeid zijn. Dat dit beginsel nog geen algemeene toepassing vond, was daaraan te wijten, dat het nog niet tot zijne volle ontwikkeling gekomen was. En inderdaad, zulke uitdrukkingen, als: de verjaring is een finis sollicitudinis et periculi litium, en die, waarbij de usucapio wordt verklaard te zijn ingevoerd: ne rerum dominia in incerto essent, bewijzen meer voor dan tegen ons stelsel. 't Is toch immers duidelijk dat, wanneer men de verjaring instelt ter wille der rechtszekerheid, de overweging vooraf moet gaan, dat er eene onzekerheid bestaat die men verhelpen wil, en hoe kan er, wanneer men het beginsel aankleeft dat alle rechten onvergankelijk zijn, onzekerheid van een recht ontstaan, wanneer een ander dit eenigen tijd in bezit heeft of de rechthebbende het niet uitoefent? En als er dan toch onzekerheid bestond, en men die wenschte op te heffen, waarom bleef men dan niet bij hetzelfde beginsel en verklaarde men niet logisch consequent, dat de oude rechthebbende nooit zijn recht verliezen kon? Waarom erkende men dan juist het recht van hem, in wiens voordeel de tijd en de omstandigheden zijn werkzaam geweest, ten nadeele van hem, die een onsterfelijk recht meende te bezitten? Neen, de erkenning van de krachtige werkzaamheid

van den tijd, d. w. z. van die reeks van feiten en toestanden, wier opvolging in ons het begrip van tijd vormen, ten opzichte ook van rechten, behoort thuis in eene zuivere rechtsleer, die hare beginselen uit 't werkelijke leven en uit de natuur der dingen put; 't is een beginsel, dat zich moest baanbreken trots de tegenkantingen der doctrinaire voorstanders van eeuwige en onveranderlijke rechten.

Maar wat nu wel ter wille der rechtszekerheid geschiedde, was, dat de wet, die het bovengemelde beginsel ging huldigen, den duur der verjaring bepaalde.

Het behoeft geen betoog, dat de wetgever niet volstaan kan met eenvoudig de toepassing der verjaring — zij 't dan ook in bepaaldelijk aangewezen gevallen — toe te staan; daaruit zouden de meest onoplosbare rechtsvragen ontstaan, als over den aard van het bezit, den duur van den vereischten tijd en dergelijke. Daarom moest het tijdsverloop bepaald worden en daaromtrent gelijke en overal geldende bepalingen worden vastgesteld, die zooveel mogelijk moeten afgemeten worden naar de eischen der rechtsovertuiging, en naar die van het maatschappelijke leven. [1]) Mocht ook nu al in een enkel concreet geval door de eenvormigheid der bepalingen een weinig aan de billijkheid zijn te kort gedaan, dit zal noodzakelijk altijd samengaan met bepalingen die ter wille der onmisbare rechtszekerheid zijn gegeven. [2])

---

1) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 14, pag. 211 en 212.

2) De bovenstaande beschouwingen leveren ook stof bij de behandeling der bekende strijdvraag over de zwakkere of sterkere werking der verjaring. Het kan zijn dat de tijd, voor het verjaren der actie bepaald, nog niet voldoende moet geacht worden om 't recht in zijn geheel te vernietigen.

§ 4. De verjaring in het Kanonieke Recht.

De verjaring in het Kanonieke Recht toont eenige bizonderheden, die niet uit het oog dienen verloren te worden. Dat wij de verjaring aldaar toegepast vinden op rechtsgevallen, waarin bij het Romeinsche recht niet was voorzien, mag doen aannemen, dat ook daar de verjaring als een oorspronkelijke instelling werd opgenomen en niet alleen als eene vrucht der Romeinsche rechtsontwikkeling. De invloed van het Romeinsche recht gaf echter ongetwijfeld aanleiding tot een meer uitgebreide toepassing van het beginsel. Op dit punt, evenals elders, zouden echter ook andere invloeden de rechtsleer der kerkvaderen beheerschen. Aan de verbinding van recht en moraal, aan den invloed van het godsdienstig geloof op het vertrouwen dat men in den wetgever stelde, mag het zeker voor een deel geweten worden, dat aan de verjaring andere en strengere voorwaarden dan elders werden verbonden, zooals de goede trouw bij het bezit, en de tegenstelling van de honderdjarige tegen de dertigjarige verjaring in het voordeel der kerk. 1)

---

§ 5. De verjaring in het Germaansche Recht.

Belangrijke bizonderheden omtrent de verjaring vindt men in het Germaansche recht. De invloed van den tijd op rechtsverhoudingen wordt van ouds erkend. Tal-

---

1) Troplong, t. a. p. De la Prescription, I n°. 22. — Von Savigny, t. a. p. IV § 178. — Unterholzner, t. a. p. I § 20, II § 179. — Van Boneval Faure, Het Nederlandsch Burgerlijk Procesrecht, I § 33.

rijke bepalingen daaromtrent komen in de oude wetten voor. 1) De voornaamste tijdsbepaling is die van »jaar en dag", na welken tijd vele bepaaldelijk aangewezen rechten in bepaalde gevallen verloren gingen, en men tegen aanspraken bevrijd werd.

Doch vele inheemsche bepalingen moesten wijken voor die van het Romeinsche en van het Kanonieke recht. Inzonderheid deed ook hier het Romeinsche recht zijn krachtigen invloed gevoelen. »Die alten Sätze von der »rechten Gewere und der Wirkung des ungestörten Besitzes »oder Genusse Jahr und Tag hindurch erhielten sich nur »bei einzelnen Rechtsinstituten, im Lehnrecht und beim »Retrakt; im übrigen gelangten die fremdrechtlichen Prin»cipien zur Geltung, doch modificirte man dieselben in »Rücksicht auf die Dauer der erforderlichen Zeit nach »Zweckmäszigkeitsrücksichten und unter Benützung älterer »Bestimmungen, so dasz sich das Partikularrecht in der »mannigfaltigsten Weise gestaltete". 2) Van groot belang is het ook, op te merken dat men »in dem gesetzlichen »Recht die spätere Theorie", zooals STOBBE zegt, »aufnahm, »dasz Usucapion und Klagenverjährung Species desselben »allgemeinen Rechtsinstituts seien; durch den Zeitablauf »trete eine Veränderung in den Rechten ein, indem durch »lange fortgesetzte Ausübung ein Recht entstehe (erwer»bende Verjährung), und durch Unterlassung der Ausü»bung ein Recht verloren gehe (erlöschende Verjährung)". 3) Deze opvatting der verjaring was overgenomen van de Glossatoren der twaalfde eeuw, van welke b.v. PLACENTINUS

---

1) Zie hierover UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 21 en volgg., en ook het korte en duidelijke overzicht bij OTTO STOBBE, „Handbuch des Deutschen Privatrechts". I § 68.

2) STOBBE, t. a. p. § 68, 4.

3) STOBBE, t. a. p.

en Azo de definitie: »praescriptio est exceptio ex tempore causam trahens", stelden. 1)

Dat ook deze laatsten het aldus gestelde verjaringsbegrip niet hadden uitgevonden, toonen eenige plaatsen uit het Romeinsche recht, als L. 2. C. ne de statu (7,21), L. 7. C. eod., L. 1. § 4. D. eod. (40,15), L. 1. in f. C. de bonis maternis (6,60), en vooral de ook door SAVIGNY geciteerde Justinianeische L. 30. C. de j. dot. (5,12): »Omnis autem »temporalis exceptio, sive per usucapionem inducta, sive »per X vel XX annorum curricula.... introducta". 2)

Mogen deze plaatsen wegens hare onzekere uitdrukkingen al geen onomstootelijke bewijzen leveren, men kan ze toch in dien zin uitleggen dat de bovengemelde opvatting der verjaring reeds in den keizertijd is ontstaan; althans is deze uit die plaatsen gemaakte gevolgtrekking door geen zeker bewijs omver te stooten.

---

§ 6. De verjaring in het Hedendaagsche Recht.

Opmerking verdient, dat eerst in later eeuwen, nadat de Romeinsche rechtsbeginselen waren begonnen te herleven, en de overwinning op de zich meer en meer van het leven vervreemd hebbende regelen van het Kanonieke recht hadden bevochten, en zich dientengevolge een steeds zuiverder rechtsleer had gevormd, dat toen ook het beginsel van verjaring zich meer en meer ging ontwikkelen en, door het ontvangen van een wetenschappelijken grondslag, tot zijn recht werd gebracht. De wetenschap heeft het toen verkondigd, dat usucapio en praescriptio beide uitvloeisels zijn van éénzelfde beginsel, en beide vormen zijn van hetzelfde

1) SAVIGNY, t. a. p. § 178.

2) Zie v. SAVIGNY, t. a. p. § 178.

begrip, van 't begrip van verjaring, van invloed van den tijd op rechten. En de wetenschap deed dit met zulk goed gevolg dat de wetgevers, wier werk het richtsnoer zou worden van het rechtsleven in het moderne Europa, de resultaten dier wetenschap tot wet verhieven, en zonder aarzeling bepaalden: »La prescription est un moyen »d' acquérir ou de se libérer par un certain laps de temps" slechts met deze beperking: »et sous les conditions déter»minées par la loi." 1) Dit was ook de leer van het Nederlandsche, het Oostenrijksche en de meeste Duitsche wetboeken.

Maar de wetenschappelijke resultaten vonden geenszins bij alle juristen bijval, en in 't bizonder tegen de daad der wetgevers verrees een storm van afkeuringen. De aangevoerde argumenten zijn echter niet krachtig genoeg om een veroordeeling van de wetgevers te motiveeren. Waarom zou het beginsel van verjaring en zijne toepassing, die in den loop der eeuwen een meer algemeene was geworden, niet in éénen titel behandeld worden? waarom zou men de toepassing in andere titels overbrengen, al naar mate de gevolgen der verjaring andere waren? Waarom zou men aldus meer op de gevolgen dan op het beginsel letten? Inderdaad, men heeft te veel op het doel, de kenmerken en de gevolgen gelet en daardoor de eenheid van beginsel miskend. Immers de vestigende en de vernietigende verjaring zijn uitvloeisels van hetzelfde rechtsbeginsel, nl. dat rechten kunnen gevestigd en vernietigd worden door een' toestand en een tijdsverloop, d. w. z. door het gedurende een verloop van tijd voortduren van een toestand, daar van bezit, hier van niet-schuldigheid tusschen twee personen. Het onder deze gegevens tot stand komen of ver-

1) Code Napoléon, art. 2219. Burg. Wetb. art. 1983.

loren gaan van rechten heet verjaring. De terminologie is voorzeker ongelukkig, verjaring beduidt toch in de taal des dagelijkschen levens slechts een door verloop van tijd te niet gaan.

Het beginsel steunt op den erkenden machtigen invloed van den tijd. Dat verloop van tijd is dan ook een hoofdelement, een integreerend deel van het begrip verjaring.

Nu is het de taak des wetgevers, dat beginsel in toepassing brengende, het te gieten in de vormen van afgeronde, wettelijke bepalingen. Een vaste maatstaf te ontdekken waarnaar de wetgever de termijnen van verjaring, langere of kortere, heeft geregeld, is ondoenlijk. 1) Natuurlijk komt het eerst in aanmerking de kracht, waarmede de omstandigheden in een bepaald geval haren invloed op de rechtsbetrekking doen gevoelen; verder zullen hier utiliteitsgronden en plaatselijke en tijdelijke omstandigheden en vooral historische gegevens in aanmerking moeten worden genomen.

Heeft een rechthebbende een dadelijk en onmiddellijk belang bij de spoedige uitoefening van zijn recht, dan geeft de niet-uitoefening spoediger het recht tot vernietiging, en zal dan ook meestal een kortere tijd voor de verjaring bepaald zijn. Zoo zal men meestal wanneer het algemeen belang op den voorgrond treedt, of in 't voordeel van staatsdomeinen of kerkelijke goederen, een langere tijd voor de verjaring bepaald vinden, dan wanneer het belang van het individu meer uitsluitend er meê gemoeid is.

Om nu te verhinderen, dat door middel der verjaring iemands rechten op onrechtmatige wijze zouden verkort worden, zijn bij de toepassing verschillende eischen

---

1) Zie over de lengte der termijnen: GRAWEIN, t. a. p. I § 14 pag. 211 en 212.

gesteld. Die eischen zijn in elk bizonder geval bepaald en kunnen onmogelijk in een paar woorden worden saâmgevat. De algemeene strekking dier bepalingen is, zoo min mogelijk de kwade trouw in de hand te werken en te zorgen dat men geen rechten door verjaring verliest, wanneer men niet in staat is geweest tegen die verjaring te waken.

De vereischten zijn strenger naar gelang dat de tijd der verjaring korter is.

Uit het gezegde volgt, dat niet vooruit kan gezegd worden op welk tijdstip een recht zal verjaard zijn; de wet bepaalt alleen de lengte van den tijd dien een bepaalde toestand — van bezit, of van niet-schuldigheid — moet voortduren, om een recht tot stand te brengen of te vernietigen, met dien verstande dat de tijd, waarin een rechthebbende verhinderd is tot handhaving van zijn rechtverandering in dien toestand te brengen, niet mag meêrekenen (schorsing), en dat de verjaring ophoudt zoodra hij, van zijn recht bewust, daarvan gaat gebruik maken, en dus den boven bedoelden toestand doet ophouden (stuiting).

De slotsom is alzoo: de verjaring is een rechtsbeginsel, dat zich langzamerhand heeft baangebroken en zich nog meer zal ontwikkelen, en de bepalingen daaromtrent in de wetten zijn — zij 't ook min of meer bewuste — toepassingen van dat beginsel.

Al naar gelang nu òf het vestigen òf het te gronde gaan van een recht op den voorgrond treedt, spreekt men van verkrijgende of van vernietigende verjaring. Hièr is vernietiging van een recht hoofdzaak, doch zal meest altijd het verkrijgen van een recht aan den anderen kant 't gevolg zijn, daàr is het juist omgekeerd. Tusschen beide bestaat geen essentiëel verschil; ook het bij de verkrijgende verjaring vereischte bezit stelt zulk een verschil

niet daar. Reeds hebben wij gezien dat rechten geboren worden of te niet gaan 1) door een toestand en een verloop van tijd. Bij de verkrijgende verjaring is bezit de vereischte toestand, bij de vernietigende verjaring is de toestand die van niet-schuldigheid.

---

1) Men heeft hier ook te denken aan het te niet gaan van een recht door non-usus. Deze instelling behoort onder die der vernietigende verjaring; het zakelijk recht gaat immers te niet door het gedurende een tijd voortduren van een toestand; d. w. z. een toestand van afwezigheid van elke rechtsbetrekking tusschen een persoon en eene zaak. Over het verband van den non-usus met de verjaring, zie UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 9, volgens wien deze instelling eene nabootsing der usucapio is. Hieronder valt ook de libertatis usucapio.

TWEEDE HOOFDSTUK.

WETTELIJKE VERVALTERMIJNEN.

§ 1. Inleiding.

Het doel van dit geschrift is, om naast de beschouwingen over het wezen en het karakter der verjaring de aandacht te vestigen op de vervaltermijnen, waardoor sommige rechten ten gevolge van wettelijke bepalingen begrensd zijn. De van ouds plaats gehad hebbende verwarring tusschen deze beide rechtsinstituten maakt eene gelijktijdige behandeling wenschelijk, waardoor talrijke verschilpunten in een helderder licht worden geplaatst. De verwarring in de praktijk kan niet verwonderen als men bedenkt hoe weinig aandacht de wetenschap aan het instituut der wettelijke vervaltermijnen gewijd heeft, waarvan dan ook eene grenzenlooze verwarring in de wetboeken zelve het onvermijdelijk gevolg was. De boeken der rechtsgeleerden 1)

1) DIEPHUIS, Ned. Burg. Recht IX, 655, 656.
VAN BONEVAL FAURE, Diss. Gron. 1848, cap. 1.
Dezelfde, N. Burg. Procesr. I § 33.
OPZOOMER, Het Burg. Wetb. verklaard IV, 478 noot 2.
WÄCHTER, t. a. p. II § 117.
UNGER, t. a. p. II § 104.
GOUDSMIT, Pandectensysteem, I § 99 noot 2.
TROPLONG, t. a. p. n°. 27.
DURANTON, t. a. p. n°. 111.
WINDSCHEID, t. a. p. § 105 noot 6.
Zie ook N. Regtsg. Bijdr. (Bijblad) II pag. 238.

spraken er slechts ter loops van, vele zelfs in 't geheel niet; slechts een enkel wetenschappelijk bepleiter [1]) eener rechtzaak wees den rechter in 't voordeel zijner partij op het belangrijke verschil tusschen de verjaring en — een geijkte Nederlandsche term bestaat er niet eens voor — de déchéance; slechts een enkel proefschrift is ons over dit onderwerp bekend [2]).

Maar nu onlangs heeft Dr. ALEXANDER GRAWEIN, hoogleeraar aan de Universiteit te Czernowitz, de rechtswetenschap aan zich verplicht door het uitgeven eener monographie, getiteld: »Verjährung und gesetzliche Befristung, eine civilistische und wechselrechtliche Untersuchung mit besonderer Rücksicht auf das Österreichische Recht." Bij DUNCKER en HUMBLOT te Leipzig verscheen in de maand Mei dezes jaars het eerste deel, bevattende eene »Civilrechtliche Grundlegung", een onderzoek naar »den begrifflichen und »praktischen Unterschied zwischen Verjährung und gesetz»licher Rechtsbefristung im Allgemeinen". Het doel van den schrijver is, om op grond van de resultaten van dat onderzoek de moeielijkheden der wisselverjaring op te lossen; dit zal in het aangekondigde tweede deel geschieden, terwijl nog een derde deel zal handelen over tal van tijdsbepalingen, waarvan het twijfelachtig is of de wetgevers daarmee verjaring of »Legalbefristung" bedoeld hebben [3]). Het nog slechts verschenen eerste deel zal ons, gelijk trouwens reeds uit den titel blijkt, gelegenheid geven om, met betrekking tot den inhoud van dit hoofdstuk — op

---

1) Mr. GOUDSMIT, W. 1368.

2) H. BOONACKER, „Iets over déchéance van rechtsvorderingen". Diss. Leiden 1879. De heer BOONACKER heeft door een m. i. al te beknopte behandeling mij gelegenheid gelaten hetzelfde onderwerp nog eens ab ovo te behandelen.

3) Zie de voorrede van genoemd werk.

het punt der verjaring loopen onze meening en die des hoogleeraars GRAWEIN meer uiteen — op menige belangrijke en juiste opmerking van den schrijver te wijzen.

Hoewel de schrijver zijn werk niet aan eene opzettelijke behandeling der déchéance gewijd heeft, verdient echter ook zeer de aandacht geschonken te worden aan de »Untersuchungen aus dem römischen Civilrechte" van Dr. GUSTAV DEMELIUS, waarvan slechts het eerste deel in 1856 te Weimar verschenen is. Daarin vindt men voor een geschiedkundig onderzoek naar de déchéance belangrijke aanwijzingen uit 't Romeinsche, in 't bizonder uit het praetorische recht.

Het valt den aandachtigen beschouwer niet zwaar, om op te merken, dat niet alle rechten, die na verloop van tijd verloren gaan, kunnen gezegd worden verjaard te zijn, noch volgens algemeene rechtsbeginselen, noch volgens de wijze waarop de wet de verjaring in toepassing heeft gebracht. Er bestaan rechten, waarop de wetgever niet de in het vorige hoofdstuk besproken verjaring heeft toegepast, die hij niet heeft toegekend met de bepaling dat zij, door niet-uitoefening gedurende een verloop van tijd, zouden te niet gaan, maar waarbij hij verder is gegaan, die hij heeft toegekend slechts tot een vooruit bepaald tijdstip, zoodat binnen dien tijd slechts het recht bestaat en het binnen dien tijd dus slechts mag uitgeoefend worden; na dien tijd houdt het op te bestaan, onverschillig of de rechthebbende in de uitoefening verhinderd is geworden of niet. 1) Aan

---

1) Het is bijkans overbodig op te merken, dat hier alleen sprake is van die rechten, die ophouden te bestaan, enkel en alleen omdat de door de wet bepaalde tijd verstreken is, en dat hier buiten behandeling blijven alle die rechten, wier bestaan, hetzij tengevolge van vrijwillige overeenkomst, hetzij op eenige andere wijze, aan

die rechten heeft de wetgever dus een grens gesteld; andere zijn onbegrensd maar gaan door langdurige niet-uitoefening verloren.

Om dit duidelijk te maken toont DEMELIUS door een voorbeeld aan, hoe men door verschillende uitdrukkingen kan te kennen geven, dat een recht na afloop van een bepaalden tijd ophoudt te bestaan. »Der Verschiedenheit »des Ausdrucks kann aber auch eine Verschiedenheit des »Sinnes zu Grunde liegen. Wenn ein Erblasser verordnet: »A soll das Recht haben von meinem Erben zehn Jahre »lang jährlich Zehn zu fordern; und ein anderer: A soll »von meinem Erben jährlich Zehn verlangen dürfen; ver»langt er sie zehn Jahre lang nicht, so soll sein Recht »aufhören — so verordnet jeder etwas ganz anderes. Im »ersten Falle nämlich ist dem Rechte gleich bei seiner »Entstehung eine Schranke gestellt, über welche hinaus »es nicht wirken soll; im andern dagegen ist die Endigung »als Erfolg einer Thatsache gesetzt, welche einen be»stimmten Zeitraum einnimmt, so dass hier nur mittel»bar die Endigung durch den Zeitablauf herbeigeführt »wird". [1])

Op twee verschillende wijzen kan dus een verloop van tijd met het te niet gaan van een recht in verband staan. Een recht kan te niet gaan wanneer het een geruimen tijd niet uitgeoefend wordt; dit is verjaring, waarbij de tijdsbepaling slechts de secundaire rol vervult van aan

---

een termijn zijn gebonden. Zie UNTERHOLZNER, t. a. p. I § 1. In laatstgenoemde gevallen is verjaring ondenkbaar.

1) DEMELIUS, t. a. p. § 1. Zie echter de bedenking tegen de juistheid van het door DEMELIUS gekozen voorbeeld bij GRAWEIN, t. a. p. § 14 noot 148 pag. 215. GRAWEIN's voorbeeld is zeker niet minder duidelijk, maar zijne bewering, dat de moeielijkheid der onderscheiding alleen bestaat wanneer er sprake is van een recht, „das nur eine einmalige Ausübung zuläst", is onjuist.

te duiden hoelang die niet-uitoefening — als de eigenlijke »rechtsvernichtende Thatsache." — van wege den rechthebbende moet aanhouden, opdat het recht verloren ga; terwijl dat recht oorspronkelijk onbegrensd was.

Daartegenover staan: »Rechte, denen schon vom Hause »aus nur eine beschränkte Lebensdauer zugemessen ist, »welche daher mit dem Ende ihrer Lebensfrist von selbst »erlöschen, d. h. untergehen, ohne dass es zur Herbeiführung »dieses Erfolges der gewöhnlichen Ursache des Rechtsunter»ganges, nemlich des Eintrittes einer rechtsvernichtenden »Thatsache bedürfe. Der Grund des Unterganges eines »befristeten Rechtes liegt nemlich nicht ausserhalb dessel»ben, d. h. derselbe ist nicht Wirkung einer von Aussen »her thätigen Ursache, sondern der Grund des Erlöschens »liegt im Rechte selbst, und zwar in seiner zeitlichen »Beschränktheit, in seiner Unkraft über einen dies fatalis »hinaus fortzubestehen. Das Ende des befristeten Rechtes »ist ein Erlöschen im wahren Sinne des Wortes, kein »Aufgehobenwerden; denn was mit seiner Kraft zu be»stehen, zu Ende ist, das braucht nicht erst und kann »auch gar nicht aufgehoben, d. h. durch eine ausserhalb »des Dinges gelegene Ursache am Fortbestehen gehin»dert werden. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

»Die Rolle, welche dem Momente der Zeit bei der Rechts»befristung zufällt, liegt auf der Hand. Indem nemlich die »Zeit Anfang und Ende des Rechtes fixirt, bildet sie das »Mass für das Recht selbst: Wie viel Frist, so viel »Recht." 1)

Welke rechten zijn het nu, die aldus door vervaltermijnen begrensd worden?

1) Dr. A. Grawein, „Verjährung und gesetzliche Befristung". I § 2, I 1.

Inderdaad, 't is niet gemakkelijk een algemeen kenmerk te vinden, dat aan deze rechten eigen is en waardoor zij zich onderscheiden van die, welke aan de verjaring onderhevig zijn.

De rechtsgeschiedenis echter zal ook hier niet vruchteloos geraadpleegd worden; den onderzoeker, die zich wacht in elke tijdsbepaling, met eene actie verbonden, verjaring te zien, leert zij dat de vervaltermijnen eene zeer oude rechtsinstelling zijn, veel ouder nog dan de verjaring der rechtsvorderingen. Zagen wij in het vorige hoofdstuk dat de algemeene verjaring der rechtsvorderingen eerst in den keizertijd werd ingesteld, een onderzoek naar de aan een tijdsbepaling gebonden rechtsvorderingen uit het oudere recht, en meer bepaaldelijk naar de praetorische actiones temporales, zal ons aantoonen, dat »von vorn herein nur auf bestimmte »Zeit gegebene Rechte," 1) eene instelling zijn uit het oudere Romeinsche recht.

Het komt er hier bovenal op aan, het begrip verjaring en dat der vervaltermijnen zich helder voor oogen te stellen. Wij zagen in het vorige hoofdstuk, dat verjaren van een recht is het te niet gaan van hetzelve ten gevolge van het gedurende een bepaalden tijd voortduren van den toestand van niet-schuldigheid tusschen schuldenaar en schuldeischer. Die toestand ontstaat en blijft bestaan door de niet-uitoefening van het recht door den schuldeischer; de tijdsbepaling dient slechts om vast te stellen hoelang die toestand of die niet-uitoefening moet duren om het recht te vernietigen. De hoofdzaak is dus de subjectieve niet-uitoefening van het recht door den rechthebbende; de tijdsbepaling neemt hier slechts de tweede plaats in.

Bij de vervaltermijnen is het anders. Van het vereischte van een toestand van niet-schuldigheid, van een subjectieve

---

1) Demelius, t. a. p. 1 § 1.

niet-uitoefening door den rechthebbende is hier geen sprake. De wet bepaalt de lengte of den duur van het recht; na den bepaalden tijd houdt het recht op te bestaan. Dus slechts binnen den vooruit bepaalden tijd kan men zulk een recht laten gelden; wordt het daarbinnen, hoe of door wien ook, niet uitgeoefend, dan gaat het voor den rechthebbende verloren. Hier is dus de tijdsbepaling hoofdzaak. Wil men weten of er in een gegeven geval verjaring of een vervaltermijn aanwezig is, dan heeft men zich dus ten opzichte van het recht in quaestie af te vragen: gaat het recht te niet ten gevolge van de langdurige niet-uitoefening van den rechthebbende, of is aan het recht een grens gesteld door het bepalen van een' tijd, waarna het onherroepelijk en ipso jure ophoudt te bestaan? Dat is het essentieele verschil.

---

§ 2. De vervaltermijnen in het Romeinsche Recht.

Het ligt niet binnen het bestek van dit geschrift om de tallooze tijdsbepalingen, die in het Romeinsche recht voorkomen, voordat er nog van een algemeene verjaring sprake is, aan een onderzoek te onderwerpen. Voorzeker zou zulk een onderzoek verre van onbelangrijk en vruchteloos zijn. Wellicht zou men vele gegevens vinden om een ruime toepassing der vervaltermijnen te constateeren [1]). Hier is het echter voldoende, te wijzen op enkele voorbeelden, die ons recht geven het bestaan

---

1) In dit opzicht zou o. a. een onderzoek naar de tijdsbepalingen der volgende acties zeer belangrijk zijn en misschien tot belangrijke resultaten kunnen leiden: die tot restitutio in integrum (L. 19. Dig. de min. XXV ann. 4, 4; L. 7. Cod. de temp. in integr. rest. 2, 53; L. 6. Cod. de interd. matrim. 5, 6; L. 1, L. 3 Cod. de rest. mil. 2, 51; L. 1 § 1. L. 28 § 3, 4. Dig.

van vervaltermijnen in het Romeinsche recht voor bewezen te houden, en wellicht eenige gevolgen te trekken omtrent de beginselen, die bij het vaststellen van die termijnen hebben voorgezeten.

Allereerst een geval uit het oude klassieke recht, waarvan men reeds heeft gewaagd te zeggen: »dasz dieser »Fall keine Klagverjährung sei, darüber ist man allgemein »einverstanden". 1) Het is het biennium van de lex Furia. De tijd, waarop deze wet tot stand kwam, is niet nauwkeurig te bepalen. Van GAJUS (III, § 121) vernemen wij:

---

ex quib. caus. maj. 4, 6) en tegen de alienatio sine decreto rerum minorum (L. 3. Cod. si maj. fact. 5, 74); de actio Pauliana (L. 1. Dig. quae in fraud. cred. 42, 8). Hierbij moet tevens gewezen worden op de termijnen der exceptio non numeratae pecuniae (L. 14. Cod. de non num. pec. 4, 30) en der exceptio non numeratae dotis (L. 3. Cod. de dote cauta et non num. 5, 15).

Wat VON SAVIGNY (t. a. p. § 177) bedoelt met rechten, waarbij „die in einem bestimmten Zeitraum fortdauernde Unthätigkeit eines „Berechtigten den Verlust seines Rechts zur Folge hat", is niet recht duidelijk. Hadde hij deze rechten niet onder een afzonderlijke klasse gebracht, in onderscheiding van die, welke aan verjaring onderworpen zijn, en hadde hij niet hetzelfde verwijt tot „die „neueren Juristen" gericht, men zou geneigd zijn hem eene verwarring tusschen verjaring en vervaltermijnen te verwijten.

Zie ook J. VOET, „Commentarius ad Pandectas Lib. XLIV Tit. III, de div. temp. praescr. n°. 1, 5 en 6. Hij zegt: „in specie tamen prae„scriptionis appellatione veniunt temporales praescriptiones seu excep„tiones, quae actori objiciuntur, ut ab agendo excludatur, eo quod „non egit intra tempus allege praefinitum." Van die soort van praescripties, „ut nempe intra certum tempus quid agatur, exempla „sunt frequentissima". Daarna geeft hij eene opsomming van zeer vele gevallen, die daaronder zouden behooren; over de volkomene juistheid van deze opgave zouden wij echter niet dan na een nauwkeurig onderzoek willen oordeelen.

1) SCHIRMER, in zijne meermalen aangehaalde uitgave van UNTERHOLZNERS Verjährungslehre. II § 263 pag. 310. Aanm.

»item sponsor et fidepromissor lege Furia biennio libe-
»rantur; . . . . . fidejussores vero perpetuo tenentur
». . . . . Sed cum lex Furia tantum in Italia locum
»habeat, evenit, ut in ceteris provinciis sponsores quoque
»et fidepromissores proinde ac fidejussores et perpetuo
»teneantur etc." 1) Hier is sprake van een onderscheiding uit het oudere voor-Justiniaansche recht. Men onderscheidde namelijk de sponsores en fidepromissores, die »nullis obligationibus accedere possunt nisi verborum", van den fidejussor, die »omnibus obligationibus, id est sive »re sive verbis sive litteris sive consensu contractae fuerint »obligationes, adici potest" 2). Nu is het duidelijk, dat hij die borg is voor eene verborum obligatio in een eenigszins andere conditie is dan hij die zich voor de nakoming van eene andere soort van obligatie borg stelt. De banden, die eene verborum obligatio aan den schuldenaar opleggen, zijn uit den aard der zaak losser dan die van eene andere, waarmee samengaat, dat de kwijting, ook door de toenemende moeielijkheid van het bewijs, hoe langer zij uitblijft, hoe langer hoe onzekerder wordt. Het gevolg hiervan is, dat de borg bij zulk eene obligatie meer gevaar loopt en grooter lasten op zich neemt dan een ander. Het is hier dus vooral billijk en in het belang van den borg, dat, door het begrenzen van zijne aansprakelijkheid, aan den schuldeischer een prikkel worde gegeven tot spoedige opeisching der schuld. En dit is niet minder in het algemeen belang, want zonder deze bepaling, zou niemand zich meer voor eene verborum obligatio borg willen stellen. Hoogst waarschijnlijk waren het deze overwegingen, die tot de uitvaardiging der lex Furia leidden

---

1) De lex Furia hief ook de solidariteit der sponsores en fidepromissores op.

2) Gaji Inst. III § 119.

Wat is nu de beteekenis dier wet? Verliest de schuldeischer zijn recht om van den sponsor of fidepromissor de nakoming der verbintenis te vorderen, wanneer en omdat hij gedurende een tijd van twee jaar verzuimd heeft zijn recht uit te oefenen? Zou hij dus door telkens vóór den afloop van die twee jaar eene vordering in te stellen de borgrechtelijke verplichting in perpetuum kunnen doen voortduren? Neen; de ondubbelzinnige beteekenis is deze, dat de sponsor of fidepromissor slechts gebonden is van het oogenblik dat hij zijne borgrechtelijke verbintenis met den schuldenaar aangaat, tot juist twee jaar na dat oogenblik; biennio liberatur. Hoe dus ook de schuldeischer handele, ten opzichte van de hoofdverbintenis of wat ook, indien hij niet binnen dien bepaalden termijn van twee jaar zijne vordering tegen den sponsor of fidepromissor instelt, gaat het recht tegen dezen voor hem verloren; na dien tijd heeft dit recht opgehouden te bestaan. Het recht van den schuldeischer jegens den sponsor of fidepromissor is dus een begrensd recht; de lex Furia heeft voor dit recht een vervaltermijn vastgesteld [1]).

Belangrijke gegevens vinden wij in het praetorische recht. De praetor is in de Romeinsche rechtsgeschiedenis en in de geschiedenis van de rechtsontwikkeling in het algemeen een allermerkwaardigste figuur. Hij was de personificatie van het groote beginsel, dat het recht niet geboren wordt uit de wet, maar dat zijn bestaan berust op de bestaande en zich ontwikkelende maatschappelijke betrekkingen en toestanden, dat slechts dat recht is, wat volgens de overtuiging des volks aan de eischen van het maatschappelijk leven beantwoordt, en dat de wet slechts de vorm moet en kan zijn, waarin zich dat, wat recht

---

1) Zie over de lex Furia: UNTERHOLZNER, t. a. p. II § 263, en DEMELIUS, t. a. p. I § 2.

is, openbaart. Men stelle zich dien praetor niet voor, zooals HEINECCIUS doet, als een »juris eversor", niet als een persoon, die, hoewel belast met de toepassing der wet, zich altijd kantte en strijd voerde tegen de wet, en daartegen interdicten en acties gaf; neen, hij was de man, die, gebruik makende van zijne bevoegdheid tot het toekennen van acties, de wet aanvulde en daardoor het door de wet vastgestelde recht zooveel mogelijk gelijken tred liet houden met de zich ontwikkelende rechtsideën des volks. »Als die actiones im Sinne des alten Rechtssystems »aus den Händen der Pontifices in die des Praetors über»gegangen waren, und nachdem derselbe in Folge des »aufgekommenen Formularverfahrens in den Stand gesetzt »war, frei bildend für die processualische Gestaltung der »Rechte thätig zu sein, da begann bekanntlich das Edict, »früher nur eine Aufzeichnung der Klagformeln, die »eigentliche Werkstätte der Rechtsentwickelung zu werden. »Und zwar geschah diese Weiterentwickelung so, dass sich »an die Gestaltungen der Formeln immer mehr materielles »Recht anschloss, dass in neuen Klag- und Exceptionsfor»men neue Rechtsanschauungen, neue durch das Verkehrs»leben hervorgetriebene Verkehrsnormen sich verkörperten. »Jedes neue actionem oder exceptionem dabo bereicherte »den Kreis des geltenden Rechts um eine neue Figur". 1)

Met het feit nu, dat het praetorische edict op zoo belangrijke wijze in de ontwikkeling van het recht ingreep, gaat samen, dat tevens de door den praetor gegeven interdicten en acties met eigenaardige tijdsbepalingen werden verbonden. Wanneer het vorderingsrecht berustte op eene wet of een senaatsbesluit en de in het edict vermelde actie dus slechts een formeel karakter droeg, slechts den vorm voorschreef waaronder men zijn recht voor

1) DEMELIUS, t. a. p. II § 2.

den rechter had te laten gelden, was de praetor buiten machte de actie aan eene tijdsbepaling te binden. Alleen die acties, die enkel en alleen in het edict haren grond hadden, de eigenlijke praetoriae actiones, werden gewoonlijk met eene tijdsbepaling, meestal van een jaar, verbonden. 1) Geenszins echter is de annaliteit regel bij alle praetorische acties; bij die, waarbij het doel is eene zaak terug te vorderen, die uit het vermogen van den klager in handen van de tegenpartij is gekomen, waar het dus slechts de rei persecutio geldt, komt de tijdsbepaling zelfs zeer zelden voor. Alleen bij die acties, wier doel is van de tegenpartij voldoening voor eene ongeoorloofde daad te vorderen, waar het dus de poenae persecutio geldt, kan men de annaliteit als regel aannemen. 2) Wat is nu de beteekenis van dat: »intra

1) Pr. Inst. de perpet. et temp. action. 4. 12. „Hoc loco admonendi sumus, eas quidem actiones quae ex lege senatusveconsulto sive ex sacris constitutionibus proficiscuntur, perpetuo solere antiquitus competere, donec sacrae constitutiones tam in rem quam personalibus actionibus certos fines dederunt: eas vero quae ex propria Praetoris jurisdictione pendent plerumque intra annum vivere, nam et ipsius Praetoris intra annum erat imperium. aliquando tamen et in perpetuum extendentur, id est usque ad finem constitutionibus introductum; quales sunt hae quas bonorum possessori ceterisque qui heredis loco sunt accommodat. furti quoque manifesti actio, quamvis ex ipsius Praetoris jurisdictione proficiscatur, tamen perpetuo datur, absurdum enim esse existimavit anno eam terminari."

Zie ook Gaj. Inst. IV § 110 en 111.

2) L. 35 pr. D. de obl. et act. 44. 7. „In honorariis actionibus sic esse definiendum Cassius ait, ut, quae rei persecutionem habeant, hae etiam post annum darentur, ceterae intra annum." Zie ook: L. 3 § 4. D. naut., caup., stab. 4, 9; L. 21. § 5. D. rer. amot. 25. 2.; L. 22. § 6. D. de lib. caus. 40, 12., Unterholzner, t. a. p. I § 12.

»annum actionem dabo", [1]) van dat: »intra annum »vivere", [2]) van dat: »anno terminari"? [3])

Men stelle zich helder voor oogen wat eigenlijk die interdicten en acties waren. De praetor bepaalde in zijn edict dat, wanneer een of ander bepaald aangewezen feit had plaats gehad of een bepaalde toestand was ontstaan, de daardoor benadeelde bij hem tegen den schuldige een actie mocht instellen; maar »intra annum actionem dabo", de actie moest ingesteld worden binnen een jaar nadat de benadeeling had plaats gegrepen, anders had de tegenpartij de annua exceptio, of stond hij bloot aan eene onmiddelijke weigering der actie. Het edict bepaalde echter ook wel, dat men, wanneer men door bepaald aangewezen feiten benadeeld was, van den praetor mocht verzoeken een bevel, een interdictum, tegen den schuldige, waaruit dan een obligatie tusschen beide partijen ontstond. Maar dit interdict werd slechts gegeven: »si non plus »quam annus est", d. w. z. indien het verzoek daartoe werd gedaan binnen het jaar nadat de benadeeling had plaats gegrepen. Ging nu dat recht om een actie in te stellen of een interdict te verzoeken verloren, omdat de rechthebbende het gedurende het verloop van een jaar niet uitoefende? of bestond dat recht slechts gedurende een jaar, zoodat het daarna onherroepelijk verloren ging? [4])

Hoewel zij eigenlijk niet binnen het bestek van dit geschrift ligt, is toch de annaliteit der praetorische acti-

---

1) L 1. pr. D. quae in fraud. cred. 42, 8.

2) Pr. Inst. de perpet. et temp. action. 4, 12.

3) Ibidem.

4) Dat er wel eens een andere termijn dan een jaar bepaald was, doet hier niets ter zake. De aard dier tijdsbepalingen, die bovendien groote uitzonderingen waren, was dezelfde als die van een jaar, waarvan dus hier gemakshalve alleen mag gesproken worden.

ones poenales te belangrijk, om daar niet, al is het ook kort, bij stil te staan.

Toen de praetor nieuwe acties invoerde die volgens het jus civile niet bestonden, dacht het hem goed deze met een tijdsbepaling te verbinden. Van eene algemeene toepassing der verjaring was toen nog geen sprake. Ook de annaliteit werd niet als algemeene regel voor alle acties vooropgesteld, maar gold slechts bij die acties, waarbij zij uitdrukkelijk was vastgesteld. Hieruit mag men de gevolgtrekking maken dat de praetor bij elke actie die hij gaf te rade is gegaan met de omstandigheden en verhoudingen, waarmede hij de actie verbond, en daaruit de gronden heeft getrokken, waarop hij bij sommige acties de annaliteit deed rusten. Dat nu die annaliteit bij de poenale acties als regel [1]) verschijnt, kan niet verwonderen, wanneer men nagaat, wat zulk eene strafactie beteekende. Oorspronkelijk zocht hij, die door een ander benadeeld was, zijne voldoening in eene willekeurige wraakneming, waaraan de beleediger bloot stond en waartegen geen recht hem beschermde. Allengs veranderde dit en stond het den beleediger vrij de persoonlijke wraakneming der tegenpartij af te koopen. Hieruit verklaart men het ontstaan der romeinsche strafactie, en tevens twee belangrijke verschijnselen, die daarbij in aanmerking komen. Terwijl het beginsel gold, dat het vermogen met den dood des bezitters niet ophield te bestaan en men dus privaatrechtelijke vorderingen ook kon doen gelden tegen hen, die dat vermogen na den dood des oorspronkelijken schul-

---

1) Uitzonderingen op de regel zijn b. v. de actio servi corrupti (l. 13, pr. de serv. corr.), de actio in factum in l. 7 § 6 nautae, de actio de dejectis et effusis volgens l. 5 § 5 de his qui effud. Zie hierover en ook over de perpetuiteit van de strafacties uit het jus civile, DEMELIUS, t. a. p. I § 4.

denaars bezaten, gold reeds van ouds het beginsel, dat poenale vorderingen alleen op den persoon, die zich deze door zijne handelingen op den hals had gehaald, konden verhaald worden en niet tegen de erfgenamen golden, hetgeen uit den bovengemelden oorsprong der strafactie voortvloeide; immers, de poenale vordering, die, nadat men slechts bij den rechter mocht recht zoeken, de persoonlijke wraakneming verving, betrof den persoon en slechts oneigenlijk diens vermogen, waaruit hij de boete mocht betalen; dat vermogen was dus niet aansprakelijk, en het zou tegen alle billijkheid geweest zijn de erfgenamen aansprakelijk te stellen en te dwingen uit dat vermogen de boete te voldoen, die hun erflater zich door zijne ongeoorloofde handelingen op den hals had gehaald.

Uit den oorsprong der poenale actie verklaart zich nu ook het verschijnsel harer annaliteit, en wel in dien zin, dat de rechthebbende aan de uitoefening binnen een van te voren bepaalden tijd was gebonden en het niet in zijne macht had zijn recht langer te behouden. »Dass der »Verletzte anfangs sich beruhigte, dann aber vielleicht »nach geraumer Zeit mit seinem Anspruche auf Genug»thuung hervortrat, war wohl von jeher gegen die öffent»liche Meinung und Sitte. Langes Zögern ist mit dem »Rachenehmen als Bethätigung persönlichen Rechtsbewusst»seins nicht zu vereinigen. Damit das Genugthuung hei»schende Auftreten des Beeinträchtigten wirklich als Mani»festation gekränkten Rechtsgefühls erscheine, muss es »gleichsam auf frischer That Statt finden, dem Angriffe »auf dem Fusse nachfolgen. Das Verfliessen eines längern »Zeitraums zwischen Angriff und Vergeltung ist sehr »geeignet, wenn nicht der letzteren ihren Charakter als »solche ganz zu entnehmen, doch denselben zu verwischen »und zweifelhaft zu machen. Nur an einer Stelle kann

»der Anspruch auf Genugthuung als solcher bestehn, als »durch den Angriff erregte und unmittelbar hervorgerufene »Rückäusserung gekränkten Rechtssinns. Der Anspruch »gelangt gar nicht dazu, sich von seiner Wurzel, dem »gekränkten Rechtsgefühle in dem Sinne abzulösen, dass »er wie die übrigen Rechte Bestandtheil des Vermögens »würde, unabhängig im letzteren zu haften im Stande »wäre. In Existenz und Dauer ist er von jener seiner »Wurzel bedingt. Den Willen Genugthuung zu nehmen »aber mag man nach Verlauf längerer Zeit billig als »erloschen oder auch als gar nicht vorhanden gewesen »betrachten". [1])

Het is niet te verwonderen, dat de praetor, wiens roeping 't was, door aanvulling van het strenge jus civile, het recht te doen beantwoorden aan de eischen der billijkheid en der rechtsovertuiging, deze overwegingen in aanmerking nam en naast de oude bepaling, dat de poenale acties niet op de erfgenamen overgingen, de annaliteit dier acties in zijn edict opnam. [2]) Dit wat den poenalen acties betreft.

Van meer belang voor ons is de annaliteit van twee privaatrechtelijke praetorische acties. Eerstens de actio de peculio na den dood of de emancipatie van den zoon of den slaaf. »Praetor ait: post mortem ejus, qui in »alterius potestate fuerit, posteave quam is emancipatus, »manumissus alienatusve fuerit, dumtaxat de peculio, et »si quid dolo malo ejus, in cujus potestate est, factum

---

1) Demelius, t. a. p. I § 4.

2) Zie over de actiones poenales: Demelius t. a. p. I § 3 en 4. Tot dezelfde gevoltrekkingen als aangaande de annaliteit der praetorische poenale acties brengen hem een onderzoek naar het quinquennium der querela inofficiosi testamenti, en naar de praescriptio criminum, waaraan zich de verjaring van de vorderingen van den fiscus aansluit (§ 5 en § 6).

»erit, quo minus peculii esset, in anno, quo primum »de ea re experiundi potestas erit, judiciu mda bo.'' 1)

Wanneer de zoon of slaaf door dood, emancipatie of wat ook, ophield onder de macht van den vader of heer te staan, hield het peculium op te bestaan. De schuldeischers, die op dat peculium crediet hadden verleend, waaruit de vader of heer verplicht was hun hunne vorderingen te voldoen, hetgeen de bedoeling der actio de peculio was, zagen zich natuurlijkerwijs van hun recht beroofd wanneer er geen peculium meer was. Hier was rechtens niets tegen in te brengen; de leveranciers hadden slechts toe te zien dat zij niet onvoorzichtig op een peculium crediet verleenden. Maar, daargelaten dat door het groote daaraan verbonden gevaar aldus op een peculium al zeer weinig crediet zal verleend zijn, 't springt in het oog, dat bij het handhaven van dit beginsel zich vele gevallen moesten voordoen waarin het strikte recht met de billijkheid dermate in conflict kwam, dat het ongetwijfeld de roeping des praetors was hier een middel tot oplossing van dat conflict voor te schrijven. Dit middel was niet moeielijk te vinden. Immers, reeds de actio de peculio was voortgevloeid uit het beginsel, dat het peculium in zijn geheel, als een afzonderlijk vermogen, aansprakelijk was voor de daarop aangegane schulden 2). Wat was nu eenvoudiger dan te fingeeren, dat dat peculium, ook nadat het los was geraakt van den persoon, die er mede gehandeld had, voort bleef bestaan als afzonderlijk vermogen, en aldus voor de daarop aangegane schulden aansprakelijk bleef. Door deze fictie werd het recht niet geschaad en aan de billijkheid voldaan. »Definitione peculii interdum utendum est, etiamsi »servus in rerum natura esse desiit, et actionem Praetor

---

1) L. 1 pr. Dig. quando de pec. 15, 2.

2) Zie hierover DEMELIUS, t. a. p. I § 7, noot 1.)

»de peculio intra annum dat; nam et tunc et accessio-»nem, et decessionem quasi peculii recipiendam, quam-»quam jam desiit morte servi vel manumissione esse pecu-»lium, ut possit ei accedere ut peculio, fructibus, vel »pecorum foetu ancillarumque partubus, et decedere, »veluti si mortuum sit animal, vel alio quolibet modo »perierit". Maar het ging niet aan, deze fictie, waardoor de grens der aansprakelijkheid van den vader of heer, die stricto jure logisch consequent door het met den dood of de emancipatie wegvallen van het peculium was aangewezen, kunstmatig werd uitgebreid, in perpetuum te laten voortduren.

Het rechtssysteem eischte, dat aan de uit deze fictie voortvloeiende aansprakelijkheid een grens werd gesteld. De termijn van een jaar werd door den praetor vastgesteld. 1) De bedoeling hiervan was niet, dat de schuldeischer een recht had tegen het peculium welks voortbestaan gefingeerd werd, dat voor hem verloren zou gaan, wanneer hij gedurende een jaar zweeg en zijn recht niet uitoefende, zoodat hij, door telkens voor den afloop van een jaar van zijn recht te doen blijken dit zoolang als hij wilde konde behouden, of, wanneer hij in de uitoefening verhinderd werd, nog na het jaar zijn actie kon instellen. Neen, binnen een bepaald aangewezen tijdstip moest het recht, in welke conditie zich de rechthebbende ook bevond, uitgeoefend worden; »intra annum judicium »dabo", zeide de prætor; na den dood of de emancipatie

---

1) „Das ist begreiflich", zegt UNTERHOLZNER, t. a. p. II § 269, „denn hätte man die actio de peculio ohne diese Beschränkung „Statt finden lassen, so wäre der Herr oder Vater genöthigt ge-„wesen das ehemalige Sondergut fortdauernd besonders zu verwalten, „um gegen Ansprüche, die den Betrag des Sonderguts überstiegen „haben würden, durch Vorlegung der Rechnung sich decken zu „können. Dasz ihm ein Jahr lang diese Unbequemlichkeit zuge-„muthet wird ist nicht unbillig."

»actio de peculio", die tot zoover aan geen tijdgrens was gebonden, »temporaria esse incipit". Na het jaar is de vader of heer vrij van de vordering tegen het peculium. Dat het jaar tempus utile was, en dus niet vooruit precies het tijdstip kon vastgesteld worden, waarop het recht zou eindigen, heeft volstrekt niet die beteekenis, dat het verlies der actie tegengehouden werd door de omstandigheid dat de rechthebbende verhinderd werd zijn recht uit te oefenen, om welken reden ook, als onwetendheid, e. d. Dit bewijst de bepaling: »si servus, cui creditum est, apud »hostes sit, de peculio actio in dominum non anno finienda »est, quamdiu postliminio reverti potest"; 1) dit wordt als uitzondering vermeld; en slechts weinige andere verhinderingen hielden het verlies der actie tegen. 2) Het tempus utile ontleent hieraan vooral zijne beteekenis, dat er in Rome zekere gedeelten van het jaar waren, waarin het, tengevolge van verhindering aan de zijde van den rechter, door vacantie of wat ook, niet mogelijk was eene actie in te stellen en er dus eene volstrekte afwezigheid van de experiundi potestas was. Deze gedeelten van het jaar rekenden natuurlijk niet mede, evenmin als die tijd, waarin het den partijen volstrekt onmogelijk was hun recht te vervolgen; en dat was de bedoeling van het: »annus utilis computabitur", in tegenstelling van het op andere plaatsen voorgeschreven tempus continuum, dat, vooral na JUSTINIANUS, in de meeste gevallen het tempus utile ging vervangen. 3) Voor alle acties gold ook niet dezelfde

---

1) L. 2 § 1. Dig. quando de pec. 15, 2.

2) Bij andere acties was de berekening van het tempus utile uitdrukkelijk anders. Zie b. v. L. 2 Dig. quis ordo, 38, 15.

3) Dat 't tempus utile door 't begrip „vervaltermijn" niet wordt uitgesloten, zie daarover GRAWEIN, t. a. p. I § 4 II pag. 96.

Zie over 't tempus utile vooral: J. VOET, Comm. ad. Pandectas XLIV, III 3.

dag als begin van den termijn, die niet kan beginnen te loopen voordat de actie ontstaat door de omstandigheden of in het bizonder door het intreden der voorwaarden waarvan haar bestaan afhankelijk was. »Annus autem »utilis computabitur, et ideo et si conditionalis sit obligatio, »JULIANUS scripsit, ex eo computandum annum, non ex »quo emancipatus est, sed ex quo peti potuit conditione »existente". [1]) In gewone gevallen, wanneer dus de actie reeds ontstaan is, begint de termijn op het tijdstip van den dood of der emancipatie te loopen. Bedenkelijker is het dat er [2]) gesproken wordt van eene annua exceptio, waarmede na een jaar de actie werd afgewezen, zoodat het recht dus niet ipso jure scheen te vervallen, maar slechts wanneer dit den schuldenaar goeddacht. De bedenkelijkheid vermindert, wanneer wij bedenken dat de verjaring in den tijd der praetoren nog slechts een zeer onontwikkeld rechtsinstituut was, en de verjaring der acties nog slechts in kiem aanwezig was. [3]) Zich volkomen rekenschap te geven van het verschil tusschen verjaring en vervaltermijnen was bij den Romeinschen wetgever dus niet mogelijk, tengevolge waarvan men zich niet te verwonderen heeft over eenige verwarring in de praktische gevolgen dier beide rechtsinstituten.

De actio annalis de peculio te doen afwijzen door een exceptie was een anomalie, maar die echter tot 't wezen der zaak niets afdoet. Aan den schuldenaar was hierdoor wel 't recht gegeven om de annaliteit te doen gelden, maar die annaliteit stond vast; de schuldeischer had slechts recht, wanneer hij zijne actie instelde tusschen het tijdstip van den dood of der emancipatie of van 't ontstaan der

---

1) L. 1 § 2. Dig. quando de pec. 15, 2.

2) Zie L. 1 § 10.

3) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 14, noot 152, pag. 228.

voorwaarde tot een jaar, utile berekend, daarna. Na dien termijn houdt zijn recht op te bestaan. Regelmatig is 't, dat dit ipso jure plaats heeft en door den rechter wordt bepaald. Een afwijzing door een exceptie der tegenpartij kan in zooverre gerechtvaardigd worden, als bv. bij partijen geschil bestaat over den aanvang van den termijn, zooals bij conditionneele schulden, maar bewijst niets tegen het feit dat de actio annalis de peculio is eene bepaald begrensde actie, waarmede de praetor billijkheidshalve het strenge recht aanvulde en die daarom juist niet lang kon duren, de wijl daardoor het rechtssysteem in gevaar werd gebracht. 1)

Om denzelfden reden kan evenmin aan verjaring gedacht bij de actio Publiciana. De beteekenis dezer rescissoire actie is te bekend om daarbij lang stil te staan; duidelijk wordt zij ons door JUSTINIANUS beschreven 2): »Namque »si cui ex justa causa res aliqua tradita fuerit, veluti ex »causa emtionis aut donationis aut dotis aut legatorum, »necdum ejus rei dominus effectus est, si ejus rei casu »possessionem amiserit, nullam habet directam in rem »actionem ad eam persequendam, quippe ita proditae sunt »jure civili actiones, ut quis dominium suum vindicet. »Sed quia sane durum erat, eo casu deficere actionem, »inventa est a praetore actio, in qua dicit is, qui posses»sionem amisit, eam rem se usucepisse, et ita vindicat »suam esse; quae actio Publiciana appellatur, quoniam

1) Zie DEMELIUS, t. a. p. I § 7. Dat de actio de peculio ook annalis was „si quid dolo malo ejus, in cujus potestate est, factum erit", volgt uit de beginselen, bij de doli actio geldende: „in dolo objiciendo temporis ratio habetur, fortassis enim post tempus de dolo actionis non patietur dolum malum objici Praetor, quoniam nec de dolo actio post statutum tempus datur." L. 30 § 6. Dig. de pec. 15, 1.

2) Inst. Tit. IV § 4.

»primum a Publicio praetore in edicto proposita est". Zonder aarzeling kon dus PAULUS 1) van deze actie zeggen: »contra jus civile datur:" immers, »die Hülfe, welche der »Praetor gegen eine während gerechtfertigter Abwesenheit »oder Vorliegens einer andern causa vollendete Usucapion »gewährte, trug den Charakter eines im Interesse der »Aequitas, in Berücksichtigung individueller Sachlage gemach»ten Eingriffes in das strenge Recht, und auch als es nicht »mehr eines besonderen Restitutionsverfahrens 2) bedürfte, »sondern die formula petitoria gleich als publiciana res»cissoria gegeben wurde, ging jene Bedeutung nicht verloren." En daarom »anno finitur", niet omdat het recht verloren ging wanneer de rechthebbende een jaar stilzat en de toestand van niet-schuldigheid tusschen partijen gedurende een jaar had voortgeduurd, maar omdat het geen gewoon recht was; het was toch een recht dat ingreep in »in voller »Wirkung bestehenden Grundsätzen des jus civile"; daarom moest het ter wille der rechtszekerheid beperkt worden; na een jaar bestond het recht niet meer. 3)

SCHIRMER 4) bestrijdt deze meening omtrent de praetorische acties en beweert: »die Römische Jurisprudenz ver»bindet beide Principien und betrachtet den Verlust des »Rechtes eben so sehr wie als Folge seiner zeitlichen Be»schränkung, so auch als Folge der Unthätigkeit des »Berechtigten." Zijne argumenten echter zijn niet ernstig. Hij beroept zich op voor een bepaald geval uitdrukkelijk vastgestelde bepalingen; die men als uitzonderingen kan aanne-

---

1) L. 35 pr. Dig. de oblig. et act. 44, 7.

2) De actie was oorspronkelijk een in integrum restitutio; hoewel zij het karakter hiervan behield, kreeg zij later den vorm eener afzonderlijke actio rescissoria.

3) Zie DEMELIUS, t. a. p. I § 7.

4) In zijn uitgave van UNTERHOLZNERS Verjährungslehre I § 12 noot 46.

men [1]), en op een door niets gesteunde opvatting van de experiundi potestas, waarvan wij reeds vroeger zagen, dat wij die hebben op te vatten als een afwezigheid van de absolute onmogelijkheid om een actie in te stellen. De andere plaatsen waarop hij zich beroept [2]) handelen over den aanvang van den termijn, maar bewijzen niets tegen onze opvatting van dien termijn. Een vervaltermijn te bepalen, en daarbij vast te stellen, dat hij begint te loopen van het oogenblik dat 't vorderingsrecht ontstaat, en dat die gedeelten van dien termijn, waarin 't absoluut onmogelijk is de vordering in te stellen, niet voor de lengte van den termijn mederekenen, verandert dit iets in het wezen der bedoelde tijdsbepaling? Zou niet veeleer het tegendeel onzinnig zijn geweest?

Ook WINDSCHEID behoort onder onze tegenstanders. Hij werpt de vraag op [3]), »ob der Gegensatz" — tusschen de verjaring en de oudere tijdsbepalingen — »so scharf gefaszt »werden darf, wie DEMELIUS thut; denn ziehen nicht auch »die älteren Bestimmungen die verdunkelnde und nivellirende »Recht und Unrecht verwebende Macht der Zeit wenigstens »mit in Betracht, indem sie dieselbe zwar nur bei gewissen »Ansprüchen anerkennen, bei diesen aber auch wegen ihrer »besonderen Natur besonders früh eintreten lassen?" Dit argument bewijst niets, de macht van den tijd kwam toch alleen in aanmerking bij de poenale acties waar zij juist van ouds leidde tot het aannemen van een vervaltermijn. Van meer waarde schijnt de bedenking dat de Romeinen zelf het verschil niet gekend hebben. Maar al is nu ook het verschil tusschen beide instituten, toen zich later de verjaring ont-

---

1) L. 4. Dig. de div. temp. praescr. 44, 3.

2) L. 25. Dig. de stip. serv. 45, 3; L. 1 § 2. Dig. quando de pec. 15, 2; L. 6 § 14. L. 10 § 18. Dig. quae in fraud. cred. 42, 8.

3) WINDSCHEID, Lehrbuch des Pandektenrechts, I § 106 noot 2.

wikkelde, niet in 't oog gehouden, wat let ons dit, om een tijdsbepaling, die de Romeinsche wetgever vaststelde, voordat hij ten gevolge van de afwezigheid van 't instituut zich een goed begrip kon vormen van de verjaring der acties, voor een vervaltermijn te houden?

Ten tijde der praetoren toch was het begrip van het te niet gaan van rechten ten gevolge van de niet-uitoefening nog slechts zeer gebrekkig, misschien in 't geheel niet bekend. Waren er geene vervaltermijnen bepaald, dan was de actio perpetua.

Anders als die der praetorische acties is de beteekenis der interdicten. »Mit den Legisactionen aus den Strafsätzen »der zwölf Tafeln verfolgte man Genugthuung für persön»liche Kränkung, ungerechten Angriff auf Person oder Habe; »ebenso mit den praetorischen Poenalklagen. Ganz andere »Zwecke hatte der Prätor damals vor Augen, als er in das »Rechtssystem der Decemviralgezetzgebung ergänzend ein»griff. Mochten es religions- oder sicherheitspolizeiliche »Rücksichten sein, die sein Einschreiten veranlassten, oder »galt es Verhällnisse zu regeln, welche sonst für persön»liche und ökonomische Wohlfahrt von Wichtigkeit »waren, ohne vom starren nur auf meum esse, dare »oportere, damnum decidere oportere der Legisactionen »gerichteten Rechte erfasst zu werden — immer erschien der »prätorische Strafbefehl als Schutz, als Mittel der Erhal»tung, sei es im öffentlichen oder privatrechtlichen, im »polizeilichen oder vermögensrechtlichen Interesse. Eigent»liche Strafklage war kein Interdict." [1])

De interdicten waarbij de annaliteit aangetroffen wordt dragen wel een poenaal karakter, maar de tijdsbepaling berust meer op utiliteitsgronden, en wordt bij sommige interdicten, wanneer zij niet enkel de rei persecutio be-

---

1) Demelius, t. a. p. I § 4.

treffen, in 't algemeen belang vastgesteld. Wanneer wij bv. van het interdictum de vi 1) en van het interdictum quod vi aut clam 2) bepaald vinden, dat zij na een jaar slechts gegeven worden in id quod ad reum pervenit, dan is dit hoogstwaarschijnlijk hieraan te wijten, dat, zoowel de dejectio als dat, quod vi aut clam factum est, een spoedig onderzoek vordert, daar dit onderzoek steeds moeielijker wordt, en er daardoor steeds toenemend gevaar bestaat voor een onjuiste uitspraak. 't Was dus billijk een termijn te bepalen, binnen welken des praetors hulp in dit opzicht moest worden ingeroepen, een vervaltermijn, na welken het recht eindigde.

Zeer merkwaardig voor de geschiedenis in deze materie zijn de termijnen van het aedilische edict. De aedielen hadden een zeer eigenaardigen werkkring. Hunne voornaamste functie was het toezicht op 't marktverkeer en de jurisdictie over marktaangelegenheden. Als zoodanig gaven zij hunne actiones redhibitoria en quanti minoris. 3) Volgens de regelen van het jus civile wordt de verkooper na een wettig plaats gehad hebbenden verkoop van alle aansprakelijkheid ontheven; de zaak is overgegaan in het eigendom van den kooper, die daarmede alle voor- en nadeelen, die aan de zaak verbonden zijn, heeft op zich genomen. Hield men nu vast aan dit strenge rechtsbe-

---

1) L. 1. Dig. de vi, et de vi armata, 43, 16. DEMELIUS, t. a. p. zegt: „Vielleicht ist es mehr der offentliche Charakter, das Hinter„lassen deutlicherer Spuren, als die grössere Strafwürdigkeit, „weshalb der Formel des interdictum de vi armata das „in hoc „anno" nicht eingefügt wurde." L. 3 § 1. Dig. h. t.

2) L. 15 § 3. Dig. quod vi aut clam. 43, 24. L. 4. Dig. de interd. 43, 1.

3) Dig. de aed. edict. et redh. et qu. min. 21, 1; Cod. de aed. act. 4, 58.

ginsel, dan valt het ieder in 't oog, dat daardoor 't verkeer — en vooral het Romeinsche marktverkeer, waarbij in 't bizonder slaven en dieren verhandeld werden — zeer moest belemmerd worden. Immers, zelfs den slimsten kooper is het niet altijd mogelijk vóór het sluiten van den koop het voorwerp daarvan dermate te onderzoeken, dat niet het kleinste gebrek aan zijn oog ontsnapt; vele gebreken zijn uit hun aard zelfs zoo verborgen, dat de kooper hieromtrent geheel moet vertrouwen op de mededeelingen van den verkooper, die zelf die gebreken dikwijls niet kent. De vrees voor gevaar en benadeeling, die hieruit ontstaat, moet noodzakelijk belemmerend op den handel werken. Hierin te voorzien was het doel der aedilische acties. Bleek het, dat de zaak bij den verkoop gebreken had gehad, die den kooper niet bekend waren en hem niet waren meegedeeld, maar hem eerst na den koop bekend werden, of wel, dat de zaak minder voordeelen had dan bij den verkoop door den verkooper waren meegedeeld, dan mocht de kooper tegen den verkooper instellen de actio redhibitoria, waarbij, met teruggave van de zaak, de prijs werd teruggevorderd, of wel de actio quanti minoris, waarbij zooveel van den koopprijs werd teruggevorderd als de zaak minder waarde bleek te bezitten. Het bizondere karakter dezer acties komt geheel overeen met die der contra jus civile gegeven praetorische acties. Hare beteekenis is toch niet minder dan dat zij een wettig tot stand gebrachten verkoop, een volkomen geldige overeenkomst, geheel of gedeeltelijk vernietigen. Door de actio redhibitoria wordt de venditio geheel vernietigd; ieder krijgt wat hij zou gehad hebben, si venditio facta non esset. Bij de actio quanti minoris wordt teruggekomen op de bepalingen van een wettig gesloten contract, door vermindering van den prijs te vorderen.

Ware het in 't algemeen belang noodzakelijk, deze tegen

't rechts-systeem gekeerde acties te geven, aan dat rechtssysteem zou te kort gedaan worden, indien men deze acties onbeperkt liet en aldus wettig tot stand gekomen rechtshandelingen langer, dan noodig was, aan vernietiging bloot stelde. 't Was zelfs weder in 't algemeen belang, die acties te beperken: immers »eine dauernde Anfechtbarkeit der Kaufgeschäfte, »ein längeres in der Luft schweben ihrer Existenz, würde den »Verkehr, statt ihn zu fördern, nur gelähmt, statt Unred»lichkeiten und Uebervortheilung auszuschliessen, nur Chi»kanen und hinterlistigen Verzögerungen Thür und Thor »geöffnet haben". [1]) En daarom: »redhibitoriam actio»nem sex mensium temporibus, vel quanto minoris anno »concludi, manifesti juris est". [2]) Van verjaring is hier geen sprake; hier gaat geen recht verloren ten gevolge van de niet-uitoefening door den rechthebbende. Ten duidelijkste blijkt dit uit het feit, dat de termijn niet begint te loopen van het oogenblik dat de gebreken ontdekt worden, op welk oogenblik dus eigenlijk een recht tot 't eischen van vernietiging eerst zou kunnen ontstaan, maar dat: »tempus redhibitionis ex die venditionis currit, »aut si dictum promissumve quid est, ex eo ex quo dic»tum promissumve quid est." [3]) Slechts wanneer het den kooper absoluut onmogelijk was de fouten te ontdekken, wordt de termijn natuurlijk berekend van de ontdekking af. [4]) Van dat oogenblik af dus tot zes maanden of een jaar — utile berekend naar de experiundi potestas, welker

---

1) Demelius, t. a. p. I § 7.

2) L. 2. Cod. de aed. act. 4, 58.

3) L. 19 § 6. Dig. de aed. ed. 21, 1; L. 2. Cod. de aed. act. 4, 58.

4) L. 55. Dig. h. t. „Quum sex menses utiles, quibus experiundi „potestas fuit, redhibitoriae actioni praestantur, non videbitur „potestatem experiundi habuisse, qui vitium fugitivi latens igno„ravit; non idcirco tamen dissolutam ignorationem emtoris excusari „oportebit."

beteekenis boven is meêgedeeld — daarna bestaat een recht tot 't instellen der actio redhibitoria of quanti minoris, daarna houdt dat recht onherroepelijk op te bestaan; 't is dus een begrensd recht.

Tot het bepalen dier korte termijnen zal ook bijgedragen hebben de overweging, dat het na verloop van tijd hoe langer hoe moeielijker wordt te onderzoeken, in hoeverre de verkooper voor de gebreken moet aansprakelijk gesteld worden. [1])

Een onderzoek naar de vervaltermijnen in het Justinianaeische recht, ten tijde dus toen het beginsel der verjaring zich meer ontwikkeld had en in de wet was opgenomen, neemt in vergelijking met dat naar de vervaltermijnen van het oudere recht, niet in moeielijkheid af. Hier toch dringt zich meer nog dan elders de vraag bij ons op, of inderdaad de Romeinsche wetgever de beide begrippen van verjaring en vervaltermijnen wel behoorlijk van elkaar wist te onderscheiden en of hij niet bepalingen, die te pas kwamen bij de toepassing van verjaring, soms ook dienst liet doen daar, waar vervaltermijnen te pas kwamen en misschien zelfs door hem bedoeld werden. Er zijn desniettemin ook in het Justinianaeische recht eenige rechten waartenemen die ontegenzeggelijk niet aan verjaring onderworpen zijn, maar met vervaltermijnen zijn verbonden. Een paar voorbeelden.

Zooals bekend is, had de pandhouder, onder zekere voorwaarden en na een bepaalden tijd, het recht om bij niet-voldoening der schuld het pand te verkoopen. [2]) Vond

---

1) Demelius, t. a. p. I § 7 wijst op de mogelijkheid van den historischen samenhang der aedilische vervaltermijnen met de oude dupli stipulatio en de auctoritatis actio, waarmede men den verkooper in geval van evictie aansprak, van welke aansprakelijkheid de verkooper na de usucapio bevrijd werd.

2) Dig. de distract. pign. et hyp. 20, 5; Cod. de distract. pign. 8, 28.

hij geen kooper voor het pand, dan kon hij, na nog ééne vergeefsche gerechtelijke aanmaning tot voldoening der schuld, bij den keizer het verzoek indienen, dat hem het eigendom van het pand werd overgedragen. »Et post»quam hoc fuerit subsecutum, pietatis intuitu habeat »debitor intra biennii tempus in suam rem humanum »regressum, ex die sacri oraculi numerandum, et liceat »ei, creditori, qui jam dominus factus est, offerre debitum »cum usuris et damnis vitio ejus creditori illatis, quorum »quantitatem creditor debet suo juramento manifestare, »et suum pignus recuperare." 1) Hier is geen sprake van verjaring; de schuldenaar verloor zijn recht niet door eene tweejarige niet-uitoefening. Zelfs van tempus utile is geen sprake meer. De keizer deed hier wat vroeger de praetor deed. »Pietatis intuitu" gaf hij een recht tegen de consequentie van zijn eigen rechtssysteem, tot opheffing van een wettig tot stand gekomen eigendom. Maar dat recht mocht niet onbegrensd zijn; daardoor toch zou de zekerheid van den eigendom in gevaar gebracht en het rechtssysteem, meer dan noodig was, geschonden zijn geworden. Dat recht zal slechts bestaan »ex die sacri oraculi" tot twee jaar daarna, »sin autem »biennium fuerit elapsum, plenissime habet rem creditor »idemque dominus jam irrevocabilem factam." 2)

Een nauwkeurig onderzoek naar het wezen der tijdsbepalingen, voorkomende bij de restitutio in integrum, zou in een uitvoeriger geschrift over het hier behandelde onderwerp voorzeker niet gemist kunnen worden. Alleen reeds het karakter van de restitutio in integrum, »eine Rechtshülfe, welche nicht nur dem jus civile fremd,

---

1) L. 3 § 3. Cod. de jure dominii impetrando. 8, 34.

2) Cod. l. c. Zie WINDSCHEID, Lehrbuch des Pandektenrechts I § 105 noot 6.

»sondern demselben sogar entgegen war", [1]) zou dat onderzoek noodzakelijk maken. Daar echter zulk een onderzoek, wegens de talrijkheid en de verscheidenheid en de onduidelijkheid der wetsbepalingen, een groote uitgebreidheid moet aannemen, zullen wij ons hier tevreden stellen met de waarneming van de zeer eigenaardige bepalingen der doli actio, welke toch in allen gevalle het karakter eener in integrum restitutio droeg en daarvoor in bepaalde gevallen in de plaats trad. De doli actio was oorspronkelijk beperkt tot een annus utilis. [2]) KONSTANTIJN DE GROOTE veranderde dit in een tempus continuum, en wel zoo, dat de doli actio moest ingesteld worden »intra continuum tempus anni", te berekenen »ex eo die, quo asseritur commissus dolus", en dat daarover binnen een nieuw continuum biennium, te berekenen »ex die, quo impetrata fuerit actio", zou worden recht gedaan. [3]) JUSTINIANUS nam de verordening van KONSTANTIJN gewijzigd in zijn Codex op. »Optimum duxi»mus, non ex eo die, quo se quisque admissum dolum »didicisse commemoraverit, neque intra anni utilis tempus, »sed potius ex eo die, quo asseritur commissus dolus, »intra continuum biennium de dolo actionem moveri." [4]) Dit is een vervaltermijn; het recht bestond slechts die twee jaar; daarna houdt 't op, onverschillig of de rechthebbende al dan niet in de uitoefening verhinderd is geworden. Binnen die twee jaar moet de actie worden ingesteld, »sive abfuerit sive praesto sit is, qui dolum se passum

---

1) UNTERHOLZNER, t. a. p. II § 151. Zie GRAWEIN, t. a. p. § 14, noot 152, pag. 228.

2) Had de tegenpartij ten gevolge van den dolus zich verrijkt, dan ging de doli actio als een in factum actio in perpetuo, in id, quod locupletior esset. L. 28 Dig. de dolo malo 4, 3.

3) L. un. Th. Cod. de dolo malo. 2, 15.

4) L. 8 Cod. de dolo malo. 2, 21.

»esse conqeritur," zooals er uitdrukkelijk wordt bijgevoegd. 1) Duidelijk spreken ook de slotwoorden derzelfde wet: »omnes »igitur sciant, neque incipiendae post biennium, neque »ante completum biennium coeptae, post biennium finiendae, »doli actiones concessam licentiam".

Het Romeinsche recht biedt ons dus reeds vele gegevens aan, om een antwoord te vinden op de vraag: wat zou den wetgever bewogen hebben, om, naast de toepassing van het beginsel van verjaring, nog van een hulpmiddel gebruik te maken om een recht, dat alleszins gegrond is, te doen vervallen?

De beweegreden hiertoe kan in niet anders gelegen hebben dan in het doel, dat daarmede beoogd werd: nl. rechtszekerheid. Is deze bij de verjaring het gevolg, bij de vervaltermijnen is zij oorzaak en gevolg beide. Bij de verjaring onderscheide men: het opnemen van het beginsel van verjaring in zijn systeem was de natuurlijke taak van een wetgever, die dat systeem bouwde op gezonde rechtsbeginselen en de rechtsovertuiging des volks, maar het bepalen van een zekeren en overal gelijkelijk vereischten tijd voor de verjaring was het gevolg van het streven naar rechtszekerheid. Bij de vervaltermijnen nu heeft de wetgever zich alleen laten leiden door de zucht naar rechtszekerheid; haar ter wille alleen — op utiliteitsgronden dus — zijn die ter-

---

1) Daarentegen zegt l. 3. Cod. h. t.: „Non possunt obesse tibi „tempora, quae in actione de dolo solent computari, quibus rei-„publicae causa, ut allegas, occuparis, sed exinde tibi incipiet „tempus cedere, ex quo muneribus liberatus facultatem agendi „intra praestituta tempora coeperis obtinere." UNTERHOLZNER, (II § 281 noot 783) meent dat deze wet, die, als zijnde van GORDIANUS, ouder is dan die van KONSTANTIJN, ten onrechte in den Justinianaeischen Codex is opgenomen. Hoogstens zou zij, hoewel hare beteekenis zeer twijfelachtig is, als uitzondering kunnen aangemerkt worden.

mijnen vastgesteld. [1]) Dit wordt nog duidelijker wanneer men zich de taak eens wetgevers helder voor oogen stelt. Een wetgever heeft tweeërlei taak. Hij moet sanctionneeren het materieele recht, het recht zooals het bestaat in het rechtsbewustzijn des volks. Maar hij moet meer doen dan dat; deed hij dit alleen, de maatschappij zou nog weinig baat bij zijn werk vinden, ontelbare en dikwijls onoplosbare rechtstwisten zouden de maatschappelijke orde verstoren. Daarom moet hij ook ter wille dier orde formeel recht scheppen, d. w. z. hij moet, waar het noodig blijkt, de tot stand gekomen rechtsbetrekkingen en rechtstoestanden aan zulke vormen binden, dat zij het karakter van onbetwistbaarheid verkrijgen; dit geeft vastheid aan het rechtssysteem, en daardoor wordt de bedoelde rechtszekerheid bereikt.

Maar nu kan het zich voordoen dat, ten gevolge van de groote verscheidenheid der betrekkingen en omstandigheden, waarin zich de individuen bevinden, die door de wet vastgestelde en in vaste vormen gegotene rechtsbetrekkingen en rechtstoestanden in strijd komen met de billijkheid en de rechtvaardigheid, waarmede de wet te rekenen heeft. Hierin moet voorzien worden.

En ziedaar nu, dat de wetgever aan hem, die door zijn systeem benadeeld wordt, een actie geeft tot handhaving van zijne individueele belangen, maar slechts zoolang als men veronderstellen mag dat voor den rechthebbende noodig is, om zijn recht uit te oefenen; na dien tijd is voor hem dit exceptionneele recht onherroepelijk verloren. Aldus wordt de billijkheid en rechtvaardigheid gehandhaafd, en tevens aan het rechtssysteem en daardoor aan de rechtszekerheid niet te kort gedaan.

In dezen zin hebben wij de beteekenis van de termijnen

1) Zie hierover GRAWEIN, t. a. p. § 14 pag. 213—232.

der besprokene Romeinsche acties op te vatten. [1]) Dat van deze vervaltermijnen geen systematische behandeling mogelijk is, spreekt van zelf; de termijnen rusten op utiliteitsgronden, die slechts in concreto kunnen waargenomen en bepaald worden; zij moeten telkens naar de omstandigheden in elk geval door de wet worden afgemeten.

Daargelaten de poenale acties, — waarvan eene opzettelijke behandeling niet binnen het kader van dit geschrift ligt — mogen wij aannemen, dat in bovenstaande beschouwingen de grond van de vervaltermijnen in het Romeinsche privaatrecht is aangetoond.

---

§ 3. De vervaltermijnen in de buitenlandsche moderne wetgevingen.

Voordat tot de behandeling der vervaltermijnen in het Nederlandsche privaatrecht wordt overgegaan, een blik op het buitenland. [2])

Aldaar was de behandeling der vervaltermijnen, niet minder dan ten onzent, een stiefmoederlijke. Wel wordt in principe het bestaan der vervaltermijnen niet meer ontkend; aan de Fallfristen, Praeclusivfristen, of Legalbefristung der Duitsche wetgeving, de délais of de déchéance der Fransche, den termino fatal der Spaansche en, in beperkten zin, aan de limitation of actions der Engelsche wetgeving, wordt naast de verjaring een afzonderlijke

---

1) Behalve echter het biennium der lex Furia. Zagen wij dat deze termijn op utiliteitsgronden was vastgesteld, wij mogen dit beschouwen als een bizonder geval uit een tijd, toen van verjaring van acties nog geen sprake was, en dat dan ook later uit de wet verdween. Zie echter hierover GRAWEIN, t. a. p. I § 14 pag. 232.

2) Wegens de groote bezwaren, daaraan verbonden, meenen wij een onderzoek in het Kanonieke en 't oude Germaansche recht te mogen nalaten.

plaats aangewezen. Maar eensgezindheid omtrent hetgeen aan deze onderscheiding ten grondslag moet liggen, en omtrent hare praktische gevolgen vinden wij niet. Een opzettelijk historisch of een kritisch onderzoek naar de vervaltermijnen is ons dan ook nog niet voorgekomen, dan alleen in het reeds genoemde werk van Dr. GRAWEIN, die niet nalaat te wijzen op de belangrijkheid eener overeenstemming omtrent deze materie, vooral met het oog op internationale regeling van verschillende onderwerpen, in 't bizonder van het wisselrecht. Van de behandeling der vervaltermijnen zelve sprekende, zegt GRAWEIN, 1) in 't bizonder met 't oog op Duitschland: »die gemeinrechtliche Lehre ist in diesem »Punkte äusserst arm. Die Doktrin hat sich hier mit dem »Unterschiede zwischen Verjährung und gesetzlicher Befris»tung der Rechte deshalb nicht näher beschäftigt, weil sie die »Existenz ex lege befristeter Rechte im heutigen römischen »Rechte völlig übersieht. Nur einige wenige Schriftsteller »haben den Unterschied überhaupt zur Sprache gebracht". 2)

Meer belangstelling in het onderscheid tusschen verjaring

---

1) GRAWEIN, Verjährung und Gesetzliche Befristung I, § 1, III.

2) ALEX. H. F. FICK, Diss. Marburg 1847. DEMELIUS t. a. p. en BRINZ, „Pandekten", wezen op de historische beteekenis der onderscheiding, zonder daaruit consequentieën voor het nieuwe recht te trekken. Alleen „DONELLUS (comm. lib. XVI C. 8 § 21, XXII „C. 2 § 28) hatte versucht bei der Entscheidung der bekannten „Controverse bezüglich der stärkeren oder schwächeren Wirkung „der Verjährung den Unterschied zwischen den actiones temporales „und den actiones perpetuae im Sinne des Unterschiedes von Be„fristung und Verjährung zu fassen und hieraus, unter Anwen„dung des Gegensatzes von Rechtsaufhebung ipso jure und ope „exceptionis, bei den actiones temporales den völligen Untergang „des Anspruches, bei den actiones perpetuae hingegen das Zurück„bleiben einer Naturalobligation abzuleiten." Voor 't nieuwe recht werd DONELLUS hierin gevolgd door FICK, DEMELIUS, BRINZ, UNTERHOLZNER, „Schuldverhältnisse", en DERNBURG, „Pfandrecht." Zie GRAWEIN, t. a. p.

en vervaltermijnen heeft men getoond in het Oostenrijksche Privaatrecht. Trouwens, dit was niet te verwonderen, want, »das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch" nam zulk een onderscheid ondubbelzinnig aan, door uitdrukkelijk eenige tijdsbepalingen van de verjaring af te zonderen. [1])

Niettegenstaande dit heerscht er verschil over de beteekenis der hierop betrekkelijke wetsartikelen. Sommige schrijvers verwerpen de onderscheiding geheel [2]); andere volgen letterlijk de woorden der wet, en nemen vervaltermijnen aan, daar waar de wet de tijdsbepaling van de verjaring onderscheidt, [3]) terwijl weer andere de door het wetboek bedoelde tijdsbepalingen deels onder de verjaring, deels onder de vervaltermijnen rangschikken, zonder het echter over alle gevallen met elkaar eens te zijn. [4]) Doch ook bij deze schrijvers vindt men geen diepgaand betoog over deze materie; zij schenen voldaan met de conclusie dat de stuiting en de schorsing bij de vervaltermijnen uitgesloten waren. [5]) Hunne beweringen zijn echter van

---

1) Aangaande den „Verlauf der Zeit" zegt § 1449: „Rechte „und Verbindlichkeiten erlöschen auch durch den Verlauf der Zeit, „worauf sie durch das Gesetz beschränkt sind. Auf welche Art. „sie durch die von dem Gesetze bestimmte Verjährung aufgehoben „werden, wird in dem folgenden Hauptstücke festgesetzt."

§ 1491, in het hoofdstuk „Von der Verjährung und Ersitzung", zegt: „Einige Rechte sind von den Gesetzen auf noch kürzere „Zeit eingeschränkt. Hiebei kommen die Vorschriften an den Orten, „wo diese Rechte abgehandelt werden, vor."

2) ZEILLER, „Commentar" B. IV, en NIPPEL „Erläuterung" B. IX.

3) WINIWARTER, „Materialien von Pratobevera", B. VIII, „Commentar" B. V en PERTHALER, „Zeitschr. für österr. Rechtsgel. 1842, II.

4) PACHMANN, „Verjährung", UNGER, „System des österr. allgem. Privr.", STUBENRAUCH, „Commentar", KIRCHSTETTER, „Commentar", en ZRODLOWSKI, „Verjährung."

5) GRAWEIN, t. a. p.

waarde. Zoo stelt o. a. UNGER [1]) in de volgende woorden het essentieel verschil tusschen verjaring en vervaltermijnen in een helder licht: »Bei der Verjährung ist die Nicht-»ausübung des Rechts im subjectiven Sinne das Primäre, »und der Zeitablauf das Secundäre, in jenen Fällen (der »vervaltermijnen) dagegen ist der Ablauf der Frist, inner-»halb dessen das Recht auszuüben ist, das Primäre und »die Nichtausübung im objectiven Sinne (das heiszt das »Nichtausgeübtwordensein) das Secundäre, welches den »Erfolg des Rechtsverlusts nur vermittelt".

Ook op het gebied van het Pruisische Privaatrecht kwam men niet tot overeenstemming en werd de quaestie niet grondig onderzocht, hoewel zij reeds voor de ontwerpers van het Allgemeine Landrecht in 1794, evenals voor de herzieners hiervan in 1829, een punt van twijfel uitmaakte. Verschillende kategorieën van tijdsbepalingen met verschillende kriteria werden echter door de schrijvers gegeven [2]). GRAWEIN meldt dat in deze materie de jurisprudentie belangrijker gegevens aan de hand doet dan de wetenschap.

Wat het Wurtembergsche Recht betreft, lezen wij bij WÄCHTER [3]): »die Gesetze machen die verschiedensten »rechtlichen Verhältnisse vom Eintritt einer Zeit abhängig; »namentlich setzen sie in manchen Fällen die Verwirkung »eines Rechts fest, wenn in einem Termin gewisse Hand-»lungen nicht vorgenommen werden, ferner bedingen sie »in manchen Fällen durch die Erreichung einer gewissen »Zeit den Eintritt in eine neue personenrechtliche Stellung, »endlich setzen sie häufig eine Verjährung fest."

---

1) System II § 104. Zie hiertegen GRAWEIN, t. a. p. I § 2 IV.

2) BORNEMANN, „Syst. Darstellung der preuss. P. R.", KOCH, „Lehrbuch", van denzelfden: „Commentar", FÖRSTER, „Preuss. P. R." en DERNBURG, „Preuss. P. R."

3) Handb. des im Kön. Württemberg geltenden Priv. rechts II § 117.

Uit verscheidene artikelen van den Code Napoléon kan men opmaken, dat zijnen ontwerpers wel degelijk een onderscheid tusschen verjaring en vervaltermijnen hun voor de oogen heeft gezweefd. Duidelijk scheen hun echter dit onderscheid niet te zijn, want in deze materie heerscht groote verwarring in den Code; allerminst kan men de onderscheidene gevallen opsporen, wanneer men slechts let op de uitdrukkingen »prescription" of »délais". Ook in de wetenschap bestaat hierover weinig klaarheid; terwijl sommige schrijvers er in 't geheel geen aandacht aan schenken, ontkennen andere, zooals MERLIN en DALLOZ, [1]) uitdrukkelijk elk onderscheid tusschen de prescription en de déchéance. Wel verklaren zich andere, waaronder vooral TROPLONG [2]), hiertegen en nemen een onderscheid aan, maar nergens een heldere uiteenzetting, nergens een onvoorwaardelijk aannemen van de praktische gevolgen der onderscheiding. TROPLONG's onderscheiding is inderdaad zeer gebrekkig; wel onderscheidt hij verjaring en déchéance, maar onder de laatste vat hij alle gevallen samen, waarin een recht vervalt, niet alleen wanneer dit verval een gevolg is van het bereiken van de door een tijdsbepaling gestelde grens, maar ook wanneer b v. dat verval het gevolg is van »un fait délictueux et punissable". Daaruit zijn ook eenigszins deze twijfelachtige woorden te verklaren: »la »prescription afin de se libérer n'engendre qu'une excep»tion, tandis que la déchéance, plus sévére dans ses effets, »peut servir de fondement à une action, et opère le plus »souvent de plein droit, à moins qu'une disposition spé-

---

1) MERLIN, „Répertoire", v° Prescription, sect. 1, § 1, n°. 3. DALLOZ, „Jurisprudence Générale", Rép. v° Prescr. Civ. Chap. 2, sect. 1, n°. 40. DALLOZ, „Jurisprudence der XIXieme siècle", Rép. Ed. 1832, Tome 22, v° Prescr. Chap. 1, sect. 1, art. 1, n°. 6.

2) TROPLONG, „De la Prescription" I n°. 27. ZACHARIÄ, „Handbuch des Französischen Civilrechts", I § 509.

»ciale de la loi ne la rende facultative ou comminatoire." Verder zegt hij, dat men in alle gevallen van een afgeloopen verjaring afstand kan doen, maar »au contraire, on »ne peut pas toujours renoncer au bénéfice d'une déchéance »acquise." En hij eindigt met deze woorden: »du reste, »ces différences n'empêchent pas qu'il n'y ait beaucoup de »principes communs entre la prescription et la déchéance."

---

§. 4. De vervaltermijnen in het Nederlandsche Privaatrecht.

Niet gunstiger kan ons oordeel zijn over de behandeling die den vervaltermijnen te beurt gevallen is in Nederland. De meeste schrijvers wijzen slechts ter loops op de onderscheiding tusschen verjaring en vervaltermijnen, en hun algemeen gevoelen is, dat de wetgever die onderscheiding kennelijk heeft gewild, maar dat hij zich in deze materie heeft schuldig gemaakt aan verwarring, en nog meer aan onduidelijkheid. Maar dit verwijt verdienen de schrijvers niet minder dan de wetgever; want al onderscheiden de beoefenaren der wetenschap de vervaltermijnen van de verjaring, bij het klassificeeren der onderscheidene gevallen is weer verwarring waar te nemen, in 't bizonder omdat onder de vervaltermijnen gevallen werden gebracht, die noch met verjaring, noch met vervaltermijnen iets hebben uittestaan. Dit wordt ons duidelijk uit de vluchtige beschouwingen, die aan de vervaltermijnen gewijd worden in het vermaarde, in 1848 te Groningen verdedigde akademische proefschrift van den tegenwoordigen Leidschen Hoogleeraar mr. VAN BONEVAL FAURE, bevattende: Observationum ad tit. VII libri IV Codicis Civilis Capita IV. [1]) »Ex collatione art. 1983 et

1) Zie de recensie van dit proefschrift door Mr. J. E. GOUDSMIT in Themis IX, 1848, pag. 675 en volgg.

»inscriptionis Sect. III$_{ae}$ sequitur;" zegt de schrijver, »praescriptionem modum non esse, quo omnia jura extin»guuntur, vel potius omnia juris loca, quibus jus aliquod, »elapso tempore intra quod exerceri debuerat, interiisse »dicitur, non esse intelligenda de praescriptione. Habent »quidem cum praescriptione temporali nonnulla communia »istiusmodi actionum exclusiones, sed perperam de iis »semper easdem regulas valere dixeris. Tempora respicio, »quae lex constituit, quibusque eum obstringit, cui facul»tatem concedit vel simpliciter aliquid petendi, vel etiam »aliquid faciendi, quo certus fiat de jure vel privilegio »legitime nondum acquisito, vel denique retinendi juris »caeteroquin jam labefactati strictove sensu jam amissi." Terecht zondert dan onmiddelijk mr. Faure die tijdsbepalingen van de verjaring af, die door de contrahenten in hunne overeenkomsten worden vastgesteld, en die welke bepaald worden bij rechterlijke uitspraak. »Nam contra»hentes de praescriptione pacisci non possunt, quum »jus publicum privatorum pactis mutari nequeat; judex »sententias secundum leges de praescriptione dicere »debet, leges ipsas non facit." Vervolgens worden van de verjaring afgezonderd de termijnen van het formeele recht, welke gesteld zijn in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, »quibuscum etiam nonnulla Cod. Civ. »placita conveniunt, quae ad formam procedendi unice »pertinent." Daarna onderscheidt de schrijver de gevallen, waarin volgens het Burgerlijk Wetboek déchéance voorkomt, in:

1°. »Casus, quibus lex simpliciter facultatem concedit »aliquid intra certum temporis spatium petendi;

2e. »Casus, quibus lex concedit facultatem aliquid »faciendi, ut certum fiat jus vel privilegium nondum »legitime acquisitum;

3e. »Casus, quibus lex concedit facultatem retinendi

»juris caeteroquin jam labefactati strictove sensu »amissi."

Op zichzelf is deze onderscheiding volkomen juist, maar ernstige bedenkingen rijzen op, wanneer wij zien welke gevallen door den schrijver onder de verschillende klassen worden gebracht. Onder de eerste klasse worden terecht vele artikelen gebracht, waarin eigenlijke vervaltermijnen voorkomen, maar daarnaast plaatst de schrijver b. v. art. 142 B. W. 1) Hij voegt er bij: »accedit quod magis »factum cohabitationis quam negligentia actoris hic in »censum venit." Maar dat feit der samenwoning komt niet alleen méér in aanmerking dan de negligentia actoris, maar komt geheel alléén in aanmerking. Inderdaad, er is hier geen sprake van een vervaltermijn; het recht om de nietigverklaring van het huwelijk te eischen is niet door een vaste tijdsbepaling begrensd; 't is zeer wel mogelijk dat nog na drie maanden de eisch tot nietigverklaring ontvankelijk is. Wel is het recht beperkt; het gaat verloren wanneer er eene aanhoudende samenwoning gedurende den tijd van drie maanden heeft plaats gehad. Door dat feit der samenwoning wordt het recht opgeheven, en niet door het tijdsverloop van drie maanden. Hetzelfde

---

1) Art. 142. B. W. De wettigheid eens huwelijks, zonder de vrije toestemming der beide echtgenooten, of ook van een van hen aangegaan, kan alleen worden tegengesproken door de echtgenooten of door dengenen van hen wiens toestemming niet is vrij geweest.

Wanneer er dwaling heeft plaats gehad in den persoon met wien men gehuwd is, kan de wettigheid alleen worden betwist door dengenen der echtgenooten, die in dwaling gebragt is.

In alle de gevallen bij dit artikel voorkomende, is men in den eisch tot nietigverklaring niet ontvankelijk, wanneer er eene aanhoudende zamenwoning gedurende den tijd van drie maanden heeft plaats gehad, sedert dat de echtgenoot zijne volkomene vrijheid bekomen heeft, of de dwaling door hem ontdekt is.

geldt natuurlijk van art. 143 B. W. Ook art. 325 B. W. [1]) wordt door mr. FAURE ten onrechte onder deze klasse gebracht. Ook hier is geen sprake van een vervaltermijn. De minderjarige staat van het kind, of het feit dat dit binnen drie jaar na zijne meerderjarigheid is overleden, is de voorwaarde van het bestaan van het recht der erfgenamen, dat zelf onbeperkt is, en aan geen vervaltermijn verbonden, maar veeleer, volgens art. 324, argumento a contrario, aan verjaring onderworpen is.

Nog ernstiger bezwaren rijzen op tegen de tweede klasse: »casus, quibus lex concedit facultatem aliquid »faciendi, ut certum fiat jus vel privilegium nondum »legitime acquisitum". Dit opschrift doet reeds vreezen voor een verwarring van materieel en formeel recht, waaraan dan ook inderdaad de plaatsing van eenige artikelen in deze klasse te wijten is. Allereerst wordt hieronder geplaatst art. 188 B. W. [2]) 't Is niet recht duidelijk wat hier eigenlijk de »facultas aliquid faciendi" is, die de wet geeft »ut certum fiat jus". Geeft de wet de bevoegdheid om binnen ééne maand akte uittebrengen tot zekerheid

---

1) Art. 3325 B. W. Deze regtsvordering (tot inroeping van den staat) kan door de erfgenamen van het kind, hetwelk zijnen staat niet heeft ingeroepen, niet worden aangevangen, ten ware het kind minderjarig, of binnen drie jaar na zijne meerderjarigheid mogt overleden zijn.

2) Art. 188 B. W. De vrouw, die van het voorregt (van afstand van de gemeenschap), bij het vorige artikel omschreven, wil gebruik maken, is verpligt, binnen den tijd van ééne maand na de ontbinding der gemeenschap, ter griffie van de arrondissements-regtbank ter laatste gemeene woonplaats, eene akte van afstand uit te brengen, op verbeurte van dit voorregt.

Indien de gemeenschap door den dood van den man ontbonden wordt, begint de termijn van eene maand te loopen van den dag waarop de vrouw van dat overlijden heeft kennis gedragen.

van het recht van afstand? Neen, de ondubbelzinnige beteekenis van het artikel is deze: de vrouw heeft het recht om van de gemeenschap afstand te doen, maar dat recht is niet onbeperkt, het bestaat slechts tot ééne maand na de ontbinding of na de kennisneming van het overlijden des mans, het is dus een door een vervaltermijn beperkt recht; en de vorm, waaronder dat recht moet uitgeoefend worden, is het uitbrengen van een akte van afstand ter griffie van de rechtbank; dit laatste is dus een bepaling van het formeele recht, die eigenlijk elders thuis behoort. Niet duidelijker kan de juistheid van deze opvatting blijken dan uit de veel nauwkeuriger woorden van art. 189 al. 1. B. W.: »Indien de vrouw binnen den voorzeiden termijn is overleden, zonder eene akte van afstand te hebben uitgebracht, zijn hare erfgenamen *bevoegd*, *binnen den tijd van eene maand* na haar overlijden, of nadat zij van dat overlijden hebben kennis gedragen, en op de *wijze* bij het vorige artikel omschreven, *van de gemeenschap afstand te doen*". Deze artikelen behooren dus onder de eerste klasse; dat zij hieronder niet zijn gebracht, verwondert ons te meer van den schrijver, die art. 435 B. W., waarin wij volkomen op dezelfde wijze het formeele recht van het materieele hebben te onderscheiden, terecht onder de eerste klasse plaatste. Ook art. 1156 B. W. behoort niet in de tweede klasse, aan welker opschrift alleen de daaronder geplaatste artt. 276, 1154, 1227 en 1228 B. W. beantwoorden. De artt. 538 en 726 B. W. spreken alleen van een feit, dat binnen een bepaalden tijd moet plaats hebben, opdat er een recht onsta.

Het blijkt hieruit, dat de waarschuwing, om zich bij de vervaltermijnen voor verwarring te wachten, niet geheel overbodig is. Op hoe talrijke wijzen kunnen niet onder den invloed eener tijdsbepaling rechten ontstaan of

verloren gaan? Zij het ten gevolge van het al of niet intreden van een bepaalden toestand, zij het ten gevolge van het binnen een bepaalden tijd al of niet plaats hebben van een bepaald feit, zij het ten gevolge van het binnen een bepaalden tijd al of niet volbrengen van een verplichte handeling. 1) Maar al deze gevallen moeten nauwkeurig bij de behandeling der vervaltermijnen afgezonderd worden. Ook kan evenmin hier sprake zijn van de termijnen, in private overeenkomsten door de contrahenten vastgesteld; deze moeten beoordeeld worden naar den inhoud der overeenkomst.

Hier is slechts sprake van wettelijke vervaltermijnen, d. w. z. van rechten, die na een bepaalden tijd ophouden te bestaan, alleen omdat de tijd voorbij is, waarbinnen de wet hun duur beperkt heeft. Die gevallen in het wetboek op te sporen, is nu de belangrijkste taak.

De scheiding van wetgevende en rechterlijke macht doet ons dadelijk eenige gegevens aan de hand. Daarmee in verband toch kunnen wij de rechten, die aan vervaltermijnen verbonden zijn, onderscheiden in die, waarbij die termijnen definitief onmiddelijk door de wet worden vastgesteld, en die waarbij zij facultatief worden gesteld en de nadere bepaling daarvan aan de appreciatie van den rechter wordt overgelaten. Bij deze laatste wordt dikwijls door de wet voorgeschreven, dat men acht moet slaan op omstandigheden of plaatselijke gebruiken. Hiertoe behoort b.v. art. 1547 B. W. 2)

Deze laatste gevallen zijn gemakkelijk aan te wijzen,

---

1) B. v. artt. 142, 143, 276, 325, 538, 650, 726, 1154, 1227 1228, B. W. Dus grootendeels de gevallen der tweede klasse van Mr. VAN BONEVAL FAURE. Hierbij is natuurlijk ook geen sprake van verjaring. Zie WÄCHTER t. a. p. II § 117. GRAWEIN, t. a. p. I § 2 I 5, over de eigenlijke „Präclusivfristen."

2) Zie Rechtb. Maastr. 23 febr. 1843, W. 452, en daartegen:

daar reeds alleen het bepalen van den termijn door den rechter elke gedachte aan verjaring uitsluit. Het nasporen der eerste gevallen, der vervaltermijnen, die door de wet onmiddelijk zijn vastgesteld, biedt moeielijkheden aan. Op de woorden der wet kan men hier slechts ten deele vertrouwen. Maar toch in de meeste gevallen laat onze wetgever zich zeer duidelijk uit, wanneer hij een vervaltermijn vaststelt. Zoo vinden wij bepaald, dat men in de rechtsvorderingen van artt. 146, 274, 976 en 1446 B. W. niet meer ontvankelijk is, wanneer een bepaalde tijd *verloopen is* of men dezen *heeft laten verloopen*. De acties, vermeld in artt. 744 en 745 Kooph. *vervallen* na een bepaalden tijd [1]). Zoo bepalen de artt. 189, 311, 614, 621, 654, 974, 1006, 1188, 1191, 1525, 1536 B. W. en 93 en 232 Kooph. dat men in de daar vermelde acties slechts ontvankelijk is *binnen* een bepaalden tijd na een of ander bepaald aangewezen tijdstip [2]). Vele dier artikelen

---

dezelfde, 30 juni 1855, W. 1679, en Kantong. Hindeloopen 27 aug. 1857, N. R. B. VIII 378; BOONACKER, t. a. p. pag. 40.

1) In tegenstelling van die van artt. 741, 742 en 743, die blijkens art. 747 wel degelijk verjaren.

2) Naar aanleiding der possessoire actien is door de Fransche schrijvers ten opzichte van art. 23 Cod. proc. civ., strijd gevoerd of de termijn van dat art. tegen minderjarigen en onder curateele gestelden liep. Sommige meenden dat art. 2252 C. N. handelde „de dominio acquirendo, non vero de possessione annali." „Attamen non magis usucapionem quam praescriptionem temporalem „spectat hic articulus. Perperam omnes illi scriptores de aliqua „praescriptione videntur solliciti. Tota autem quaestio huc redit, „num revera praescriptio hic locum habeat, an possessori turbato, „qui possessoria actione experiri velit, tempus quoddam constitu„tum sit, intra quod actionem instituat. Hoc bene vidit GARNIER „(Traité des actions possessoires, Brux. 1842, I 2 § 2 p. 45—48), „qui recte, ut videtur, statuit, possessori hoc loco tempus tantum „esse praestitutum intra quod experiatur. Hic etiam sensus arti.

spreken nog bovendien uitdrukkelijk van *termijnen*. De artt. 188 en 435 B. W. doen een recht verloren gaan, wanneer binnen een bepaalden tijd na een bepaald tijdstip niet zekere formaliteit is verricht, in dien zin — hierover spraken wij reeds vroeger — dat het recht zelf beperkt is en na verloop van den bepaalden tijd niet meer bestaat. Een eigenaardige beperking van recht vinden wij in art. 1556 B. W. De verkooper mag voor zich het recht van wederinkoop bedingen; maar, wat dat beding ook moge bevatten, nooit mag dat recht worden uitgeoefend meer dan vijf jaar na den verkoop, en de artt. 1557 en 1558 voegen er bij: »het bepaalde tijdvak moet naar scherpheid van regten worden opgevat; hetzelve mag door den regter niet verlengd worden, en wanneer de verkooper verzuimt om zijne regtsvordering tot wederinkoop binnen den voorschreven termijn te doen gelden, blijft de kooper onherroepelijk eigenaar van het gekochte". »Dit tijdvak loopt ten nadeele van een ieder, zelfs van minderjarigen, behoudens hun verhaal op die het aangaat, indien daartoe gronden bestaan."

Nog duidelijker spreekt art. 1185 n°. 8. [1]) Daarin wordt onder zekere omstandigheden aan werkbazen een voorrang verleend op de opbrengst van het door hen verbouwde perceel; maar dien voorrang hebben zij slechts »mits de schuldvordering niet ouder zij dan drie jaren". Duidelijker kan het niet gezegd worden, dat dat recht van voorrang

---

„614 C. C., qui optime legis rationi convenit." VAN BONEVAL FAURE, t. a. p. pag. 19.

1) Art. 1185 8°. B. W. De bevoorregte schulden op zekere bepaalde goederen zijn: 8°. Hetgeen aan metselaars, timmerlieden en andere werkbazen is verschuldigd wegens den opbouw, aanbouw en de reparatien van onroerende goederen, mits de schuldvordering niet ouder zij dan drie jaren, en de eigendom van het perceel aan den schuldenaar zij verbleven.

beperkt is tot den duur van drie jaren, en daarna ophoudt te bestaan.

Inderdaad, in de genoemde artikelen kan men den wetgever niet van onduidelijkheid beschuldigen. De woorden der wet en de wetenschap dat de wetgever zich van het onderscheid van verjaring en vervaltermijnen bewust was — dat dit zoo was, zal aanstonds nog nader worden aangetoond — zijn genoegzame gronden, om in de genoemde artikelen de aanwezigheid van vervaltermijnen te constateeren.

Hiermede is echter niet gezegd, dat de wetgever in deze materie altijd tot in de consequentieën getrouw aan zijn beginsel is gebleven, nog minder, dat hij zich altijd duidelijk heeft uitgedrukt. Er bestaat gegrond vermoeden, dat men vervaltermijnen te zien heeft in sommige wetsartikelen, waarin de wetgever zeer onduidelijk zijnen wil heeft uitgedrukt, ja zelfs hier en daar van »verjaren" heeft gesproken. Wij vestigen de aandacht op artt. 113, 1085, 1156, 1162, 1170, 1416, 1490, 1645, 1729, 2014 B. W. en 95 W v. Kooph. Bij het onderzoek der daarin vervatte tijdsbepalingen komt het aan op eene deugdelijke methode.

De methode van onderzoek, door GRAWEIN gevolgd, komt ons voor niet deugdelijk te zijn. »Nadat hij den »Unterschied in der Structur der beiden Rechtsbegriffe »Verjährung und Befristung" heeft aangetoond, werpt hij de vraag op [1]), of reeds deze wetenschap voldoende zij, om de verschillende tijdsbepalingen in concreto onder de eene of de andere klasse te kunnen brengen. »Diese Frage »ist zu bejahen, aber nur unter einer doppelten Voraussetzung; wenn wir nemlich mit Sicherheit annehmen dürfen, »erstens dass der Gesetzgeber die volle Kenntniss des

---

1) GRAWEIN, t. a. p. I § 2 III.

»principiellen Unterschiedes der beiden Rechtsbegriffe im »Allgemeinen besessen hat, und zweitens, dass derselbe »auch in jedem einzelnen Falle sich dessen klar bewusst »gewesen ist, ob er mit der betreffenden Bestimmung einen »Verjährungsfall oder eine Befristung statuiren wollte. »Unter dieser zweifachen Voraussetzung wäre die angestrebte »Subsumtion ohne weiteres möglich. Denn da nach dem »Ergebnisse der begrifflichen Analyse sich der Unterschied »zwischen Verjährung und Befristung eines Anspruches »schon äusserlich in einer Verschiedenheit des Thatbestan- »des manifestirt, welcher die Voraussetzung des Rechts- »unterganges bildet, und da weiters das Gesetz in jedem »Falle die thatsächlichen Voraussetzungen zu statuiren hat, »unter denen Entstehung wie Untergang der Rechte ein- »zutreten hat, so erscheint »es auch als möglich, die »Scheidung der einzelnen Verjährungs- und Befristungsfälle »direkt auf Grund der Erkenntniss des allgemeinen begriff- »lichen Unterschiedes vorzunehmen."

Acht de schrijver dit in 't algemeen waar, 't is volgens hem in concreto niet mogelijk in een wet, waarin, — zooals Grawein den Oostenrijkschen wetgever verwijt — een valsche opvatting van het begrip verjaring eene duidelijke formuleering der hierop betrekkelijke bepalingen onmogelijk maakt. Dit is ook voor een deel de reden waarom men niet op de terminologie der wet moet afgaan, en dat men het aanwezig zijn van een der uitdrukkingen, als: de actie »verjährt", of: de actie »geht unter", niet als kriterium kan aannemen. Evenmin biedt »die »Verschiedenheit in der logischen Function des negativen »Momentes der Unthätigkeit des Berechtigten" een kriterium, daar deze niet eens spraakkunstig door den wetgever kan aangeduid worden. Maar Grawein aarzelt toch niet een middel aan de hand te doen: »Wir sind nemlich im »Stande", zegt hij, »aus dem principiellen Unterschiede

»auf dem Wege der Synthese eine Reihe von weiteren »und zwar praktischen Verschiedenheiten abzuleiten, welche »sich bei der Behandlung einer Fristbestimmung, je nach»dem dieselbe als Verjährungs- oder als Befristungsfall an»gesehen wird, als wichtig erweisen. Gelangen wir auf »diesem Wege zur Kenntniss der einzelnen Rechtssätze, »welche einen Unterschied in der praktischen Behandlung »begründen, dann besitzen wir in denselben auch zugleich »die verlässlichsten Subsumtionskriterien für alle zweifel»haften Fristbestimmungen. Wir brauchen nemlich nur »zu eruiren, ob diejenigen Rechtssätze, welche das Gesetz »in den für den Unterschied relevanten Punkten aus»drüchlich statuirt, oder (wenn das Gesetz in diesen »Punkten schweigt) ob diejenigen Rechtssätze, welche mit »Rucksicht auf die Bedürfnisse des Lebens als stillschweigend »im Willen des Gesetzgebers gelegen angenommen werden »müssen, sich als Ausflüsse des Verjährungs- oder als solche »des Befristungsbegriffes darstellen, und wir wissen damit »auch zugleich, ob wir es mit einem Verjährungs- oder »mit einem Befristungsfalle zu thun haben. Ist auf diesem »Wege die Subsumtion einer zweifelhaften Fristbestimmung »vollzogen, dann kan man auch in solchen Punkten, in »welchen weder das Gesetz eine ausdrückliche Bestimmung »enthält, noch das Lebensbedürfniss ein so lebhaftes ist, »dass es das Zünglein der Subsumtionswage mit aus»schlaggebender Kraft beeinflüssen könnte, die Entscheidung »aus demjenigen Rechtsbegriffe ableiten, unter welchen »die betreffende Fristbestimmung auf Grund der vorhan»denen Kriterien subsumirt wurde". Deze methode — al is zij wellicht van het standpunt van Grawein voor het Oostenrijksche recht meer bruikbaar — komt ons niet navolgenswaard voor. Zij kan alleen met goeden uitslag gevolgd worden bij eene wet, waarin de tijdsbepalingen met al hare praktische gevolgen uitdrukkelijk zijn opge-

nomen; maar daarmee is ook elk onderzoek overbodig geworden, want dat onderzoek of een artikel verjaring of een vervaltermijn bevat, heeft juist belang met het oog op de niet uitdrukkelijk in de wet vermelde praktische gevolgen van die beide instituten. En trouwens, hoeveel praktische gevolgen moeten er bij de tijdsbepalingen in de wet zijn waar te nemen, opdat men 't aanwezig zijn van verjaring of van een vervaltermijn kunne constateeren? Alle? of hoe vele? Zwijgt de wet hierover, dan lette men er volgens GRAWEIN op: »ob diejenigen Rechtssätze, welche mit Rücksicht auf »die Bedürfnisse des Lebens als stillschweigend im Willen »des Gesetzgebers gelegen angenommen werden müssen, »sich als Ausflüsse des Verjährungs- oder als solche des »Befristungsbegriffes darstellen". Dit middel zal aan het doel beantwoorden, indien men het er over eens is — en wanneer zal dit 't geval zijn? — wat men onder de behoeften des levens te verstaan heeft, en indien men staat voor het werk van zulk een eminenten wetgever, dat hij niet alleen rekening hield met hetgeen te zijnen tijde behoefte des levens was, maar dat men zelfs bij hem bekendheid mag veronderstellen met hetgeen jaren later tot de behoefte des levens wordt gerekend. Mag men op grond van zulk een zwakke veronderstelling eene wetsbepaling gronden, die, ware de veronderstelling juist, toch allerwaarschijnlijkst door den wetgever uitdrukkelijk zou zijn opgenomen geworden?

Veel heil schijnt GRAWEIN ook niet van deze middelen te verwachten; althans voor het geval, dat zij geen doel treffen, geeft hij een derde middel. Hij veronderstelt hier evenwel, dat er eenige gevallen op de genoemde wijze zijn opgelost, en dat men nu staat voor de gevallen — die niet weinige nog zullen zijn — waarin »weder das Gesetz »eine ausdrückliche Bestimmung enthält, noch das Lebens»bedürfniss ein so lebhaftes ist, dass es das Zünglein der

»Subsumtionswage mit ausschlaggebender Kraft beeinflüssen »könnte". In die gevallen wil hij »die Entscheidung aus »demjenigen Rechtsbegriffe ableiten, unter welchen die »betreffende Fritsbestimmung auf Grund der vorhandenen »Kriterien subsumirt wurde." Daarin vinden wij de juiste methode, die hier behoort gevolgd te worden. Uit het rechtsbegrip van verjaring en van vervaltermijnen volgt voorzeker onmiddelijk het praktische verschil tusschen beide. Maar ook slechts met de rechtsbeginselen van den wetgever als toetssteen, kunnen wij de verschillende gevallen onder de klasse, waar zij behooren, rangschikken; en eerst daarna kunnen wij de praktische verschilpunten op de verschillende gevallen toepasselijk verklaren, zij het ook dat de wetgever deze uitdrukkelijk vermeld heeft of niet. Dit laatste kan nooit meer zijn dan een aanwijzing, dat een onderzoek wellicht niet vruchteloos zal zijn. De juiste methode is deze: bewijs ten eerste, dat de wetgever het onderscheid tusschen verjaring en vervaltermijnen heeft gekend en gewild, »dass der Gesetzgeber die volle Kennt»niss des principiellen Unterschiedes der beiden Rechtsbe»griffe im Allgemeinen besessen hat." 1)

Bewijs vervolgens welke gedachte den wetgever leidde bij het bepalen der vervaltermijnen, welk beginsel hij daarbij volgde en bij welke soort van rechten hij deze in toepassing bracht. Vinden wij, dat hierbij een vast beginsel is gevolgd, dan is de logische consequentie, dat wij de tijdsbepalingen bij al de rechten van die soort als vervaltermijnen hebben te beschouwen, tenzij wij in de wet uitdrukkelijk het tegendeel bepaald vinden. Dit laatste geval is toch niet onmogelijk; immers, 't is toch volstrekt geen vereischte, dat een wetgever, die als elk mensch dwalen kan, ook al kende hij het principieel verschil

1) Grawein, t. a. p.

tusschen verjaring en vervaltermijnen, »auch in jedem »einzelnen Falle sich dessen klar bewusst" 1) zou zijn.

Het feit nu, dat onze wetgever het principieele verschil tusschen verjaring en vervaltermijnen kende, heeft bijna geen bewijs van noode. Het tegendeel toch kan niet gezegd worden van een wetgever, die èn het Romeinsche recht, èn den Code Napoléon, èn het Nederlandsche Ontwerp van 1820 vóór zich had. Hoe uit 't Romeinsche recht het onderscheid van verjaring en vervaltermijnen duidelijk wordt en dat dit onderscheid ook in den Code Napoléon werd erkend, zagen wij reeds. Over het vermaarde Ontwerp van 1820 een enkel woord. Ook hierin is duidelijk waartenemen, dat de ontwerpers eene onderscheiding tusschen verjaring en vervaltermijnen gekend hebben. In 't bizonder blijkt ons dit uit de titels van het Vierde Boek, die handelen »Van de buitengewone regts-»middelen, welke de wet op grond van billijkheid in het »openbaar belang tegen het strenge regt toekent". Allereerst valt daaronder Titel XVII »Van relief". Relief was, zooals bekend is, de oud-Hollandsche benaming voor de in integrum restitutio Art. 3533 bepaalt: »Het regt van relief te vragen *gaat* wijders *verloren door het verloop van vier jaren*, te rekenen enz." In Titel XVIII, handelende »Van rescissie ten behoeve der schuldeischers" (de actio Pauliana), bepaalt art. 3549: »De rescissie kan niet meer gevraagd worden, *nadat een vol jaar sedert het verklaren der insolventie zal verloopen zijn*". In art. 3551 al. 2, uit Titel XIX »Van atterminatie, surseance van betaling en brieven van vrijgeleide", wordt bepaald: »*In geen geval* vermag een regter atterminatie verleenen, *voor een langeren tijd, dan van drie achtereenvolgende jaren*, te rekenen van den dag dat de atter-

1) Grawein, t. a. p.

minatie verleend is". Art. 3567 al. 2 bepaalt: »In geen geval zal de surseance langer worden toegestaan dan voor den tijd van een jaar, en zal zonder nader onderzoek niet worden verlengd". Nog verscheidene voorbeelden kan men hieraan toevoegen [1]). Deze artikelen spreken te duidelijk om er verjaring in te zien; op ondubbelzinnige wijze wordt daarin van vervaltermijnen gesproken. De kennis van het Ontwerp van 1820, evenals van het Romeinsche recht en van den Code Napoléon, is dus een voldoende bewijs, dat onze wetgever het onderscheid tusschen verjaring en vervaltermijnen gekend heeft.

Dat hij het gewild heeft, d. w. z. dat hij ook in de Nederlandsche wetgeving het heeft willen opnemen, bewijzen vooreerst de reeds door ons aangehaalde artikelen, uit 't B. W. en 't W. v. K., waarin reeds de woorden alleen aanduiden, dat er van vervaltermijnen sprake is. Want niet alleen zouden reeds die duidelijke woorden op zich zelf een bewijs zijn, maar dat bewijs wordt nog gesterkt door de overweging, dat de wetgever, juist met het oog op het principieele onderscheid, dat hij kende, andere woorden zou gebezigd hebben, indien hij hier geen vervaltermijnen bedoelde; daar hij toch, indien hij het onderscheid niet wilde, immers kon vooruit zien, dat de aldus gebezigde woorden tot eene onjuiste opvatting van zijne bedoeling moesten leiden.

Nog krachtiger bewijs is het feit, dat de wetgever meer dan eens bij de samenstelling der wet uitdrukkelijk zijne bedoeling heeft te kennen gegeven. Dit blijkt uit de geschiedenis van verscheidene wetsartikelen In 't bizonder zij hier gewezen op art. 1170 B. W., waarbij VOORDUIN [2]) aanteekent: »Opzigtens de verjaring in al. 2 vermeld, heeft

---

1) Zie b. v. artt. 201, 2°; 203, 2°; 305; 1174; 2084; 2445; 2476; 2479; 3575.

2) Geschiedenis en Beginselen der Nederl. Wetboeken. IV^de deel.

»men (1823) in eene sectie vermeend, dat het tijdvak van »drie jaren te kort is voor erfgenamen, die zich buiten »'s Lands of in de kolonien mogten bevinden. De Regering »vermeende, dat *soortgelijke regtsvorderingen door een »kort tijdsverloop behooren te worden beperkt;* terwijl »in allen gevalle het tijdvak van drie jaren voldoende is, »om aan erfgenamen, wáár zij zich ook mogen bevinden, »kennis te geven van het openvallen der erfenis".

Welke zijn nu die »soortgelijke regtsvorderingen", die door een kort tijdsverloop behooren te worden beperkt?

Het Ontwerp van 1820, met zijne »buitengewone regts»middelen, welke de wet op grond van billijkheid in »het openbaar belang tegen het strenge regt toekent", wijst ons den weg. Inderdaad, is het niet, bij de beschouwing van alle de bewuste artikelen, alsof wij den geest des Romeinschen praetors voor ons zien oprijzen? Want, al deze artikelen, hetzij wij daarin op den eersten aanblik strijd ontmoeten met de door den wetgever gehuldigde rechtsbeginselen, [zie artt. 435, 614 1), 621, 654, 974, 1006, 1185, 8°. 2), 1188 3), 1446 B. W.;

---

1) Van de possessoire acties zegt VAN BONEVAL FAURE, t. a. p. pag. 19: „hae actiones nituntur jure, quod dicunt, possessionis. „Possessio autem, quae in facto consistit, cum facto amittitur; jus „tamen possessionis contra volumtatem possessoris simul cum facto „amitti noluit legislator. Retinet hoc jus possessor per annum post „amissam facti possessionem. Sublato igitur jure — *quod magis „beneficium est lege concessum* — post annum per se extincta „est actio."

2) Dat het in die alinea vermelde voorrecht aan een termijn is gebonden in tegenstelling van de overige in dat artikel gegeven voorrechten, zal hierin zijn grond hebben, dat die andere voorrechten reeds van zelf aan een kort tijdsverloop zijn gebonden, daar ze na eenigen tijd onmogelijk meer zijn uit te oefenen. Voor het voorrecht in al. 2 wordt een termijn bepaald in art. 1188.

3) Zie VOORDUIN, t. a. p. IV, op art. 1188.

744, 745 W. v. Kooph.], hetzij zij de vernietiging van een wettig tot stand gekomen huwelijk (artt. 146, 274 B. W.), hetzij zij de geheele of gedeeltelijke opheffing van wettig tot stand gebrachte rechtshandelingen en contracten (artt. 188, 189, 976, 1191, 1525, 1536, 1556 B. W.; 93, 232 W. v. Kooph.) bedoelen, zij alle geven op gronden van utiliteit of billijkheid exceptionneele rechtsvorderingen aan individuen tegen de consequentie van 's wetgevers rechtssysteem. Het consequent doorvoeren van een rechtssysteem moet noodwendig tot strengheid leiden, omdat het streven naar rechtszekerheid de raison d'être van een rechtssysteem is. Hierom toch moeten zekere wettig tot stand gekomen rechtsbetrekkingen voor onverbreekbaar verklaard worden, en vaste rechtsbeginselen ten opzichte van allen gelijkelijk gevolgd worden, die door geene bizondere voorrechten mogen worden aangetast. Hiertegen geeft de wetgever slechts op grond van billijkheid, die de eischen van het strenge rechtssysteem niet uit het oog mogen doen verliezen, exceptionneele rechten. Gaat het niet aan bij andere gewone rechten den rechthebbende tot uitoefening daarvan binnen zekeren bepaalden tijd te willen dwingen, deze exceptionneele rechten moeten aan een termijn worden gebonden, die geëischt wordt door het openbaar belang, dat een spoedige herstelling van het rechtssysteem vordert, hetgeen niet strijdt met de billijkheid, omdat bij deze soort van rechten men met reden een spoedige uitoefening van den rechthebbende kan en mag verwachten [1]).

Dat deze gedachten den wetgever bij het vaststellen van vervaltermijnen geleid hebben, blijkt ten duidelijkste uit de genoemde artikelen.

Hierna kan met vrucht een onderzoek ingesteld wor-

---

1) Zie boven, pag. 75—77.

den naar die artikelen, waarin de wetgever onduidelijker heeft gesproken, maar waarbij wij toch vermoeden, dat van vervaltermijnen en niet van verjaring sprake is. Wij noemden als zoodanig reeds de artt. 113, 1085, 1156, 1162, 1170, 1416, 1490, 1645, 1729, 2014 B. W. en 95 W. v. Kooph. Dat wij hierbij geene conclusiën mogen trekken uit de uitdrukking »verjaren", die in sommige van deze artikelen gebezigd wordt, is duidelijk. Want, daargelaten nog dat juist de onduidelijkheid der woorden aanleiding tot ons onderzoek geeft, leert de uitdrukking »verjaren" ons niet meer, dan dat de wetgever ten gevolge eener al te getrouwe navolging van den Code Napoléon, gedachteloos dit woord ter neêr schreef, daaraan geen anderen zin hechtende, dan die van de taal des dagelijkschen levens, die elk na een zeker tijdsverloop te niet gaan van een recht verjaring noemt.

Voor een nauwkeurige toetsing van alle deze artikelen is hier geen plaats. Op slechts eenige zij meer in 't bizonder gewezen. Vooral heeft de tijdsbepaling van art. 1162 B. W. 1), dikwijls de aandacht getrokken, vooral met het oog op de vraag of zij al of niet tegen minderjarigen liep 2). Belangrijk voor deze vraag was een proces, dat in het jaar 1852 werd gevoerd voor de Leidsche Rechtbank. Er was op grond van benadeeling voor meer dan een vierde een eisch tot nietigverklaring eener boedelscheiding ingesteld. 't Was reeds ongeveer tien jaar geleden, dat de boedelscheiding was tot stand gekomen, maar daar de eisch voor minderjarige erfgenamen werd gedaan,

---

1) De regtsvordering tot vernietiging (der boedelscheiding) verjaart door het tijdsverloop van drie jaren, te rekenen van den dag der boedelscheiding.

2) Zie Jur. Vraagal. I, 393; Regtsgel. Adv. V, 93.

meende de eischeresse, omdat volgens art. 2024 B. W. de verjaring niet tegen minderjarigen loopt, dezen eisch alsnog te kunnen instellen. Deze eisch werd weêrlegd in een pleidooi van groote wetenschappelijke waarde door mr. J. E. GOUDSMIT, die in dat geding als advocaat voor de gedaagden optrad [1]).

Hij wees er op, dat men uit het oog verloor »het »door de wetenschap ons aangeduide verschil tusschen de »eigenlijk gezegde verjaring en de zoogenaamde termijnen, »tusschen de praescriptie en hetgeen de Fransche auteurs »noemen la déchéance. Men blijft hangen aan een woord, »zonder tot den geest en de strekking der regtsinstelling »door te dringen. De verjaring, blijkens art. 1983 en »het opschrift van de derde afdeeling van den 7den titel, »is niets anders dan het middel om eigendom te verkrijgen »of bevrijd te worden van eene verbintenis, tot welker »uitvoering de regtsvordering is strekkende. Deze verjaring »loopt niet tegen minderjarigen. De déchéance daarentegen »is de vervallen-verklaring van de bevoegdheid om eenig »regt uit te oefenen, om iets te doen [2]), ten einde zeker»heid voor een nog niet geboren recht te erlangen, of »wel, om iets in regten te eischen of in eenig verloren »regt hersteld te worden: eene bevoegdheid, welke de wet »aan vaste onveranderlijke termijnen vastbindt, zoodat »hier de gewone regels der verjaring niet van toepassing »kunnen worden gemaakt, »puisque, gelijk TROPLONG zegt »(in zijn werk sur la prescription n°. 27), la déchéance »a un caractère de pénalité plus marqué que la prescrip»tion." En nu is het even zeker, dat het regt om »wegens benadeeling vernietiging eener overeenkomst te »vragen, behoort tot die bevoegdheden, die aan vaste

1) Zie Weekb. v. h. Regt n°. 1368.

2) Zie pag. 85—87.

»tijdstippen gebonden zijn, of liever die binnen een be-»paalden tijd moeten worden uitgeoefend à peine de »déchéance. Hier immers grijpt men, om het zoo eens »uit te drukken, in een gevestigden regtstoestand wijzigend »en vernietigend in, en, waar het geldt eene dergelijke »afwijking van normale regtstoestanden, moet de termijn, »binnen welken van zoodanige exceptionnele hulpmiddelen »gebruik wordt gemaakt, ook streng toegepast en onaf-»hankelijk worden gemaakt van de persoonlijke hoedanig-»heden van diegenen, die dezelve aanwenden.". Zich nog beroepende op het duidelijker sprekende art. 2084 van het Ontwerp van 1820: »het regt om relief te vorderen (tegen de gemaakte scheiding) gaat verloren door een tijdsverloop van vier jaren na de gedane scheiding", verwees mr. GOUDSMIT ten slotte naar de Romeinsche in integrum restitutio en naar DELVINCOURT, TOULLIER, DURANTON, en VAN BONEVAL FAURE. Ook het Openbaar Ministerie deelde deze zienswijze en kwam uitvoerig op deze beweringen terug, o. a. overwegende, dat: »in casu van iets geheel anders »sprake is dan van de verjaring, het allezins regtmatig »verlangen namelijk om, door het tijdvak te regelen, »gedurende hetwelk de regtsvordering tot vernietiging eener »boedelscheiding openstaat, de zekerheid der eigendommen »te beveiligen, en den eenmaal wettig gevestigden toestand »onwankelbaar te handhaven, zoodat de meeste schrijvers »het daaromtrent eens zijn, dat veeleer aan een algeheel »wegvallen van de bevoegdheid, om na den gestelden »termijn boedelscheiding te vragen, te denken is" [1]). De Rechtbank ontzeide bij vonnis van 18 mei 1852 [2]) den eisch, maar scheen toch nog niet geheel doordrongen van

---

1) Zie de Conclusie van den Officier van Justitie mr. D. TIEBOEL SIEGENBEEK, in W. 1370.

2) W. 1370.

het principieel verschil van verjaring en vervaltermijnen, daar zij, na nog gewezen te hebben op art. 1558 B. W., niet verder kwam dan tot de overweging: »dat art. 2024 B. W. »ten deze niet is van toepassing, dewijl hier een der ge»vallen, bij de wet bepaald, aanwezig is, waarin *de* »*verjaring* tegen minderjarigen loopt."

Hetzelfde valt te zeggen van het Provinciaal Gerechtshof in Zuid-Holland, dat, bij uitspraak van 30 nov. 1853 [1], het vonnis der Leidsche Rechtbank woord voor woord bevestigde, terwijl in antwoord op eene memorie der appellante, de geïntimeerden in eene uitvoerige memorie nog eens helder en duidelijk den aard van het hier aanwezige geval van déchéance hadden uiteengezet [1].

Dat in art. 1162 een vervaltermijn aanwezig is wordt nog bevestigd door art. 1170, waarin wij een volkomen analoog geval vinden, waarin ook van verjaren wordt gesproken, maar waarvan wij bij VOORDUIN [2] vinden aangeteekend — zooals reeds werd gemeld — dat de Regeering op de vraag eener afdeeling antwoordde: »dat »soortgelijke regtsvorderingen *door een kort tijdsverloop* »behooren te worden *beperkt*."

Al wat hier van de artt. 1162 en 1170 gezegd is, geldt a fortiori van art. 1490, deze bepaling inhoudende: »In alle gevallen waarin eene regtsvordering tot nietigverklaring eener verbintenis (daaronder begrepen die waarvan bij artikel 1377 wordt gehandeld) niet bij eene bijzondere wetsbepaling tot eenen korteren tijd is beperkt, duurt dezelve vijf jaren." Dit is de in integrum restitutio, de rescissoire actie bij uitnemendheid. Behalve aan minderjarigen en onder curatele staanden, die door hun gemis aan handelingsbevoegdheid verhinderd worden eene wettige

---

1) W. 1506.

2) T. a. p. IV, op art. 1170.

rechtshandeling te verrichten, zoodat de door hen gesloten verbintenissen ipso jure nietig zijn, wordt deze actie tegen wettig tot stand gekomen rechtsbetrekkingen gegeven aan enkele individuen, die daardoor benadeeld zijn geworden en die dus ter wille der billijkheid alleen daarmeê worden geholpen. Een duidelijker voorbeeld van de soort van acties, die de wetgever door een vervaltermijn heeft willen beperken, is ondenkbaar. Zoo ergens, dan moet hier volgens den blijkbaren wil des wetgevers een vervaltermijn worden geconstateerd [1]; trouwens, de woorden van het artikel: de rechtsvordering »*duurt vijf jaren*", indien zij »niet bij eene bijzondere wetsbepaling tot eenen korteren tijd is *beperkt*", zijn zeker 't allerminst met deze opvatting in strijd.

Tot hetzelfde resultaat leidt een onderzoek naar de tijdsbepalingen van artt. 1085 [2], 1645 [3], 1729 B. W. [4], waarin acties worden gegeven, die een rescissoir karakter dragen. Doch in de actie van art. 1729 zien wij niet alleen een rescissoir element, zij draagt ook een poenaal karakter, evenals de actie van art. 1416 B. W. Dat deze

---

1) Zie Ontw. 1820 artt. 3533 en 3549; VAN BONEVAL FAURE, t. a. p.; DIEPHUIS, Ned. Burg. Regt. IX 655; DELVINCOURT, tom. II p. 841 (ed. Par.); TOULLIER, tom. IV p. 212, n°. 604 (ed. Belge); W. 1368, 1370; Hof v. Zeel. 19 febr. 1856, W. 1746. Zie over de déchéance der actio Pauliana van art. 1377: P. L. A. COLLARD. „De actio Pauliana", diss. Utr. 1880.

2) Zie VOORDUIN, t. a. p. IV, op art. 1085.

3) Zie artt. 3600 en 2689 Ontw. 1820; 1792 en 2270 C. N.; VAN BONEVAL FAURE, t. a. p. Zie over de vraag, hoever zich de aansprakelijkheid des aannemers uitstrekt, en of men nog na den termijn van 10 jaar een actie mag instellen wegens gebreken, vóór afloop der 10 jaar ontdekt: DIEPHUIS, t. a. p. VII; FAURE, t. a. p.; Regtsgel. Adv. VII 101; Rechtb. Amst. 11 jan. 1870, N. R. B. XX 243.

4) FAURE, t. a. p.; Ontw. 1820, art. 2385.

acties daarom reeds aan vervaltermijnen zijn verbonden, leert ons de geschiedenis, wanneer wij den blik vestigen op de poenale actiones praetoriae, op de beteekenis van wier annaliteit wij reeds wezen. [1])

In de overige artikelen, welker onderzoek wij ons ten doel stelden, vinden wij vervaltermijnen, omdat daarin acties op utiliteitsgronden aan enkele individuen worden gegeven tegen de consequentie van 's wetgevers rechtsbeginselen in. Zoo wordt de actie van art. 113 B. W. [2]) gegeven tegen het beginsel, dat trouwbeloften geen grond tot een actie opleveren; die van art. 1156, evenals het voorrecht van boedelbeschrijving, dat men ook slechts binnen een korten tijd mag doen gelden, tegen het beginsel, dat de boedel des erflaters met lasten en lusten op den erfgenaam overgaat, die van art. 95 W. v. K. [3]) tegen de gewone regelen der aansprakelijkheid. Bizonder de aandacht verdient nog art. 2014 B. W. »Met betrekking tot roerende goederen die noch in renten bestaan, noch in inschulden welke niet aan toonder betaalbaar zijn, geldt het bezit als volkomen titel. Niettemin kan degene die iets verloren heeft of aan wien iets ontstolen is, gedurende drie jaren, te rekenen van den dag waarop het verlies of de diefstal heeft plaats gehad, het verlorene of gestolene als zijn eigendom terugvorderen van dengenen in wiens handen hij hetzelve vindt, behoudens het verhaal van den laatstgemelde op dengenen van wien hij het bezit bekomen heeft, en onverminderd de bepaling van artikel 637." Van usucapio of praescriptie kan hier geen sprake zijn. »Art. 2014[b] terminum huic actioni praefinit, ut ne de

1) Zie pag. 53—60.

2) Zie artt. 145, 148 Ontw. 1820; Ontw. 23 nov. 1821; VOORDUIN, t. a. p. II; BOONACKER, „Iets over déchéance van rechtsvorderingen" diss. Leiden 1879, pag. 28.

3) BOONACKER, t. a. p. pag. 38; VOORDUIN, t. a. p. VIII.

»praescriptione quidem agere dicendus sit." [1]) Uitdrukkelijk toch plaatst de wetgever de regel: »en fait de meubles la possession vaut titre," voorop [2]). Doch de strenge consequente doorvoering van deze regel zou, in 't bizonder in geval van verlies of diefstal, grove onbillijkheden met zich medebrengen. Daarom geeft de wetgever 't recht om, tegen de vooropgestelde regel in, de verloren of gestolen zaak terug te vorderen, maar slechts: »gedurende drie jaren, te rekenen van enz." »Itaque domi»nium, quod proprie jam amissum est, per hoc triennium »retinendi conceditur facultas. Est igitur terminus actioni »instituendae praescriptus, quo finito ipsa actio mori»tur" [3]). De vervaltermijn moest in 't openbaar belang worden daargesteld, opdat de beginselen der wet niet langer, dan ter wille der billijkheid noodig was, zouden worden geschonden.

't Is er verre vandaan, dat deze opgave van artikelen uit onze burgerlijke- en handelswetgeving, waarin vervaltermijnen voorkomen, op volledigheid zou kunnen aanspraak maken [4]). Toch wenschen wij het hierbij te laten, mee-

---

1) Van Boneval Faure, t. a. p. pag. 57.

2) Van Boneval Faure, t. a. p.: „Scilicet regula illa a jure „Romano plane recedit. Originem repetit ex jure Germanico, ex „quo in antiquum Gallorum jus recepta est, ex hoc in codicem „Napoleonticum et hinc in codicem, quo utimur, patrium transiit."

3) Van Boneval Faure, t. a. p. pag. 20.

4) Opzettelijk zijn in die opgave de artt. 206 en 207 W. v. K. weggelaten. Evenmin als aan mr. Boonacker (t. a. p. pag. 46) is het ons tot nog toe duidelijk, waarom de tijdsbepalingen in die artikelen, of zelfs alleen van art. 207, voor vervaltermijnen zouden gehouden moeten worden. Met belangstelling zien wij daarom het 2e deel van het aangehaalde werk van dr. Grawein te gemoet, waarin zal worden aangetoond, dat „die Wechselverjährung nicht „einen Fall echter Verjährung, sondern einen Fall gesetzlicher

nende, dat in den loop van dit geschrift genoegzame gronden zijn aangewezen, waarop men 't aanwezig zijn van vervaltermijnen behoort te constateeren, zoodat men een toetssteen heeft voor alle twijfelachtige gevallen. Op het verschil in wezen en aard tusschen verjaring en vervaltermijnen zal, met het oog op de praktische gevolgen, in het volgende hoofdstuk nog worden teruggekomen. Over de raison d'être van vervaltermijnen en den aard der acties, daaraan onderworpen, zij nog dit opgemerkt. Onjuist is de bewering, dat er gevallen zouden zijn, »waarin »de wetgever acties toekent maar met uitdrukkelijke be»perking tot een bepaalden tijd, en wel in dien geest, »dat hij het recht beperkt tot dien termijn, *omdat* het »rechterlijk onderzoek naar het bestaan van dat recht »moeielijk, ja soms onmogelijk zou zijn, indien beroep »daarop na langen tijd was toegestaan [1]." De veronderstelde moeielijkheid van een rechterlijk onderzoek kan onmogelijk de grond zijn om recht te geven of te ontnemen, in geen geval mag hieraan het recht worden opgeofferd. Wel mag de wetgever deze overweging in aanmerking nemen bij het bepalen van *de lengten* van den termijn, b. v. bij de actio wegens vitia redhibitoria, maar de termijn op zich zelf wordt aangenomen, omdat door 't voortdurend bestaan der actie het rechtssysteem of de rechtsbeginselen, door de wet gehuldigd, zouden worden in gevaar gebracht. Even onjuist is de bewering, dat de acties, die de wetgever aan vervaltermijnen bindt, acties zouden zijn, die hij à contre coeur zou gegeven hebben [2]. Het tegendeel is waar: de wetgever gaf juist die acties, omdat hem het niet geven

---

„Befristung repräsentirt", hetgeen voorzeker ook voor ons recht van groot belang zal zijn. Men vergete daarbij echter niet, dat GRAWEIN een verkeerde methode volgt.

1) BOONACKER, t. a. p. pag. 23.

2) BOONACKER, t. a. p. pag. 24.

daarvan, het volhouden aan zijn streng systeem, à contre coeur was. Meer ingenomenheid verdient de bewering, dat de begrensde acties anomalieën [1]) zijn, indien men dat woord »anomalie" in dien onschuldigen zin opvat, dat men daarmeê bedoelt, dat die acties niet behooren tot dat type van rechten of rechtsvorderingen, die behooren tot het systeem van den wetgever of daaruit onmiddelijk voortvloeien en dus in zekeren zin in strijd zijn met 't systeem en 't daarin formeel vastgestelde recht. Maar in geen ander opzicht mag men die acties anomalieën noemen — juister ware de benaming: abnormiteiten — daar zij de eischen van het strenge recht vereenigen met de eischen der billijkheid en der rechtvaardigheid, die de wetgever toch voorzeker niet ter wille van een rechtssysteem uit 't oog mag verliezen. Wel mocht de wetgever deze acties ter wille van zijn systeem, en dus in 't openbaar belang, ter wille van de zekerheid van de personen en eigendommen, die door 't systeem beoogd wordt, aan een grens binden [2]), zoodat na den gestelden termijn de eischen van 't systeem weder geheel werden vervuld [3]). Dit streed niet met de billijkheid; hij toch, die zijn recht in gevaar ziet gebracht door een formeel vastgestelden rechtstoestand zal van zelf spoedig alle mogelijke middelen, die hem ten dienste staan, aangrijpen, om het door hem geleden nadeel te herstellen en het te verwachten nadeel te voorkomen; doet hij dit niet, dan mag men met recht veronderstellen, dat er geen nadeel geleden is of dat de benadeelde van zijn recht heeft afstand gedaan [4]). Men kan den individuën niet langer

---

1) Boonacker, t. a. p.

2) Zie Grawein, t. a. p. § 14, pag. 224—226.

3) Dit laatstgemelde doel der vervaltermijnen vindt men niet bij Grawein, zie pag. 217—219.

4) Zie Grawein, t. a. p. § 14, pag. 219—224.

vrijheid geven om door hun talmen aan de door de wet gevestigde rechtszekerheid afbreuk te doen.

Nu zijn er wellicht begrensde acties, die niet aan het hier gezegde beantwoorden; in 't bizonder denke men aan de acties, die een poenaal karakter dragen, en wier vervaltermijnen berusten deels op het begrip der poenaliteit zelve, deels op de tot in het oudere Romeinsche recht doordringende geschiedenis dier acties. Ook in de Nederlandsche burgerlijke wetgeving bevinden zich hiervan enkele voorbeelden, waarop wij wezen.

Maar deze daargelaten, vinden wij in bovenstaande beschouwingen de gedachte, die den modernen wetgever, die zoowel de taak van den Romeinschen Senatorialen of Keizerlijken wetgever, als van den Praetor op zijne schouderen torscht, bij het vaststellen van vervaltermijnen heeft geleid.

DERDE HOOFDSTUK.

PRAKTISCHE VERSCHILPUNTEN TUSSCHEN VERJARING EN VERVALTERMIJNEN.

---

§ 1. Inleiding.

Na de voorafgaande beschouwingen mag het overbodig geacht worden uitdrukkelijk te betoogen, dat er aan overeenkomst tusschen verjaring en vervaltermijnen niet meer te denken valt. De vereischten van een verloop van tijd en van het niet-uitoefenen van een recht zou men als overeenkomstige kenmerken kunnen beschouwen, doch dan alleen als zoodanig; én het verloop van tijd, én het niet-uitoefenen van een recht moeten bij beide onder geheel verschillende omstandigheden plaats hebben en laten bij beide hun invloed op het vervallen van het recht op verschillende wijze gevoelen. Van het grootste belang nu is het praktische verschil tusschen verjaring en vervaltermijnen. Juist met het oog hierop vooral zijn de voorafgaande beschouwingen belangrijk. Toch zullen hier slechts kortelijk de praktische verschilpunten worden aangewezen; kortelijk, omdat uitvoerigheid overbodig is. Die praktische verschilpunten toch vloeien als van zelf voort uit het principieele verschil; het verschil in werking en gevolgen van verjaring en vervaltermijnen is immers niets dan de logische deductie van eenige regelen uit het verschillend begrip van verjaring en van vervaltermijnen en uit het

essentieele verschil van de rechten, daaraan onderworpen. Die principieele verschilpunten stelle men zich dus helder voor oogen.

Verjaring — hier is natuurlijk slechts sprake van de extinctieve verjaring — is het te niet gaan van een recht ten gevolge van een toestand van niet-schuldigheid, wanneer deze gedurende een bepaalden tijd tusschen schuldeischer en schuldenaar heeft voortgeduurd. Die toestand wordt in 't leven geroepen en gehouden door het niet-uitoefenen van het recht door den schuldeischer onder bepaalde omstandigheden. Vervaltermijnen bepalen den duur van een recht, dat slechts tot aan een bepaald tijdstip gegeven wordt; met het verstrijken van den termijn vervalt het recht; op het bepaalde tijdstip houdt het op te bestaan. De korte duur van het recht behoort tot zijn wezen.

Die vervaltermijnen berusten op utiliteitsgronden; zij stellen een grens aan rechten, ter wille eener in de maatschappij noodzakelijke rechtszekerheid, terwijl de verjaring het uitvloeisel is van een rechtsbeginsel, van het beginsel, dat uit het gedurende langen tijd voortduren van rechtstoestanden rechten kunnen geboren worden of dientengevolge kunnen te niet gaan. Aldus wordt bij de verjaring een oorspronkelijk onbegrensde actie opgeheven, wanneer de vereischten daartoe aanwezig zijn, door de niet-uitoefening van den schuldeischer als werkende oorzaak.

Hieruit volgt allereerst, dat bij de verjaring de duur van den tijd, waarna het recht zal te niet gaan, in elk concreet geval afhangt van de omstandigheden, terwijl bij de vervaltermijnen de lengte van dien tijd onmiddelijk bekend is; men weet juist op welken dag het recht ontstaat, en op welken dag het eindigt.

Over 't algemeen zijn de vervaltermijnen korter dan de voor de verjaring vereischte tijd, maar uit dit uiterlijk

kenmerk mag, omdat 't niets bewijst en vele uitzonderingen heeft, niet de minste conclusie worden getrokken.

---

§ 2. De aanvang van het tijdsverloop.

Uit het begrip van verjaring volgt, dat de voor de verjaring vereischte tijd eerst begint te loopen van het oogenblik, waarop de vereischte toestand van niet-schuldigheid aanvangt, van het oogenblik, waarop de niet-uitoefening van het recht kan geconstateerd worden. Bij voorwaardelijke rechten begint natuurlijk die tijd eerst te loopen van het oogenblik, waarop de voorwaarde vervuld is. Bestaat er een pactum de non petendo intra certum tempus, dan is het even duidelijk, dat de verjaring eerst kan beginnen te loopen na afloop van den door dat pactum gestelden termijn.

Bij de vervaltermijnen is het anders. »Da die Zeit »bei der Befristung eines Rechts die Dauer seiner »Existenz umgrenzt, so muss auch die Frist eben in »dieser ihrer Eigenschaft als Existenzfrist nothwendig »schon von jenem Momente an zu laufen beginnen, in »welchem das befristete Recht ins Dasein tritt; dieses »kann also nicht einen Augenblick lang bestehen, ohne mit »demselben einen Schritt seinem prädestinirten Ende näher »zu thun [1]). Zelfs wanneer het een voorwaardelijk recht geldt, kan bepaald zijn, dat toch de termijn reeds bij den aanvang van het recht begint te loopen [2]). Dan is zulk een recht beperkt zoowel door de voorwaarde als door den termijn, maar beide beperkingen zijn onafhankelijk van

---

1) GRAWEIN, t. a. p. I § 3, 1 pag. 79.

2) GRAWEIN, t. a. p. pag. 83. De onjuistheid van GRAWEIN's meening, dat dit in 't algemeen geldt, volgt reeds uit zijn eigen voorbeeld: „Wenn ich mich z. B. für drei Jahre *von heute an* verpflichte, enz."

elkaar; de gestelde tijdgrens is onveranderlijk; is de termijn verstreken, dan heeft het recht opgehouden te bestaan, en dit kan niet herleven doordat de voorwaarde later vervuld wordt. Een pactum de non petendo intra certum tempus is niet in staat het verloop van den tijd op te schorten; dit geeft eene exceptie aan den schuldenaar, maar kan het recht van den schuldeischer niet uitbreiden, zelfs niet, zooals GRAWEIN 1) meent, wanneer »die »Parteien beim Abschlusse des Stundungsvertrages als selbst»verständlich voraussetzen, dass das in Folge der Concession »des Gläubigers vorne abgetrennte certum tempus an die »Existenzfrist rückwärts anzufügen sei." GRAWEIN voegt er echter bij, dat evenwel het opschorten van het tijdsverloop slechts schijnbaar is; »denn", zegt hij, en daarmede werpt hij zijne vooropgestelde meening omver, »in Wahrheit »beginnt der Fristenlauf schon früher, und es liegt ein, »allerdings nur durch concludente Handlung gesetzter, aber »immerhin völlig selbständiger constitutiver Akt vor, durch »welchen an die Stelle des kürzeren, ex lege befristeten »Rechtes ein längerlebendes, vertragsmässig befristetes »Recht gesetzt wird."

Maar dat laatste recht is dan een geheel nieuwe rechtsbetrekking, bij wijze van schuldvernieuwing bij onderlinge overeenstemming tusschen partijen tot stand gebracht; het oude recht blijft beperkt tot den ouden termijn, die ten opzichte van derden haar oorspronkelijk streng beperkend karakter behoudt. Daarin verschillen dus de vervaltermijnen van de verjaring, dat zij een juist aan te wijzen begin en een juist aan te wijzen einde hebben. Tenzij zij voorkomen bij voorwaardelijke rechten, als wanneer zij aanvangen oogenblikkelijk na het vervullen der voorwaarde, beginnen zij onmiddelijk te loopen zoodra

1) GRAWEIN, t. a. p. pag. 87.

't recht ontstaat; meestentijds wordt dit uitdrukkelijk in de wet vermeld.

---

§ 3. Schorsing.

»Differentiae, quae inter praescriptionem temporalem et »temporum determinationes, quas terminos dicunt, obtinent, »inprimis spectant ad praescriptionem dormientem....." 1).

Daar de verjaring slechts plaats heeft door het gedurende zekeren tijd voortduren van een door een subjectieve handelwijze in 't leven geroepen toestand, zoo kan zij niet plaats hebben ten nadeele van hem, die niet kan handelen, en dus geen macht heeft dien toestand te veranderen, daar deze toestand slechts dan rechtskracht kan hebben, wanneer hij bestaat tusschen personen, die bevoegd zijn rechten tot stand te brengen en te vernietigen. Zoolang hunne onmacht duurt, loopt dus tegen zulke personen de verjaring niet, maar de loop van den verjaringstijd wordt geschorst voor den tijd, dat de onmacht duurt. Die schorsing kan dadelijk bij den aanvang plaats hebben, zoodat daarna eerst de verjaring begint te loopen, maar ook, wanneer de verjaring reeds begonnen en nog niet geëindigd was en dan zet de verjaring na opheffing van de reden der schorsing haren loop voort.

Uit het begrip van vervaltermijnen volgt, dat het daarbij geheel anders is. »Daarbij bestaat geene schorsing ten »behoeve van sommige personen, overeenkomstig art. 2024 »en v. B. W." 2). Hierbij is geen sprake van een toestand, waaraan de rechtskracht gedeeltelijk moet ontnomen wor-

---

1) Van Boneval Faure, t. a. p. pag. 15.

2) Diephuis, Ned. Burg. Regt. IX 656. Art. 2024 B. W.: Verjaring kan niet beginnen noch voortgaan tegen minderjarigen en tegen degenen die onder curatele gesteld zijn, uitgezonderd in de gevallen bij de wet bepaald.

den, omdat hij bestaat tusschen personen, wier handelen of nalaten geen rechtskracht kan hebben. Hier zou de schorsing een andere beteekenis hebben. »Die Hemmung »des Laufes der Existenzfrist eines temporalen Rechts wäre »gleichbedeutend mit einem Hinausrücken des Endtermines »und dieses wieder identisch niet einer Erstreckung der »zeitlichen Extension des Rechtes oder mit einer nachträg»lichen Vermehrung jener Rechtswirkungen, welche durch »die das betagte Recht erzeugende Thatsache nur in streng »limitirten Masse ins Dasein gerufen wurden. Vermehrtes »Recht ist aber neues Recht, und solches kann lediglich »durch eine neue rechtsbegründende Thatsache hervorge»bracht werden. Da nun jene hindernden Umstände, welche »eine Hemmung des Laufes der Verjährung bewirken, als »rechtserzeugende Thatsachen unmöglich angesehen werden »können, so sind sie auch unfähig in Form einer Hemmung »des Laufes der Existenzfrist eines betagten Rechtes den »Endtermin desselben hinauszuschieben." 1) Door hier schorsing aan te nemen zou ook het doel der vervaltermijnen geheel verijdeld worden. Dat doel toch, dat zich laat kennen uit de acties, aan vervaltermijnen gebonden, is rechtszekerheid of handhaving van de op utiliteitsgronden geschondene strenge rechtsbeginselen, en dit kan niet bereikt worden, wanneer, ten gevolge van het aannemen van redenen van schorsing, de bepaalde termijn in het oneindige zou kunnen worden uitgebreid.

De regel: contra non valentem agere non currit praescriptio, blijft hier dus volstrekt buiten toepassing.

---

1) GRAWEIN, t. a. p. § 4 I pag. 92. Zie ook pag. 94—96, meêgedeeld wordt, hoe de wetgever te gemoet kan komen aan al te groote onbillijkheden, die uit de consequentie van het beginsel zouden kunnen voortvloeien.

§ 4. Stuiting.

Uit het begrip verjaring volgt reeds, dat haar loop door verschillende middelen kan gestuit worden. De vereischte toestand van niet-schuldigheid kan slechts bestaan door het voortdurend niet-gebruikmaken van de maatregelen tot instandhouding van het recht. Zoodra een van die maatregelen wordt gebruikt, bestaat er geen toestand van niet-schuldigheid; die maatregel constateert het bestaan van het recht en de verplichting. Die maatregelen worden voor ons recht aangewezen in artt. 2015—2022 B. W., als daar zijn aanmaning, dagvaarding, of wel erkentenis, die kan plaats hebben door woorden of door daden, door constitutum, accessoire stipulatie, rentebetaling, als wel door borgstelling, pandgeving of andere rechtshandelingen. Al die maatregelen houden het recht in stand, en stuiten daardoor den reeds aangevangen loop der verjaring, maar zij scheppen geen nieuw recht. »Die Unterbrechungs-»gründe der Verjährung sind also nicht rechtserzeugender, »sondern nur rechtsschützender oder erhaltender Natur." [1]) Daarom juist kan er van stuiting van den loop eens vervaltermijns geen sprake zijn [2]). 't Is toch immers duidelijk, dat door het recht over de eenmaal door de wet gestelde grens uittebreiden, er nieuw recht zou ontstaan. Nu kunnen de bij de vervaltermijnen betrokken personen wel nieuw recht tot stand brengen, zij het door constitutum of welke overeenkomst ook, maar dat is dan ook een geheel nieuw recht, dat beheerscht wordt door de bepalingen der overeenkomst, en slechts geldig is voor hen, met wier toestemming het is tot stand gebracht. »Es setzt an die »Stelle der hinfälligen actio temporalis ein neues dauerndes

1) Grawein, t. a. p. § 5 I pag. 101.
2) Diephuis, t. a. p. IX 656.

»Verhältniss, so dass nunmehr erstere ohne Schaden zu »Grunde gehn kann. Das diem exire vermag es nicht »aufzuhalten" [1]). Ten opzichte van derden blijft het oude recht bestaan, totdat de vervaltermijn verstreken is.

Door niets kan het ondergaan van het recht verhinderd worden dan door het instellen der actie binnen den voorgeschreven termijn, d. w. z. door uitoefening van het recht [2]). Wat de litis contestatio was voor de oude actiones temporales [3]), is de instelling der actie voor de hedendaagsche vervaltermijnen. Dit ligt ook meestal in de woorden zelve, waarmeê de wet vervaltermijnen vaststelt, als: *de rechtsvordering duurt* zooveel tijd, of: men heeft *'t recht om binnen zooveel tijd te vorderen* enz. Is de actie ingesteld, dan heeft de termijn geen kracht meer. Al is de termijn vóór het wijzen van het vonnis verstreken, toch blijft het recht bestaan volgens het beginsel van de terugwerking van de kracht van het vonnis. En ook als het vonnis gewezen is, bestaat er geen termijn meer. »Dass einem temporalen Rechte auf dem Wege seiner »Umwandlung in eine actio judicati die zeitliche Schranke »genommen werde, daran ist nemlich nicht zu zweifeln. »Denn der obsiegende Kläger stützt von nun an seinen »Anspruch nicht mehr auf den ursprünglichen, nur zeitlich »limitirte Rechtswirkungen begründenden Thatbestand, »sondern auf das Urtheil" [4]).

---

1) Aldus DEMELIUS, t. a. p. I § 9 over het constitutum bij de oude actiones temporales. Hij wijst daarbij op l. 18 § 1. Dig. de pec. const. 13, 5: „Proinde et temporali actione obligatum constituendo, Celsus et Julianus scribunt, teneri debere, licet post constitutum dies temporalis actionis exierit."

2) Zie Rechtb. Maastr. 30 juni 1855, W. 1679. Kantonger. Hindel. 27 aug. 1857, N. R. B. VIII 378.

3) Zie DEMELIUS, t. a. p.

4) GRAWEIN, t. a. p. pag. 122. Uitvoerig wordt door hem de stuiting behandeld op pag. 97—126.

Hier geldt dus nog de regel van het klassieke Romeinsche recht: »omnes actiones, quae morte aut tempore »pereunt, semel inclusae judicio salvae permanent" [1]).

---

§ 5. Het gevolg van het verstrijken van den verjaringstijd of van den termijn.

Na onze beschouwingen over de verjaring blijft nog de groote vraag over, of inderdaad de tijd, door de wet voor het verjaren der actie bepaald, door uitgebreidheid of omstandigheden genoegzame kracht heeft kunnen uitoefenen om het geheele recht zelf te vernietigen, m. a. w. of men na het verjaren der actie nog het bestaan eener natuurlijke verbintenis mag aannemen. Deze quaestie zal hier buiten bespreking blijven [2]).

Wij volstaan met er op te wijzen, dat, hoe men deze vraag ook voor de verjaring wenscht te beantwoorden, er bij rechtsvorderingen, die de wet aan vervaltermijnen heeft verbonden, van het bestaan eener natuurlijke verbintenis na 't verstrijken van die termijnen geen sprake kan zijn. Dit volgt duidelijk uit het begrip van begrensde rechten, waarop reeds zoo herhaaldelijk werd gewezen, te duidelijk om er langer bij stil te staan [3]).

---

1) Gajus in l. 139 pr. D. de div. reg. jur. ant. 50, 17.

2) Zie hierover 't zeer belangrijke betoog van Grawein, t. a. p. § 8 I pag. 140—162, waarin hij op argumenten, ontleend aan de gevolgen van de vrijwillige betaling, in solutum datio, novatie en compensatie, en aan de borgstelling en 't pandrecht, 't voortbestaan eener natuurlijke verbintenis, althans voor 't Oostenrijksche recht, constateert.

De meeste meeningen omtrent de strijdvraag kan men bijeengebracht vinden in een dissertatie: „Blijft na de verjaring nog eene Naturalis Obligatio over?" van W. J. J. Besier, Utr. 1880.

3) Zie Grawein, t. a. p. pag. 162—166.

§ 6. De toepassing door den rechter.

Ten opzichte van de toepassing van het tijdsverloop door den rechter, doet zich zeker het meest belangrijke praktische verschilpunt voor.

»De regter mag ambtshalve het middel van verjaring »niet toepassen" [1]). Hoe zou dit ook mogelijk zijn? Hoe kan de rechter weten of aanwezig is, al wat voor de verjaring wordt vereischt? Dat de vereischte toestand gedurende den vereischten tijd heeft voortgeduurd, kan hem slechts blijken, indien partijen hem dat believen te bewijzen. »Verjaring is een middel om, door het verloop van eenen zekeren bepaalden tijd, en onder de voorwaarden bij de wet bepaald, iets te verkrijgen of van eene verbindtenis bevrijd te worden," zegt art. 1983 B. W. Maar of die bij de wet bepaalde voorwaarden werkelijk vervuld zijn, staat alleen ter kennisse der partijen. En, wat meer zegt, een noodwendige, essentieele factor van den verjaringstoestand is de wil van de partijen. Want die toestand is slechts een rechtstoestand, die rechten kan voortbrengen en vernietigen, wanneer de wil daarbij komt, d. w. z. bij de usucapio de wil om de zaak te behouden, en bij de extinctieve verjaring de wil om een recht niet uit te oefenen, omdat men, zij 't ook ten gevolge van misverstand, zich niet van dat recht bewust is. En zoo verklaart zich de exceptieve werking uit het begrip zelf der verjaring. Al moge dit laatste, nl. dat de exceptieve werking der verjaring zich uit het begrip zelf laat verklaren, niet algemeen erkend zijn [2]), de regel, dat de verjaring een rechtsmiddel is, dat de rechten niet ambtshalve mag toepassen, is in bijna alle moderne wetgevingen uitdrukkelijk erkend, of, waar hij ontbreekt,

---

1) Art. 1987 B. W.

2) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 9 I pag. 167—172.

door de praktijk ingevoerd. Ten opzichte der vervaltermijnen bestaat zulk een uitdrukkelijke bepaling niet. Uit het begrip van vervaltermijnen volgt echter dat hier van een slechts ope exceptionis werkend rechtsmiddel geen sprake is. Het ambtshalve toepassen is hier onvermijdelijk. Wanneer A. eene in integrum restitutio instelt tegen een verbintenis, dan kan hij niet volstaan met zich te beroepen op een wettelijk recht om een restitutio in integrum in te stellen. Dat is de inhoud van zijn recht niet. De inhoud van zijn recht is deze: dat hij *binnen vijf jaar* een in integrum restitutio mag instellen. Wordt hij na die vijf jaar toegelaten, dan zou hem meer recht worden toegekend dan de wet hem geeft, en dit mag in geen geval door den rechter worden gedaan. Na de vijf jaar moet de eischer onmiddelijk worden afgewezen, omdat zijne actie geen schaduw van recht meer tot grond heeft. »Wenn nun der Kläger", zegt GRAWEIN [1]), »seinen An»spruch auf eine solche rechtsbegründende Thatsache stützt, »deren Wirkungen durch einen gesetzlichen dies ad quem »eingeschränkt sind, und wenn sich zugleich aus des »Klägers eigener Darstellung der Zeitpunkt des Eintrittes »dieser rechtsbegründenden Thatsache und hiemit zugleich »der Zeitpunkt des Beginnes des Laufes der Legalfrist »ergibt, dann ist das Urtheil darüber, ob der klägerische »Anspruch ein gegenwärtig vorhandener sei, oder nicht, »ein blosses Rechenexempel. Ergibt nun diese Rechnung, »dass die Legalfrist bereits vor Beginn des Rechtstreites »verstrichen war, dann steht das Petit des Klägers mit »dessen Fundamente in offenbarem Widerspruche: denn »der Kläger begehrt die Constatirung des Bestandes eines

---

1) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 9 II 172—174. Zie ook VAN BONEVAL FAURE, t. a. p. (Diss.) pag. 16, en van denzelfden: „Het Ned. Burg. Procesrecht," I § 33; UNGER, t. a. p. II § 122 noot 21.

»Rechtes, welches sich nach seinen eigenen thatsächlichen »Behauptungen als nicht mehr vorhanden erweist." Dat het nu wel eens voor zou kunnen komen, dat de rechter eerst ten gevolge der verklaringen en bewijzen der tegenpartij het verstrijken van den termijn zou kunnen constateeren, ontneemt niets aan den rechtsregel der toepassing ambtshalve.

De regel van het ambtshalve toepassen der vervaltermijnen heeft echter bestrijders gevonden. DIEPHUIS meent dat men dezen regel kwalijk kan aannemen, »wanneer men »bedenkt, dat de regter in het algemeen ambtshalve geen »regtsmiddel mag toepassen" 1). DIEPHUIS' conclusie is onjuist, omdat zij getrokken is uit de onjuiste praemisse, dat de vervaltermijnen tot de rechtsmiddelen zouden behooren. Dat zij in geenen deele tot de rechtsmiddelen behooren blijkt voldoende uit de voorafgaande beschouwingen omtrent het begrip van vervaltermijnen 2). Stelt men prijs op de onderscheiding, dan kan men veeleer de vervaltermijnen tot de rechtsgronden rekenen, daar het niet verstreken zijn van den termijn een onmisbare factor is van het recht van den eischer, en het verstrijken van den termijn een rechtsgrond daarstelt tot staving der verwering. Zoo zou men ook langs dezen weg komen

1) DIEPHUIS, t. a. p. IX 656. Zie ook TROPLONG, t. a. p. n°. 27, 88; DURANTON, t. a. p. XXI n°. 111; DALLOZ, Rép. t. a. p.; MERLIN, Rép. v° Prescr., I § 1 n°. 3; Rechtb. Maastr. 23 febr. 1843, W. 452.

2) 't Is inderdaad onbegrijpelijk hoe men in een vervaltermijn iets kan zien, dat naar een *middel* gelijkt. 't Is toch geen rechtsmiddel tot handhaving van recht, en evenmin een middel om van een verplichting bevrijd te worden. Is men toch binnen een bepaalden termijn tot iets gebonden, dan gaat de verplichting ipso jure onmiddelijk na 't verstrijken van den termijn te niet; er is niets geen middel voor noodig. Zoodra het middel, d. w. z. de verstreken termijn, dàar is, valt er niets meer te bevrijden.

tot het aannemen van de ambtshalve toepassing, daar, volgens art. 48 W. v. Burg. Regtsv. de rechters bij hunne beraadslagingen van ambtswege de rechtsgronden moeten aanvullen, welke niet door de partijen mochten zijn aangevoerd.

---

§ 7. Afstand.

»Men kan vooraf geen afstand doen van de verjaring, maar men kan wel afstand doen van eene verjaring welke reeds verkregen is", zegt art. 1984 B. W. Dit is de consequentie van de leer der exceptieve werking, zoowel als van de leer, dat de verjaring een *middel* is om iets te verkrijgen of van een verbintenis bevrijd te worden. Staat iemand dat middel ten dienste, dan kan de wet hem toch niet dwingen daarvan gebruik te maken. Maar dat neemt niet weg, dat aan de verjaring niets van haar kracht kan worden ontzegd; de verjaring heeft toch wel degelijk plaats gehad, ten gevolge waarvan de persoon, in wiens voordeel zij liep, een *verkregen recht* 1) heeft, waarvan hij afstand kan doen. De schuldeischer heeft dan ook stipt genomen zijn recht verloren, en alleen de wil van den schuldenaar kan zijn recht doen herleven; de schuldenaar doet daarmede eene soort van schenking aan zijne wederpartij. Vandaar dan ook, dat de bewering van GRAWEIN 2): »Der Verzicht »auf die bereits erworbene Verjährungseinrede ist daher »kein constitutiver Akt, sondern derselbe ist vielmehr »umgekehrt rechtsvernichtender Natur, der lediglich das »dem Schuldner zustehende Exceptionsrecht wieder auf»hebt", slechts waar is ten opzichte van den schuldenaar, daar de afstand voor den schuldeischer wel degelijk het

---

1) Art. 1985 B. W.

2) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 10 pag. 175 en 176.

karakter draagt van een »constitutiver Akt", daar hem niet alleen een verloren recht wordt teruggegeven, maar hij zelf tegen een volgende inroeping der verjaring uit de akte van afstand een exceptie ontleent tot in standhouding van zijn recht. Van een verstreken vervaltermijn kan natuurlijk geen afstand worden gedaan [1]). Hier is geen sprake van het laten voortbestaan van een recht, waaraan men door een door de wet gegeven middel zijn werking zou kunnen ontnemen. De afstand zou, daar het oude heeft opgehouden te bestaan, geheel nieuw recht scheppen, en daartoe is de akte van afstand niet in staat; dit kan alleen ontstaan uit een aan de vereischten der wet voldoende rechtshandeling.

»Allerdings", zegt GRAWEIN terecht, »können die Parteien »ein gleiches Recht, wie das befristete untergegangene »war, ins Leben setzen; es ist dann aber nicht das er»loschene Recht, welches fortbesteht oder neu entsteht, »sondern es tritt ein ganz neues, mit dem alten nur »seinem Inhalte nach übereinstimmendes Recht ins Leben, »zu dessen Entstehung alle diejenigen constitutiven Mo»mente erforderlich sind, welche zur Begründung eines »derartigen Rechtes überhaupt vorhanden sein müssen [2]). Dit geldt zoowel bij vervaltermijnen, die »alleen in 't belang van bijzondere personen", als voor die, welke in 't belang der openbare orde zijn vastgesteld, naar welke onderscheiding DIEPHUIS al of niet afstand wil toelaten.

---

1) Zie GRAWEIN, t. a. p. pag. 176—178. TROPLONG, t. a. p. n°. 27. DIEPHUIS, t. a. p. IX n°. 656.

2) Men houde in 't oog, dat hier in 't algemeen wordt geredeneerd en conclusieën worden getrokken uit het begrip van vervaltermijnen; en dat zeer dikwijls in concreto door den aard der actie en van de rechtshandeling of -toestand, waar zij tegen gericht is, het tot stand brengen van een dusdanig nieuw recht geheel onmogelijk is. Men denke b. v. aan art. 146 B. W.

Deze onderscheiding wordt reeds omvergeworpen door de bedenking, dat, zooals wij zagen, alle wettelijke vervaltermijnen zijn vastgesteld in 't belang der openbare orde. De afstand van een verkregen verjaring is het eenige, waardoor de partijen naar willekeur de werking en gevolgen van het tijdsverloop kunnen verijdelen. Op andere wijze kunnen zij geen verandering brengen in het door de wet bepaalde tijdsverloop, noch dit geheel opheffen of voor niet geldend verklaren. Onjuist is de meening van GRAWEIN, dat, hoewel een verjaarbare actie niet onverjaarbaar verklaard, noch het voor de verjaring in de wet bepaalde tijdsverloop verlengd kan worden, dit tijdsverloop echter wel bij privaat contract verkort kan worden, en dat een vervaltermijn evenzoo zoowel verlengd of verkort als geheel opgeheven kan worden [1]). Hoewel GRAWEIN zelf herhaalde malen wijst op het verschil van de wettelijke bepalingen en die van het naar aanleiding daarvan gesloten contract, komt zijn onjuiste meening toch voort uit een verwarring van de kracht der wettelijke bepalingen met de kracht en de beteekenis van het contract. Wanneer iemand een recht heeft, en de wet bepaalt, dat dat recht in 30 jaar zal verjaren, dan kan onmogelijk door een private overeenkomst bepaald worden, dat dat recht b. v. in 10 jaar zal verjaren; op dusdanige wijze mag niet door private overeenkomsten aan de wet gederogeerd worden. Wel kan door partijen overeengekomen worden, dat dat recht binnen 10 jaar moet worden uitgeoefend, zij het dan ook, dat er een vervaltermijn of een zoogenaamde praescriptio conventionalis wordt aangenomen; maar dan bevat dat contract geen verandering der wettelijke bepaling, maar een bepaling, die geheel op zich zelve staat. Vordert de schuldeischer na 10 jaar, dan wordt hem niet het

---

1) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 6 en 7 pag. 127—140.

wetsartikel betreffende de verjaring tegengeworpen plus het contract, maar geheel alleen het contract, waarbij hij zich verbonden heeft binnen 10 jaar te vorderen; het betreffende wetsartikel blijft ongeschonden bestaan.

Evenzoo bij de vervaltermijnen. Geeft de wet een beperkt recht, dan kan die beperking niet door privaat contract veranderd worden. Als de vervaltermijn veranderd werd, dan zou het geheele recht ophouden te bestaan, want de tijdsbeperking behoort tot de essentie van het recht, en er zou een geheel nieuw recht ontstaan. Is het aan den vervaltermijn gebonden recht een dusdanig, als niet door privaat overeenkomst kan tot stand gebracht worden, dan is er dus zelfs van een nieuw dusdanig recht geen sprake. In andere gevallen zijn partijen volkomen bevoegd zulk een nieuw recht tot stand te brengen; maar dat nieuwe recht wordt dan natuurlijk beheerscht door de bepalingen der overeenkomst, die alleen tusschen partijen gelden, en derden niet binden, voor wie de oude wettelijke bepaling in haar volle kracht blijft bestaan. De overeenkomst, waaraan zich de partijen dus bovendien binden, ontneemt niets aan de kracht van den wettelijken vervaltermijn, die blijft bestaan.

---

§ 8 Het bewijs.

»Een iegelijk die beweert eenig regt te hebben, of zich op eenig feit tot staving van zijn regt, of tot tegenspraak van eens anders regt, beroept, moet het bestaan van dat regt, of van dat feit, bewijzen," zegt art. 1902 B. W.

Hieruit volgt, dat hij, die zich op verjaring beroept, die verjaring heeft te bewijzen. Hij toch beroept zich op den gedurende den vereischten tijd bestaan hebbenden rechtvoortbrengenden of -vernietigenden toestand, dus op een

feit tot staving van zijn recht, of tot tegenspraak van eens anders recht. Dat bewijs zal zich echter bepalen tot het bewijs, dat de door de wet voor de verjaring bepaalde tijd verstreken is, terwijl dan aan den schuldeischer replicando het bewijs, wordt overgelaten, dat de verjaring ten gevolge van daden of feiten, die schorsing te weeg brachten, niet heeft plaats gehad.

Uit den regel, dat hij, die beweert eenig recht te hebben, het bestaan van dat recht moet bewijzen, volgt daarentegen, dat bij vervaltermijnen de eischer moet bewijzen, dat de termijn nog niet verstreken is. Wanneer toch de tegenpartij beweert, dat de termijn verstreken is, dan beroept hij zich daarbij volstrekt niet op een feit tot tegenspraak van eens anders recht, maar dan heeft dat deze beteekenis, dat het recht van den schuldeischer niet bestaat, omdat het recht na den termijn geheel ophoudt te bestaan. De schuldeischer moet dus het bestaan van zijn recht bewijzen, hetgeen onmogelijk is zonder het bewijs, dat de termijn nog niet verstreken is, daar dit tot de essentie van het recht behoort. »Die Frist bildet das »Mass für dem Umfang des Rechtes selbst; wie viel der »Berechtigte noch an Frist vor sich hat, ebensoviel hat »er noch an Recht vor sich. Wie viel an Recht dem Kläger »zusteht, das zu behaupten und im Falle des Widerspru»ches von Seite des Gegners auch zu beweisen, ist seine »Sache." Dit is niet in strijd »mit dem Grundsatze, dass »der Kläger nur die Entstehung, nicht aber das gegen»wärtige Bestehen des angesprochenen Rechtes zu beweisen »habe, indem der Fortbestand des einmal begründeten »Rechtes präsumirt wird. Denn da die Präsumtion des »Fortbestandes eines einmal begrundeten Rechtes ver»nünftiger Weise nur bei solchen Rechten Platz greifen »kann, welche ihrer Natur nach die Kraft zu immerwäh»rendem Bestande in sich tragen, so kann sich auch

»selbstverständlich der auf diese Präsumtion gebaute »Grundsatz für die Beweisvertheilung nur auf zeitlich »uneingeschränkte Rechte beziehen." 1)

---

§ 9. Conflict van wetten.

Wanneer de bepalingen omtrent verjaring en vervaltermijnen in een nieuwere wet in strijd zijn met de bepalingen daaromtrent in een oudere wet, die gold, toen het recht in quaestie gevestigd werd, doet zich 't volgende praktische verschil voor.

In de verjaring geeft de wet een middel tot verkrijging of vernietiging van rechten. Zoodra een nieuwe wet ontstaat houdt datgene, wat de oude wet daaromtrent bepaalde, op te gelden, omdat rechten verkregen en vernietigd worden met de middelen daarvoor door de heerschende wet aangegeven. De bepalingen der heerschende wet omtrent de verjaring gelden voor alle tegenwoordige rechten, wanneer die ook al mogen ontstaan zijn. Zoodra dus een nieuwe wet gegeven wordt, worden alle verjaringen daarnaar geregeld, en, daar de wet geen terugwerkende kracht uit zich zelve heeft, begint de verjaringstijd volgens de nieuwe bepalingen te loopen van het oogenblik van het in werking treden der wet, tenzij uitdrukkelijke overgangsbepalingen anders mochten bepalen (zooals b. v. art. 2030 B. W.). Bij vervaltermijnen blijft nu in tegendeel de oude wet gelden. De vervaltermijnen behooren tot het wezen van het recht, zij bepalen de uitgebreidheid, den omvang van het recht zelf, en daarin kan de nieuwe wet geen verandering brengen. 't Is tengevolge van het gemis aan tegenwerkende kracht dat de

---

1) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 11 pag. 179—185.

nieuwe wet, tenzij uitdrukkelijke overgangsbepalingen het tegendeel bepalen, geen invloed heeft op de oude vervaltermijnen, daar zij bestaande rechten niet mag inkrimpen of uitbreiden; en, indien men 't tegendeel aannam, zou dat het geval zijn [1]).

Om dezelfde redenen gelden bij conflict op internationaal privaatrechtelijk gebied voor vervaltermijnen de bepalingen van die wet, onder welker bepalingen het recht is tot stand gekomen; want »da die Frist das Recht selbst »im zeitlichen Umfange begrenzt, mithin das Mass bildet »für die Dauer der Rechtswirkungen eines constitutiven »Thatbestandes, so ist es ohne weiters einleuchtend, dass »dasselbe Gesetz, nach welchem diese Rechtswirkungen »überhaupt zu beurtheilen sind, auch massgebend sein »muss dafür, in welchem zeitlichen Umfange diese Rechts»wirkungen ins Dasein treten sollen" [2]). Een andere wet, zij het door verandering van forum of van de woonplaats der partijen, kan den vervaltermijn niet verkorten of verlengen, »denn Beides wäre als Verminderung oder als »Vermehrung des vorhandenen Rechtes gleichbedeutend »mit einer wesentlichen Veränderung der gegebenen »Rechtslage" [2]).

Anders is het bij de verjaring. Bij de usucapio wordt vereischt een voortdurende toestand van bezit. Dat bezit en de rechtvoortbrengende kracht, die daaraan moet worden toegekend, moet natuurlijk beoordeeld worden naar

---

1) Zie hierover GRAWEIN, t. a. p. § 12 pag. 191—194. Hiermede strijdt niet een uitspraak van 't Prov. Ger. N. Holl. 10 april 1845, W. 610. Daargelaten de daarin heerschende verwarring tusschen verjaring en vervaltermijnen, was het daarin behandelde recht van rescissie met zijn vervaltermijn eerst geboren na 't ontdekken van 't bedrog, d. w. z. in casu, in 1841, toen de nieuwe wetgeving reeds in werking was.

2) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 13 pag. 205.

de wet van de plaats, waar dat bezit wordt uitgeoefend. Deze verjaring is dus onderworpen aan de bepalingen van de lex rei sitae.

Bij de extinctieve verjaring wordt vereischt een toestand van niet-schuldigheid tusschen de partijen, welke toestand zich praktisch oplost in het niet plaats hebben van feiten, welke de wet als redenen van stuiting beschouwt. 't Is de vraag, waarop het aankomt, wáár die feiten geldig kunnen plaats grijpen. En dit moet zijn de woonplaats van den schuldenaar. Dáár toch slechts kunnen in den regel zoowel de erkenning van de zijde van den schuldenaar, als de daden van rechtsvervolging van de zijde van den schuldeischer, die stuiting te weeg brengen, wettig plaats hebben. Behoudens uitdrukkelijke wettelijke bepalingen geldt dus voor de extinctieve verjaring de wet van de woonplaats des schuldenaars.

De bedenking, die tegen deze meening wordt aangevoerd, dat nl. de schuldenaar het dan in zijn macht zou hebben, door verandering van woonplaats telkens wanneer hem dit voordeelig scheen, den verjaringstijd te verkorten, wordt opgeheven door de onmogelijkheid »dass die unter »der Herrschaft des ersten Gesetzes verstrichene Zeit mit »jenen Wirkungen ausgestattet wird, welche das zweite »Gesetz an dieselben knüpfen würde, wenn sich der Ver»jährungsthatbestand zur Gänze auf eigenem Herrschafts»gebiete abgespielt hätte." Zoodra de schuldenaar verhuist, begint de verjaring naar de wet zijner nieuwe woonplaats op nieuw te loopen; tenzij hieromtrent andere wettelijke bepalingen mochten bestaan. 1)

---

1) Zie GRAWEIN, t. a. p. § 13 pag. 195—205, en mr. T. M. C. ASSER, „Schets van het Internationaal Privaatrecht" I § 3 pag. 61—63. Bij beide schrijvers vindt men eene opgave en eene toetsing van de op dit punt zeer verschillende meeningen der talrijke schrijvers.

Wij zullen deze quaestie niet uitvoeriger behandelen, en niet stilstaan bij de talrijke zeer uiteenloopende meeningen op dit punt. Alleen wenschen wij er nog op te wijzen, dat GRAWEIN de ons inziens zeer juiste opmerking maakt, dat de meeste gevallen, waarin de rechter over de laatst behandelde vraag te oordeelen had, geene gevallen van verjaring, maar van vervaltermijnen waren, waarin dus zeer juist beslist werd, dat voor den vervaltermijn dezelfde wet gold, waaronder het recht tot stand gekomen was; »sie »sind aber bei der Begründung ihrer Entscheidungen in »Folge der irrthümlichen Annahme, man habe es mit »Verjährungsfällen zu thun, zu falschen theoretischen »Sätzen über die Behandlung der Verjährung in Fällen »örtlicher Collision der Gesetze gelangt." Evenzoo ging het met de meeste schrijvers, die gevallen van verjaring verwarden met die, waarin vervaltermijnen voorkwamen, en »in welchen schon das unmittelbare Rechtsgefühl, auch »ohne das Bewusstsein, dass man es mit legalbefristeten »Rechten zu thun habe, ganz entschieden zur Anwendung »desjenigen Gesetzes drängt, welches für das Recht im »Allgemeinen massgebend ist. Indem man aber den wahren »Charakter der zur Casuistik verwendeten Fälle verkannte, »gelangte man dazu, einen Satz für die Verjährung auf»zustellen, der in Wahrheit nur für die Legalbefristung »gilt" Hieruit laat zich het bestaan van vele onjuiste op dit punt heerschende meeningen verklaren.

Hiermede hebben wij de praktische verschilpunten tusschen verjaring en vervaltermijnen aangetoond, die moeten worden in toepassing gebracht, nadat men in een gegeven geval het aanwezig zijn van verjaring of van een vervaltermijn heeft geconstateerd; tenzij de wet uitdrukkelijk een, hiermee strijdige, bepaling hebbe vastgesteld.

De belangrijkheid van deze praktische verschilpunten doet

de belangrijkheid van het voorafgaande opzettelijke onderzoek naar het principieel verschil tusschen verjaring en vervaltermijnen helder uitkomen.

En hiermede is dit proefschrift ten einde. Indien het daaruit slechts mocht blijken, dat ook in deze materie, bij een eventueele herziening onzer burgerlijke- en handelswetgeving, een meer duidelijke formuleering van 's wetgevers beginselen en een juistere redactie zeer gewenscht is, zal ik mijn doel bereikt hebben.

STELLINGEN.

I.

Het quinquennium der querela inofficiosi testamenti is een vervaltermijn, die gegrond is op het poenaal karakter der querela.

II.

Jure Romano heeft de usufructuaar vóór het stellen der vereischte cautio geen recht op de vruchten der zaak.

III.

Tot toepassing van art. 270 al. 2 B. W. is het niet voldoende, dat de rechten der vrouw opzettelijk zijn verkort door den man alleen, maar wordt tevens vereischt de kwade trouw van dengene, met wien de man heeft gehandeld.

IV.

De legitimaris heeft geen recht op de goederen zelve der nalatenschap, maar slechts op de waarde daarvan.

V.

Verjaring is het ontstaan of het te niet gaan van rechten

ten gevolge van het gedurende een langen tijd voortduren van een toestand van bezit of van niet-schuldigheid, waarin zich de betrekking van een persoon tot een onroerende zaak of tusschen twee personen openbaart.

Een vervaltermijn is een tijdsbepaling, die den duur aanwijst van een recht, dat reeds terstond bij zijn' aanvang tot een bepaald tijdstip wordt beperkt.

VI.

De terugvordering van gelden, te veel betaald bij de voldoening eener handelsschuld, is geen handelszaak

VII.

De nemer van een wissel, die zich aanvankelijk met één exemplaar heeft vergenoegd, kan op grond van art. 104 W. v. Kooph. later van den trekker geen secunda of tertia meer vorderen.

VIII.

Een actie wegens aanvaring kan niet ingesteld worden tegen den eigenaar van het schip, wanneer deze hetzelve verhuurd heeft aan een ander, die het exploiteert.

IX.

Na het accoord kan de gefailleerde de schuldvorderingen, in zijn faillissement geverifieerd, betwisten.

X.

Wanneer iemand bij contract het recht bedongen heeft, binnen een zekeren bepaalden tijd iets te mogen vorderen, dan heeft hij na het instellen der vordering, op de enkele tegenspraak van den schuldenaar, te bewijzen, dat de gestelde termijn nog niet verstreken is.

XI.

De eischer kan, indien hij dit bij de dagvaarding en de conclusie van eisch verzuimd heeft, nog bij de conclusie van repliek lijfsdwang vragen.

XII.

Wetten, die onder den invloed van buitengewone omstandigheden in het leven zijn geroepen en ten doel hebben den acceptant van een wissel gedurende zekeren tijd de uitvoering zijner verbintenis gemakkelijk te maken, door verlenging van den protesttermijn, zijn ook verbindende voor de buitenlandsche garanten.

XIII.

Voor de strafbaarheid van den medeplichtige wordt niet vereischt, dat ook de dader is vervolgd.

XIV.

Terecht is in vele arresten van den Hoogen Raad het met opzet toebrengen van wonden, waarop de dood is gevolgd, gequalificeerd als »meurtre", volgens art. 295 van den Code Pénal.

XV.

Diefstal, gepleegd bij nacht in een bewoond huis door een loonbediende, is niet strafbaar volgens art. 386 n°. 1 C. P., maar volgens art. 386 n°. 3 C. P. jcto art. 14 n°. 6 der Wet van 29 juni 1854 (Stbl. n°. 102).

XVI.

Wanneer de in art. 225 W. v. Strafv. vereischte termijn bij de dagvaarding niet is in acht genomen, behoort de rechter, bij niet-verschijning van den gedaagde, geen verstek te verleenen, maar de zaak uit te stellen

XVII.

Een bekentenis, door den beschuldigde of beklaagde voor den rechter afgelegd en vergezeld van een bepaalde en nauwkeurige opgave van omstandigheden, levert, indien die omstandigheden alleen bekend zijn uit de onbeëedigde verklaring van den persoon, tegen wien het misdrijf is gepleegd, in den zin van art. 439 W. v. Strafv. geen volledig bewijs van schuld op.

XVIII.

De opdracht eener zelfstandige rechtspraak in administratieve geschillen aan den Raad van State is wenschelijk en niet in strijd met de Grondwet.

XIX.

Overeenkomstig de grondwettelijke beginselen omtrent het kiesrecht, moet bij het vaststellen der tabel, bedoeld bij art. 1 al. 3 der Wet van 4 juli 1850 (Stbl. n° 37), zooveel mogelijk — en meer dan tot nog toe gedaan is — gestreefd worden naar een gelijke verhouding in de verschillende kiesdistricten tusschen het aantal ingezetenen en dat der kiezers.

XX.

Art. 133 jcto art. 132 der Provinciale Wet is in strijd met art. 131 der Grondwet.

XXI.

Kennis der staathuishoudkunde is onmisbaar voor den jurist.

STELLINGEN.

(STAATSWETENSCHAP.)

STELLINGEN,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE STAATSWETENSCHAP,

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. P. DE JONG,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT,

OP VOORDRACHT VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID,

TE VERDEDIGEN

op Vrijdag den 17den December 1880, des namiddags te 3 uren,

DOOR

ALEXANDER FREDERIK VAN LYNDEN,

GEBOREN TE AMSTERDAM.

UTRECHT — G. A. VAN HOFTEN — 1880.

STELLINGEN.

I.

De staat is souverein. De regeermacht is de draagster der souvereiniteit.

II.

De leer der trias politica en de leer der praerogativa zijn beide onhoudbaar, als zijnde in strijd met het juiste beginsel der eenheid van het staatsgezag.

III.

De ambtenaren te dwingen zelve de middelen te verschaffen, waaruit de pensioenen moeten betaald worden, is, zoowel als het verleenen van pensioenen uit de staatskas anders dan in buitengewone gevallen, die ter beoordeeling der wetgevende macht behooren te staan, in strijd met staats- en administratiefrechtelijke beginselen.

IV.

Gemis aan positieve religieuse beginselen en de huldiging van zulke vage beginselen als die van ROUSSEAU's »réligion civile" of van een zoogenaamde algemeene godsdienst ondermijnen het politieke leven eener natie.

V.

De leuze der Revolutie: »Liberté, Egalité, Fraternité!" is een holle phrase. Politieke gelijkheid en vrijheid zijn begrippen die elkaar uitsluiten.

VI.

De onlangs plaats gehad hebbende maritieme demonstratie tegen Turkije was een politieke fout der Groote Mogendheden.

VII.

Voor de wettigheid van overdracht van staatsgebied wordt de toestemming der bewoners niet vereischt. Het recht der bewoners tot vrije keuze van staat wordt door zulk een overdracht niet verkort.

VIII.

Koopvaardijschepen, zich bevindende binnen den kustzoom van een staat, staan, indien de zaak in quaestie zich niet geheel binnensboords bepaalt, onder de jurisdictie van den staat, binnen welks kustzoom zij zich bevinden.

IX.

Concordaten behooren niet tot het volkenrecht en moeten beoordeeld worden naar het positieve staatsrecht.

X.

Indien in den oorlog goederen van particulieren, ten gevolge van onvermijdelijkheid, door den vijand worden aangetast, moet de schade door den eigen staat van den benadeelde vergoed worden.

XI.

Tot de vereischten der neutraliteit behoort niet het volstrekte gemis aan partijdigheid of aan sympathie voor een der oorlogvoerende partijen, maar wel het beletten van het zich verzamelen van vrijscharen of van het aanwerven van troepen op het gebied van den neutralen staat.

XII.

Aan den staatsvorm in Nederland kleven essentieele gebreken, die te verklaren zijn uit de onzuivere wording van dien staatsvorm en uit het gemis aan monarchalen zin bij de Nederlandsche natie.

XIII.

Het burgemeestersambt behoort onvereenigbaar te zijn met het lidmaatschap van den gemeenteraad.

XIV.

Vrijdom of vermindering van brievenport ten voordeele van enkelen is geen privilegie in zake van belastingen.

XV.

De regeling van belangen van waterstaat, twee of meer provinciën gemeenschappelijk aangaande, over wier regeling de Staten dier provinciën zich niet of niet behoorlijk verstaan, in art 23 der Wet van 12 juli 1855 (Stbl. n°. 102) aan den Koning opgedragen, behoort grondwettig tot de taak der Wetgevende Macht.

XVI.

Het benoemen van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië voor een bepaalden tijd is af te keuren.

XVII.

Art. 71 van het Regeeringsreglement voor Nederlandsch Indië bevat geene genoegzame waarborgen tegen inbreuken op het recht van zelfbestuur der inlandsche gemeenten op Java.

XVIII.

Het thans gehuldigde maximumstelsel van opiumpacht, met staatsmonopolie van invoer en van verkoop en strenge maatregelen tegen den smokkelhandel, verdient de voorkeur boven het tiban- en siramstelsel met beperkte of onbeperkte siramverstrekking.

XIX.

Het is wenschelijk, dat er een wet tot stand kome tot regeling van den geleidelijken overgang van de gouvernementskoffiekultuur tot de vrije kultuur.

XX.

Terecht is aan den Gouverneur van Suriname, in tegenstelling van den Gouverneur van Curaçao, het zelfstandig recht van veto en het recht tot ontbinding der Koloniale Staten toegekend.

XXI.

Bij het onderzoek van maatschappelijke verschijnselen moet de synthetische methode gevolgd worden.

XXII.

De staathuishoudkunde is een deel der sociologie.

XXIII.

Het stelsel, om aan den arbeider een matig vast dagloon

uit te keeren en hem daarenboven voor werk, buiten den gewonen arbeidstijd verricht, en naar mate daarvan, extraloon te betalen, verdient de voorkeur boven andere loonstelsels.

XXIV.

Tegen de toepassing van hetzelfde muntstelsel over de geheele aarde, of zelfs slechts over een groot gedeelte daarvan, bestaan onoverkomelijke bezwaren.

XXV.

Overproductie is een gevolg van kapitaalverspilling; de hieruit ontstaande nadeelen worden opgeheven door bezuiniging.

XXVI.

Waarde is de ruilverhouding, die zich regelt naar de nuttigheid eener zaak, welke nuttigheid bepaald wordt door behoefte en hoeveelheid.

XXVII.

Een registratiebelasting is slechts te verdedigen voor zoover daarbij een vast recht van authentieke akten wordt geheven.

Als aequivalent voor eventueel af te schaffen registratierechten behoort in Nederland allereerst een verhooging der grondbelasting in aanmerking te komen.

XXVIII.

Vermeerdering of vermindering van den geldvoorraad heeft een tijdelijken invloed op de kapitaalrente.

XXIX.

De statistiek is de zelfstandige wetenschap der feiten van het maatschappelijke leven.

Haar doel wordt aangegeven niet alleen door de mathematische richting, maar voor een deel ook door de oudere statistici der Göttingerschool.

XXX.

Onjuist is de bewering, dat de statistiek een fatalistische kleur draagt, en dat de moraalstatistiek de vrijheid van den wil ontkent en daardoor den mensch verlaagt tot een zielloos deel van een natuurmechanisme.

XXXI.

Het verzamelen en bewerken van statistisch materiaal behoort niet de taak te zijn van het staatsbestuur, maar van een wetenschappelijk statistisch bureau, gesteund door het staatsgezag.